

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DEN ÆLDSTE GENERATION
I LOLLAND-FALSTERS STIFT

Den ældste Generation i Lolland-Falsters Stift

I. Samling

50 Levnedsskildringer af Helene Strange

Udgivet af Lolland-Falsters Venstreblad

1935

Under mit Arbejde med Indsamlingen af vore Folkeminder, hvor jeg har siddet Time efter Time hos de gamle, er det gaaet mere og mere op for mig, at hver enkelt af dem var som et Stykke levende Kulturhistorie, selv om det kun er Smaating, de har haft at berette om. For at redde lidt af det, der paa forskellig Vis knytter sig til vore gamle her i Stiftet, har jeg prøvet at samle en Del indenfor »Den ældste Generation« — først i Lolland-Falsters Venstreblad og nu i Særtryk. Intet deri gør Krav paa at være noget af Rang, det hele er blot et beskedent Forsøg paa at bevare Minderne om svundne Tiders Liv og Virke — ofte under trange Kaar.

De fleste af mine Meddelesers Navne har kun været kendt indenfor en snæver Kreds, og ingen af dem har været fremme i forreste Række; men de har alle taget deres Tørn med Livet og i al deres jævne Færd gjort et godt og nyttigt Arbejde paa den Plads, hvor de har været sat. Deres smaa Oplevelser i det daglige Livs Trædemølle har derfor ogsaa Værd og giver Bidrag om en Tid, der i flere Henseender er vidt forskellig fra den, vi nu er inde i.

HELENE STRANGE.

Kirsten Møller, Horbelev.

Det er som at faa manet et helt Stykke Fortid frem, naar man hører Kirsten Møller fortælle op fra sin Barn-dom og Ung-dom. Livligt og interesseret har hun fulgt med i adskillige Ting, som mange andre ældre Mennesker slet ikke har ænsset eller bidt Mærke i. Og langt, langt tilbage rækker Kirsten Møllers Erindringer.

Hun er født i Horbelev 29. August 1841 og har bl. a. flere Minder fra Treaarskrigens Tid. To af hendes Morbrødre var med her. Den ene deltog i Slaget 6. Juli ved Fredericia, den anden var med, da Linieskibet »Kristian den 8.« sprang i Luften og kom senere i tysk Fangenskab. Som Barn kom Kirsten Møller i Huset hos sine Bedsteforældre i Bregninge og husker ogsaa Krigerfesten, som blev holdt i Skolen til Ære for de hjemvendte Soldater. En tredje Morbroder og Andenlæreren ordnede Festen.

Førstelæreren i Bregninge hed Hansen og var en efter sin Tid meget dygtig Lærer. Streng var han ogsaa, særlig overfor fattige Børn, blev der sagt, men hvem der vilde og kunde lære noget, havde her Lejlighed til det igennem hans Undervisning. Og Kirsten Møller var en af dem, der baade vilde og kunde lære. Endnu kan hun paa sine Fingre hele den lange Indledning til

Fædrelandshistorien, som Børnene selv maatte afskrive efter Degnens Diktat, og saavel denne som sin ligeledes hjemmeskrevne Regnebog opbevarer hun stadig. Ved at se begge de gamle Bøger, kommer man uvilkaarlig til at beundre baade Elev og Lærer. Regnebogen er indskrevet som »Ziffer-Bog«, og her vises, hvordan de har regnet med »Reguladetri i hele Tal og i Brøk — omvendt Reguladetri — sammensat ligefrem R. — og sammensat omvendt R—«. Det hele vel værd at tage sin Hat af for, nu snart 90 Aar efter at det blev optegnet.

Kirsten Møller konfirmeredes 28. Oktober 1855 og var da i det første Hold Konfirmander, som kun gik et halvt Aar til Præsten. Hidtil havde der blot været Konfirmation en Gang om Aaret, og som det var at vente, var ikke alle tilfredse med Indførelse af det nye. Særlig var Præsten vred derved, da han fandt, at et halvt Aars Konfirmationsforberedelse var altfor lidt. Ved Konfirmationen ofrede Kirsten Møller en Rigsdaler til Præsten og en Specie til Degnen. Som Regel fik Præsterne ellers det største Offer, men hendes Fader holdt paa, at Degnen havde mest Ulejlighed med Børnene, derfor skulde han ogsaa have de fleste Offerpenge.

Foruden de almindelige Ofre i Penge, Fourage, Brændsel, Mælk o. s. v., som paa forskellige Tider skulde ydes til Degnen, var det ogsaa Skik hvert Aar at give ham en Fjer-ving og en Riskost. Hansen skrev

selv med Fjerpenne, som han var en Mester i at skære; derimod skrev Bornene med Staalpenne.

Fra sin Barndom husker Kirsten Møller ogaa, hvordan hendes Mormor fortalte, at hun som ung gik til Malkning paa Særsløv Enghave, og her skulde en være manet ned i en Pil og sad der og raabte: »Høj Middag! Hun lærte ogsaa Visen om Bruden og Brudevognen ved Aastrup Kirke. Bruden hed Else, og da hun paa den fastsatte Bryllupsdag ikke vilde gifte sig med den, hun skulde have, maatte Brudevognen vende om, og endnu ses Hjulsprene paa Agrene ved Kirken.

I et af Versene hedder det:

»Vel var hun rank som Pilen
med dejligt gyldent Haar,
men Sindet var ustadigt
som Aprilsvejr i Vaar.«

Efter Konfirmationen kom Kirsten Møller hjem hos Forældrene, og som alle andre Gaardmandsdøtre i de Tider sled hun med alt forefaldende Arbejde baade ude og

inde, f. Eks. maatte hun være med at køre Mergel. Men hun havde ellers mest Lyst til at læse, og hun fik da ogsaa en hel Del Bøger at laane fra et Lejebibliotek i Stubbekøbing. At en Bondepige hængte i Bøgerne, var ikke noget almindeligt den Gang, og Faderen syntes heller ikke om det, men Datteren vilde ikke give op. Alt sammen bærer det Vidnesbyrd om baade Evner og Vilje. Kirsten Møller har da ogsaa fulgt med i meget af det, der har været oppe i Tiden. Som et betegnende Træk kan nævnes, at hun fra sine yngre Dage har været med til de fleste Folketingsvalg i Stubbekøbing, ofte næsten ene Kvinde, og kun paa nær sidste Gang har hun afgivet sin Stemme ved alle Valgene efter at Kvinderne har faaet Stemmeret.

Ved sit Giftermaal med Gaardejer Ole Møller, Horbelev, kom hun i Besiddelse af en Mængde gamle Ting, som hun har hæget trofast om, og endnu op i sin høje Alderdom omfatter hun mangt og meget baade af gammelt og nyt med usvækket Interesse.

Rasmus Andersen, Corselitze.

Der er Mennesker, der bliver som knyttet til et bestemt Sted, selv om de hverken er født eller død der, og selv om de ellers har boet og arbejdet andre Steder. Hvor de kommer til at virke i deres bedste Manddomskaar og gør deres største Indsats, der vil de altid være knyttet til, og Stedet vil deres egne Tanker ogsaa mest kredse om.

Gamle Rasmus Andersen hører til disse. Han er født 29. Marts 1847 i Alkestrup og havde som Dreng og ung flere forskellige Pladser, og efter sit Giftermaal boede han 7 Aar som Arbejdsmand i Karleby og opholder sig nu paa Nykøbing Alderdomshjem, men det er Corselitze, som han hører til. Der er han kendt, og gennem 33 Aars Arbejde som Havemand har han lært Livet dér at kende. Han har tjent baade under den sidste Eksellence Clasen og den gamle Grev Ahlefeldt-Laurvig, og om dem begge og deres Gemalinder kan han drage mange

Smaatræk frem. Endnu kan han og saa flydende opregne alle Hr. Clasen's mange Titler, som blev skrevet paa Pakkerne, der sendtes til Corselitze. I hele sin Længde lød Adressen: Hr. Kammerherre, Geheimkonferentsraad, Eksellence, Kommandør af Dannebrog, Dannebrogsmænd, Ridder af Dannebrog, Ridder af Elefanten og benaadet med Storkorset.

Som saa mange andre korsede Rs. Andersen sig over den uhyrlige Bunke Titler, men det morede ham at lære dem udenad og kan aflevere Rækken, som han i Skolen var vant til at remse et Stykke op af sin Katekismus.

Naar Folkene indbyrdes talte om Hr. Clasen, benævnedes de ham mest Geheimeraaden eller Eksellencen, og Fruen var Geheimeraadinden eller »Naaden«. Clasen talte kun sjældent til sine Folk, men de følte alligevel, at han ikke var saa stolt som Fruen.

Paa hendes Fødselsdag den 20. November fik Arbejderfamilierne hvert Aar en Gave, bestaaende af et halvt Pund Kaffe, en Cikorie, et Pund Sukker, et Pund Ris og et Par Boller. Ligeledes fik de gamle paa Alderdomshjemmet »Aldersly« ved Corselitze hver 10 Kr., og denne Bestemmelse skulde holdes i Hævd, saalænge Hjemmet bestaar.

Clasen boede ca. 4 Vintermaaneder i København. Resten af Aaret tilbragtes paa Corselitze, og han havde bestemt, at hvis han døde

derude, vilde han begraves i Familiebegravelsen i Skoven, men døde han i København, vilde han ikke føres tilbage, men blive, hvor han var. Og Døden indhentede ham saa i København. Efter hans Død kom Fruen heller ikke mere til Corselitze. Efterfølgeren, Grev Ahlefeldt-Laurvig, havde lovet ikke at rydde noget i Haven det første Aar, men gjorde det alligevel, og af Vrede herover blev Geheimeraadinden borte.

Rasmus Andersens Løn var til at begynde med i 1883 1 Kr. om Dagen paa egen Kost; desuden fik han om Sommeren fri Græsning til en Ko og 2 Læs Hø og Halm til Vinterfoder og kunde hver Maaned købe en halv Td. Rug og en halv Td. Byg til halv Pris. Da han havde arbejdet der i 16 Aar, lagde Greven 9 Øre paa Daghyren; tilsidst kom den op paa 1,25, og her blev den staaende, til Rs. Andersen 1914 opgav Pladsen. En Tid derefter boede han hos en Søn, men opholder sig nu som nævnt paa Nykøbing Alderdomshjem. Han er nu omtrent blind, men Hørelsen og Hukommelsen kan der efter Alderen ikke klages paa, og hans Stuekammerat Kristian Møller fra Ourupgaard korter ham Tiden ved at læse Aviserne højt. De to gamle Herregaardsarbejdere opfrisker ogsaa gerne Minderne fra de Dage, da de tog deres Tørn med Livet paa de to store falsterske Godser.

Karen Petersen, Stubbekøbing.

Karen Petersen hører til dem, hvis Liv fra Vuggen og til langt op over Støvets Aar har været kædet til Fattigdom og Besvær. Hun kom til Verden 1. Marts 1846 i et lille Indsiederhus ved Ulslev Strand. Faderen maatte med i Trearskrigen. Skrive kunde han ikke, og Moderen, der sad ene tilbage med sine to smaa Børn, hørte ikke fra ham i alle de tre Aar, saa hun vidste ikke, om han var levende eller død. Men hjem kom han da omsider. Han arbejdede paa Corselitze og havde en Mil fra Hjem til Arbejdspladsen, hvor han skulde møde Kl. 5 $\frac{1}{2}$ og fik Fyraften Kl. 7. Daghyren var 2 Mark paa egen Kost. Foruden de 66 Øre fik han en Kande Skummetmælk hver Tirsdag og Fredag, og Smør kunde købes til halv Pris; men ret meget Smør kunde der ikke blive til Brødet, og som et Eksempel paa Tiden og Fattigdommen kan ogsaa nævnes, at Karen Petersen aldrig havde smagt Kartofler i sit Hjem.

Faderen var en meget flittig Mand og søgte at skaffe lidt ekstra Fortjeneste til Hjemmet ved i de hellige Dage, og naar han ellers havde en ledig Stund, at lave Piskeskaffer af Sejgpileris og desuden Strygespaaner, Mejered og Leskaffer. Skærebænken tog han om Aftenen ind i deres eneste Stue og sad saa der og snittede løs paa Trætøjet. Moderen syntes ellers ikke altid rigtig om det, da der var saa lidt Plads i Forvejen, men han plejede gerne at sige: »Du bliver nok glad for at komme med det til Marked.«

Og paa Markedsdagen drog de saa

af Sted til Nykøbing for at faa nogle Skillinger ind. Til Strygespaanene fik han »Vognskav« (gammel Vognsmørelse) fra Herregaardens Vogne, og der blev saa strøet Sand paa og tørret. Alt kunde udnyttes i de Tider. En Gang flettede han ogsaa en Hat af Havrestraa, og den var saa fin, at Forpagter Lyders paa Corselitze gav ham 2 Rigsdaler for den. En svinlende Sum for en fattig Indsidders Husflidsarbejde.

Da Karen Petersen var 10 Aar, døde hendes Moder af Tyfus. Under Sygdommen døjede de alle frygteligt baade paa den ene og anden Maade, og var omtrent ved at sulte ihjel allesammen. Ingen Steder maatte de komme, og ingen turde komme til dem. Kun lidt i Ny og Næ satte enkelte godlidende Mennesker lidt Mød ud paa Marken et godt Stykke fra Huset og raabte saa op, for at de andre kunde hente det dér, naar Vedkommende havde fjernet sig.

Efter Moderens Død kom Karen Petersen ud at tjene; bl. a. skulde hun her vogte Køer, Faar og Gæs paa Strandbankerne, og hun glemmer aldrig den Skræk, hun fik i Livet, da en Aften hendes Gaaseflok paa 72 Gæs pludselig gik til Søs i Østersøen. En Stund skreg hun op for at kalde dem tilbage, men de vilde ikke komme, og rædselsslagen stvrtede hun hjem for at meddele om Ulykken. Prygl fik hun dog ikke men selvfølgelig blev baade Madmoder og Husbond meget ked over at høre om det store Tab. Heldigvis styrede Gæssene dog Dagen efter hjem imod de danske Kyster, saa Sorgen blev slukket for alle Parter.

Det første Aar efter sin Konfirmation fik Karen Petersen 8 Rigsdaler i Løn, senere steg den til 10. Et Faar skulde hun have født paa Gaarden, hvor hun tjente, men hun

havde altid Uheld dermed, saa der blev aldrig nogen Fortjeneste ud af det.

Da hun senere blev gift, havde hun en Malkeplads, hvor hun skulde gaa 3 Mil frem og tilbage og malke en halv Snes Køer 2 Gange for at tjene 12 Sk. om Dagen. Til at begynde med boede de i Aastrup, hvor Manden kun havde 24 Sk. i Daghyre foruden Kosten. I 1879 flyttede de til Stubbekøbing, hvor han kom til at arbejde hos Købmand Wulff med 150 Øre pr. Dag. Højere end til de 9 Kroner om Ugen i Arbejdsløn naaede han aldrig, og i længere Tid var der 8 Munde at mætte. I Husleje for en lille Stue, et endnu mindre Kammers samt et Køkken betalte de 58 Kr. om Aaret. Siden steg Betalingen til 60, 80, 100 og kom til sidst op paa 135.

Foruden at passe Hus og Børn

syede Karen Petersen Kludesko til 60 Øre Parret. Hvis Folk selv levede Kludene, fik hun 30 Øre. Børnene havde Bypladser, hvor de tjente 50 Øre om Maanedens, saa der var ikke meget at slaa fra sig med. Selvfølgelig maatte der blive Smalhans til Huse paa alle Omraader. Kaffe smagte de saa godt som aldrig, og fik de endelig en Kop, var den blandet op med Ærter. Hvert Aar til Jul købtes der et Sigtebrød, ellers var det kun Rugbrød, og Kage var et Særsyn i Hjemmet. At det var trange Kaar forstaa enhver, og paa andre Maader har Karen Petersen ogsaa haft sit Kors at bære, men uden Bitterhed fortæller hun derom.

For 6 Aar siden døde hendes Mand, og hun er nu flyttet hen paa Alderdomshjemmet, hvor hun til daglig nyder nogle af de Goder, som hun før kun opnaaede i Højtiden.

Hans Petersen, Nysted.

IBLANDT de Løllændere, der havde Stormfloden 13. November 1872 paa nært Hold, er gamle Fiskehandler H A N S P E T E R S E N.

Han tjente da som ung Karl hos Propr. Bøgvad, Kristinefeldt, og var den første der paa Gaarden, som saa Vandet om Formiddagen komme vældende op over Markerne. Han raabte straks Husbonden an, og de fleste af Gaardens Beboere baade af Herskab og Tjenere blev som lamslaaede ved Synet, der viste sig for deres Øjne. De vidste jo nok, det var haardt Vejr og kendte, at Havet til Tider kunde faa i Sinde at vise Tænder, men noget lignende som det, de nu

saa, havde de dog aldrig tænkt sig kunde ske.

Den mest ulykkelige i hele Flokken var en yngre Arbejdsmand, hvis Hus laa et Stykke fra Gaarden længere ned imod Stranden. Komme hjem til Familien var ham en Umulighed, og foruden det, at han vidste sine kære i den største Livsfare, kom dertil, at hans Kone ventede sin Nødkomst, hvad Time det skulde være. Og her gik han selv uden at kunne røre en Finger for hendes og Børnernes Frelse. Enhver kunde forstaa, hvad han led, og midt i deres egen Angst havde alle de andre da ogsaa den dybeste Medlidenhed med den fortvivlede Mand, der efterhaanden som Dagen og Natten skred, uden at han kunde foretage sig noget, om trent var Vanviddet nær.

Først næste Dag stilnede Stormen af og Vandet begyndte at synke, saa

der kunde tænkes paa at bringe den fornødne Hjælp. Hans Petersen og et Par andre blev sendt med Arbejdsmanden hjem, og da de nærmede sig Huset, saa de til deres Forfærdelse, at alle de udvendige Vægge var slaaet ud. Murene havde kun været af klinet Ler, og Vandet havde derfor haft let Spil med at faa sin Gang derigennem. Men Overdelen holdt, og Arbejdsmandens Kone havde sammen med sin Moder og 3 Smaa børn søgt Ly oppe paa Loftet; og her under det forrevne Tag havde hun saa i Uvejrnsatten født sit lille Barn. En Dyne havde de ved Flugten faaet med sig op paa Loftet; det var næsten alt, hvad de havde reddet, og under Sult og Kulde havde de saa tilbragt de mange frygtelige Timer svævende mellem Liv og Død. Men Livet bjergede de alligevel.

Hans Petersen var med til at bære Konen og den nyfødte ned fra Loftet. De var ligesom alle de andre meget forkomne, men paa Kristinefeldt havde man beredt dem en god Modtagelse, og de kom forholdsvis hurtig over de udstaaede Lidelser. Men Mindet om Stormflodens Rædsel har som brændt sig fast hos

Hans Petersen, og saa gammel han end er, staar det hele endnu lyslevende for ham.

Hans Petersen er født 9. August 1851 i Gloslunde. Hjemmet var meget fattigt, hvad der heller ikke kan undre, da Faderen kun fik 2 Mark om Dagen paa egen Kost. Børnene maatte tidlig hjælpe til for at tjene Føden, og om Sommeren kom Hans Petersen saa godt som ikke i Skole. Som ung arbejdede han stadig ved Landbruget, men efter at han havde giftet sig, var han først Staldforpagter og senere Fiskehandler og tilsidst Fiskeeksportør. I Begyndelsen var Fiskepriserne 10 Øre for Pundet af Torsk, 25--30 for Aal, 30--35 for en Snes Sild og 30--40 for en Pot Rejer. Senere og særlig under Krigen maatte der regnes med helt andre Tal, og i det hele har meget gaaet op og ned i Hans Petersens lange Liv. For ca. en halv Snes Aar siden trak han sig ud af Forretningen og overlod denne til en af sine Sønner, der driver den videre. I sit Ægteskab har han haft 10 Børn, hvoraf de 6 lever. Han og hans Kone holdt Guldbryllup 1. Maj 1930, og Dagen staar stadig i festlig Glans for dem begge.

Hans Jørgen Nielsen, Særslev.

Det værste Uvejr, som Hans Jørgen Nielsen i sit lange Liv har oplevet, var den 26. Juli 1876. Der drog da en frygtelig Haglbyge henover Horbelev. Selvfølgelig gik det ikke alene udover Sognet dér. Skaden strakte sig langt videre, men Horbelev fik dog den haardeste Bekomst, da Uvejret fo'r rundt paa Falster for tilsidst at

suse til Møn. Haglene var saa store som Valnødder og slog alle Vinduer ud i Vest, og Folk maatte gemme sig i Stuerne for Isklumperne, der piskedes ind. Barken paa Træerne blev som flaaet af, og ingen fik hverken Bær eller Frugt det Aar. Kornet huggedes fuldstændig ned i Jorden og laa saa der, som det hele var tromlet. For at redde en Smule Straa til Kreaturerne, blev Stubbene slaaet med Le, og hvad der kom op revet sammen i Bunker, men det var umuligt for Heste eller Køer at æde Halmen, som den var

fyldt med Jord, saa den maatte tærskes for at blive rensed lidt, før den kunde egne sig til Kreaturfoder. Tærskede Halm er ikke noget morsomt Arbejde, men der var ikke andet at gøre, for dog at faa lidt at fylde i Krybberne.

Haglskadeforsikring kendtes ikke den Gang, saa enhver maatte selv tage sit Tab, men som ved mangfoldige andre Lejligheder hjalp Folk indbyrdes hverandre, og der blev ved frivillige Bidrag ikke indsamlet saa helt lille et Beløb for at afhjælpe Skaden. Men strengt var det at komme igennem, og skønt over 50 Aar er svundet hen siden, da har Hans Jørgen Nielsen det alligevel som paa nært Hold, og Mindet herom vil han sikkert bevare, saalænge han lever.

Han er født 28. September 1850 i et Arbejderhjem ved Boderupgaard. Da han var 7 Aar, flyttede Forældrene til Lillebrænde, og som alle andre Smaafolks Børn maatte han som Barn ud for at tjene sit Brød. Et og andet gammelt Stykke Tøj vankede der i Tilgift. Til sin Konfirmation fik han en hel ny Klædning, men maatte saa tjene hele næste Aar herfor. De følgende Aar fik han 16 Rd. og Lærred til en Skjorte og et Par Bukser. Som de fleste andre Tjenestefolk fik han senere »Faar født og Hør saæt«. Han havde temmlig godt Held med sit Faar, der gerne mødte med 2 Lam, og det ene gav han saa til sin Stedmoder for at faa vasket og lavet sit Tøj. Det andet solgte han. Prisen for et godt Lam var ca. 4 Rigsdaler. Af Ulden skulde først tages til Hoser, Vanter og Trøjer. Resten blev lagt hen for at faa et Stykke Vadmæl til Klæder. Hør og Blaar gik til Skjorter og Hverdagshukser, og da han blev forlovet, lagde han og Kæresten Uld og Hør sammen til Dynevaar og Lagner. Med den lille Løn, som

Tjenestefolk fik i de Dage, kunde mange dog ved gennemført Spar-sommelighed faa samlet sig ikke saa helt lidt Udstyr til de en Gang skulde sætte Bo.

Hans Jørgen Nielsen tjente omtrent hele sin Ungdom i Sortsø. Den ene Plads havde han i 11 Aar. Det sidste Sted tjente han sammen med sin Kæreste, og deres fælles Husbond og Madmoder holdt Bryllup for dem, hvad der naturligvis var baade en Ære og en Glæde.

Mens han var i Sortsø, kom i 1865 den første Tærskemaskine til Byen hos en Gaardmand. Ellers blev der tærsket til Punds med Plejl. Betalingen var hver 20 Tdr. Hvede og hver 24 Tdr. Byg samt Kosten. Hvede stod da til ca. 12 Rd. Tønden, Byg 9—10. Kornet blev kastet med Haandskuffe og derefter igennem en Blæsemaskine, som Tømmerne lavede. Der var ogsaa Kørnemaskiner til Byg; før disse kom, kørtes der med Heste i Bygbunken for at knække de skarpe Spidser af. Til Salg skulde Bygget helst kørnes, men ikke til Saaning eller Hjemmebrug. Da Tærskemaskinerne i Slutningen af Tredserne kom mere og mere frem, fulgte Kastemaskinerne efter. De blev ligeledes lavet af Træhaandværkerne og kostede 12—13 Rigsdaler.

Ved sit Giftermaal købte Hans Jørgen Nielsen Hus i Sørslev, og efter at have haft forskelligt Arbejde kom han til at passe Horbelev Præstegaardshave, hvor han arbejdede i 48 Aar under 3 Præster: Ehlers, Koch, Munkebo og Vimtrup. Ved alle Præsteskitterne fulgte han med »som Besætning«.

I Begyndelsen fik han 1 Kr. om Dagen, hvad der den Gang var en meget stor Betaling, men i Hjemmet var der ogsaa 8 Børn, saa ialt skulde 10 Mennesker leve af den ene Krone, saa der var haardt Brug for hver en Øre.

Til Præstegaardshaven hørte 6 Tdr. Land, saa der var meget at gøre, men om Vinteren blev der dog Tid til at tærse en hel Del med Plejl, save Brænde o. m. a. Dagen var jo fra 6 Morgen til 7 Aften, saa der kunde komme adskilligt til Side.

Hans Jørgen Nielsen har nu sagt Farvel baade til Plejl og Spade og tilbringer sine Dage paa Horbelev Alderdomshjem, hvor han sammen med en hel Del jævnaldrende Sognebørn kan opfriske Minderne fra den lange Arbejdstid.

Hans Mortensen Skov, Fejø.

Som en af de ældste nulevende gamle Sømænd staar *Hans Mortensen Skov*. Han er født paa Fejø 7. November 1837 og har altsaa levet under 6 Konger og nærmer sig nu stærkt de 100. I Lighed med saa mange andre fra Smaaøerne plaskede han som Dreng i Vandet fra Morgen og til Aften, og at komme til Søs var hans højeste Ønske. Ikke blot ud for at pilke paa Smaalands havet, men ud paa rigtigt Sømandstogt paa de store Verdenshave, se fremmede Kyster og Lande og lægge til ved fremmede Havne. Og ud kom han, ud paa Langfart, saa det forslog noget. Otte Gange fo'r han rundt omkring Afrika med Sejlskib. Hver Rejse tog et Aar, saa der var langt mellem Besøgene i Hjemmet. Paa Langfarterne har han altid sejlet med de store Sejlskibe, kun paa kortere Ture har det gaaet med Dampkraft. Alt dette fortæller ogsaa om, at Skovs første Arbejdsdage ligger langt tilbage.

Paa de store Afrikarejser var der ca. 60 Mands Besætning og 100 Passagerer. Mandskabet boede i et Luk af, delt i to Rum. Paa disse Ture medførte de altid en Malkeko og fedede gerne nogle Svin op undervejs. Den Gang kendtes der jo ikke til Konserves i den Udstrækning som nu, saa man skulde forsyne sig paa anden Vis. Til Indien medbragte de forskellige Fødevarer og sejlede derfra med Kaffe, Sukker, Peber og Ka-

nel. Ikke sjældent fik de Indiere ind i Besætningen, men de frøs, naar de kom til koldere Egne og maatte gerne give op igen.

Baade paa større og mindre Rejser har Skov haft mange drøje Timer, men han har aldrig forlist. Hans Fartøjer er altid kommet ret hen, hvor de skulde, men tit har det været langt længere end beregnet. Sin Værnepligt aftjente han som Marinesoldat og frøs da under Krigens 64 inde ved Østrig, og da hans Datter — fhv. Sygeplejerske i Rise-rup — blev født, laa han indefrosen i Norge.

Foruden de særlig lange Rejser sejlede Skov i 6 Aar paa England og Holland. Hyren var altid bedst paa England, men Kosten daarlig. Paa Holland var det omvendte Tilfældet — god Kost, men mindre Betaling. Som Matros fik Skov 3 Pund pr. Maaned paa England og 20 Gyl-den paa Holland. De hollandske Søfolk var altid flinke og venlige at være sammen med; derimod var de engelske ikke gode at omgaas.

Da Skov havde sejlet i flere Aar paa Varmen, led han meget af Kulden, da først han slog sig ned paa de nordlige Breddegrader. Aller helst vilde han ogsaa have bosat sig i Amerika, men Forholdene stillede sig paa tværs af hans Ønsker, og det blev hjemme paa Fejø, at han siden tog Ophold.

Efter sit Giftermaal hørte Skov op

med Langfarterne og tog kun mindre Ture for tilsidst blot at holde sig til de hjemlige Farvande. Med en Baad, som han havde købt, sejlede han saa Korn, Kreaturer og Brændsel til og fra Fejø. Ind imellem fiskede han Aal og Torsk og drev ogsaa paa med Stenfiskeri. Først da han var over 70, lagde han op, og 86 Aar gammel flyttede han til Datteren i Riserup for saa siden at havne paa Nykøbing Alderdomshjem.

Gamle Skov har altid været en meget flittig Mand og har aldrig kunnet med at være ledig. I sin Fritid

og efter at han har sagt Sømandslivet Farvel, har han syet Sko og Plydstæpper, særlig lavede han ganske udmærkede Sengeforliggere.

Af sin Alder at være er Skov forholdsvist rask, men han plages af en ondartet Betændelse i Næsen og det venstre Øje, derimod er Synet saa godt paa det højre, at han endnu kan læse sin Avis uden Briller.

Som farende Sømand kunde Skov tale baade engelsk, tysk og hollandsk men nu har han glemt det meste, siger han, og ingen kan heller undre sig derover.

Margrethe Larsen, Sdr. Ørslev.

Langt tilbage i Tiden har der været Gaardmandsfolk, som fandt det uværdigt for Bønder at sælge Smør. Der var ligesom noget

prangeragtigt heri, og Prangere skulde særlig de falsterske Bønder ikke have noget af at være; det var ikke helt med dem som med Jyderne. Flere erklærede ogsaa, det vilde være sørgeligt, hvis Bønderne ikke skulde kunne »æde deres Sager selv«. Synspunkterne har jo forandret sig betydeligt i de senere Aar, og nu vilde det snart være noget af det sørgeligste, der kunde ske, hvis Gaardmændene selv skulde beholde deres Smør.

Henimod Mejeriernes Fremkomst var der dog ogsaa begyndt at foregaa en Forandring paa dette Omraade, og mangfoldige Gaardmandsfolk søgte da ad forskellige Veje at faa afsat saa meget som muligt. Nogle solgte til Købmændene i Byerne, andre til Smørprangerne,

der kørte omkring og samlede Smaaklatterne sammen i store Tønder. At det ofte ikke blev første Klasses Varer, som paa den Maade tilsidst kom frem til Kunderne, siger sig selv.

De gamle Bønderkoner kendte ikke nogen anden Fremgangsmaade at behandle Smørret paa, end som de ned gennem Tiderne havde lært af deres Mødre og her var det mere end primitivt nok. Efter gammel Skik skulde Mælken staa oppe paa Hylderne under Loftet inde i Hverdagsstuen, der tillige var Sovekammer for de fleste af Husets Beboere. »Ryemøj« (Støv og andet Smuds), som hvirvledes op fra Senge og det sandstrøede Gulv, lagde sig som en Hinde henover Fløden, og gammel og ram blev den ogsaa, særlig om Vinteren, hvor der ikke var ret meget Mælk, saa der skulde ventes længe med at faa samlet en passende Portion til Kærning.

Hen i 60—70, lidt forskellig paa de forskellige Egne, begyndte der at røre sig Røster om, at der burde ændres lidt herved, og i Slutningen af 70 og Begyndelsen af 80 var der enkelte Gaardmandsdøtre,

som kom ud for at lære Mejeri paa Herregaardene. Iblndt disse var Margrethe Larsen, født 23. Maj 1851. Hendes Forældre havde en Gaard i Sdr. Ørslev, og baade Faderen og Moderen var interesserede i at faa lavet og afsat saa meget Smør, som det paa nogen Maade kunde lade sig gøre. Paa Gaarden havde de 15—16 Malkekøer, hvad der var et meget stort Antal i de Tider, og særlig Moderen havde Forstaaelse af, at der maatte lidt nyt ind i de gamle Metoder. Som ganske ung kom Margrethe Larsen derfor ud paa Ourupgaard for at faa Kendskab til det, der var fremme under Tesdorpf's Ledelse.

Hjemme kernede de fra først af med Stavkerne, senere fik de Svingkerne. Mælken siedes op i store Træbøtter, der skulde skures med Aske og Kalk, hvad der gav meget Arbejde, siden kom Stenfadene, som var lettere at holde. Det var en fast Regel at kerne 3 Gange om Ugen, og de kunde have ca. 24 Pund paa 14 Dage. Saa godt som alt deres Smør solgtes i Nykøbing, hvor de

havde deres faste — og mest private — Kunder at levere til. Flere velhavende Folk indleverede om Efteraaret 4 Lispundskrukker for at faa Avressmør sat hen deri, saa de i Vinterens Løb kunde have det at tage af. Vintersmør var jo altid af ringere Kvalitet end Græssmør.

Megen Ost lavede Margrethe Larsen ogsaa. Ostene var gerne paa 20 Pd. Stykket, og hun havde baade Sødmælk — Skummetmælk og Valleost — ikke mindst den sidste var meget fin og meget efterspurgt. Hun var altid glad for sit Arbejde med Mælk og Fløde, men da Mejerierne kom, fandt hun det dog bedst at gaa med der. Alt blev jo ogsaa derved langt nemmere for Kvinderne.

Da Margrethe Larsen blev gift, overtog hun og Manden hendes Fødegård, men flyttede senere til Hørreby, og hun bor nu som Enke paa Nykøbing Alderdomshjem. Efter sin Alder er hun rask og rørig, og hvis det skulde være, kunde hun sikkert endnu forestaa baade Smørkerning og Ostelavning.

Peder Jensen, Nr. Alslev.

De gamle Smede ude paa Landet kunde i forrige Tider deles som i to Hold — der var By-smeden, der blev antaget af Bønderne, som ejede Smedien i Fællesskab, og der var Herregaardssmeden, som altsaa stod under Herregaarden. Smedene var altid ansete Mænd i Byen, og mange regnedes ogsaa for at kunne mere end

deres Fadervor, fordi de var i Stand til at betvinge Ild og Jern.

Til de gamle Herregaardssmede hører Peder Jensen, født 11. November 1843. Som Smed hos Stannusbesidder Grandjean gjorde han sit største Manddomsarbejde, og gennem mange Aar var han bedst kendt under Navnet »Vennerslundsmeden«. Dér i Smedien har han slidt ofte som for to, og kun de færreste kunde hamle op med ham i hans Velmagtsdage. Stærk og rask, som han var, og med Lyst og Vilje til at bruge sine godt skaffede Smedenæver kunde han ikke alene fra

bar Bund skaffe Føden til sig og sin Kone og deres 8 Børn, men ogsaa faa lidt tilovers, saa han senere kunde købe sig en lille Ejendom. Under sit Arbejde ved Ilden havde han nemlig mistet Synet paa det ene Øje, idet en Gnist var fløjet op og havde beskadiget det, og han vilde hellere som halvgammel virke med Jorden.

Som et betegnende Træk fra forrige Tidens Forhold kan nævnes, at da Peder Jensen vilde søge Øjenlæge i København, maatte han gaa paa sine Ben fra Vennerslund til Gaabense for at komme med Færgen over til Vordingborg. Og Færgen gik Kl. 5 om Morgenen, saa han skulde temmelig tidlig paa Vej for at naa frem i rette Tid. Men Smeden var ogsaa vant til at staa tidlig op i det daglige. Han havde altid været en Morgenmand, og adskillige Gange, naar han havde særlig travlt, plejede han at begynde Kl. 2—3 i Smedien. En hel Del kunde han derved faa udrettet til det var almindelig Tid for andre at lette paa sig. Men Fyraften vilde han saa ogsaa have, og bestemt Kl. 7 om Aftenen lagde han Hammer og Tang til Side, saafremt der da ikke var noget, som absolut ikke kunde vente til næste Morgen. I alle de første Aar havde han en Dreng i Lære, men i de sidste holdt han en Svend til Hjælp. Hans Betingelser paa Vennerslund var ikke helt som de allerældste Herregaardssmede havde haft dem, da de havde været fastlønnede for at udføre alt forefaldende Arbejde fra Gaarden, men Peder Jensen havde Akkord paa alle Reparationer og stod frit stillet med Hensyn til det nye. Ligeledes maatte han ogsaa arbejde for andre, naar blot han kunde tilfredsstille Gaardens Behov.

Det var under den nuværende Stamhushesidders Bedstefader, at Peder Jensen kom til Vennerslund, saa

meget har forandret sig siden da. Et Par Slægtled har han set skyde op og gaa bort, og et langt Liv med en god Hukommelse giver mange Minde.

Peder Jensen er født i Ø. Kippinge, hvor Faderen var Væver. Da han var 13 $\frac{1}{2}$ Aar, blev han udskrevet af Skolen og kom i Tjeneste hos Pastor Vessenberg i Sundby og fik i sit Præste- og Konfirmationsaar den usædvanlig høje Løn af 16 Rigsdaler. Til Konfirmationen gav Præsten ham yderligere en Salmebog, et nyt Testamente, en Krave og et Silkehalstørklæde. Kun meget faa af de Tidens Tjenestedrenge kunde melde om et saadant Resultat for et Aars Arbejde.

Peder Jensen havde egentlig haft Lyst og tillige Evner til at læse, men der var ikke Raad til at holde ham til Bogen, og han kom saa i Smedelære. Den første Tid var han hos Boderupsmeden, men da denne, der var Herregaardssmed, selv byggede sig en Smedie paa Lommelev Mark, fulgte Peder Jensen med dertil og fik sidste Del af Læretiden dér. Den nyopførte Smedie blev forøvrigt siden kaldet Kommunalmedien, fordi den kom til at ligge ved Siden af Kommunalhuset. Begge Steder arbejdede Smeden efter den gamle Regel at faa Daghyre, naar han smedede for Bønderne. Daghyren var da 4 Mark for Mesteren og 8 Skilling for Drengen. Kul og Jern skulde Gaardmændene selv levere, men ofte købte de det dog hos Smeden. Paa Smededagene skulde Smedefolkene have »Smedemad« fra Gaarden, som de arbejdede for. Hvis den laa tæt ved, gik man derhen for at spise, ellers blev Maden baaret hen i Smedien. Det saa Smedekonerne forresten helst, for saa blev der gerne lidt med baade til hende og Børnene. I de Aar, da Peder Jensen arbejdede som Svend i Klodskov og Lundby, var Skikken med Kost og

Dagløn ved at dø ud, og som Mester har han aldrig haft det paa den Manér.

Til de glade Minder fra Ungdomsdagene hører bl. a., at han maatte aftjene sin Værnepligt som Marine-soldat og med Fregatten »Jylland« kom han til England, Skotland, Portugal, Spanien og Madeira. Han fik derved set mere end de fleste af den Tids Falstringer. Da han blev indkaldt, fik han 8 Mark i Marchpenge, og han valgte saa at sejle dem op med »Zampa« fra Guldborg til København. I Julen fik han sammen med 31 andre Soldater Orlov, og de lejede saa i Fællesskab to Trehestekøretøjer til at transportere sig til Vordingborg. Ligeledes skulde Vogn-

manden hente dem der igen efter endt Ferie. Paa Tilbagevejen blev det først Vandsne og derefter stærk Frost, saa det var en kold Tur at sidde de ca. 14 Mil paa aaben Vogn. En Gang imellem maatte de ogsaa af og rende ved Siden af Vognen for at faa lidt Varme i Kroppen, men den skarpe Issne skar da slæmt i Fodtøjet, og Peder Jensen fik ogsaa ødelagt et Par nye Støvler.

For nogle Aar siden flyttede han til Nr. Alslev og følger godt med i mange forskellige Ting, som foregaar om ham, men naar han sidder alene, glider Tankerne tit tilbage til den Gang, han lod Ambolten synge i Smedien ved Vennerslund.

Marie Pedersen, Eskildstrup.

De unge Piger blev ikke skaanet i ældre Tid. De fleste af dem maatte være med til meget, som Nutidens Ungmøer med Rædsel vilde vende sig fra, hvis de blev budt noget lignende. Mange vilde falde i »Baldome« alene ved Tanken om de store Mandfolkearbejder, som f. Eks. Marie Pedersen har maattet tumle med som Barn og ganske ung. Forøvrigt var det heller ikke alle af hendes jævnaldrende indenfor Gaardmandsdøtrenes Kreds, som blev forlangt til alt det, der krævedes af hende.

Hun er født i Alstrup 10. Maj 1849. Hendes Fader døde, da hun var 6 Aar, og hun fik senere Stedfader, hvad der giver som en Forklaring af, at hun maatte ud til me-

te, end der just var helt almindeligt. Inden hun gik i Skole, skulde hun om Morgenen muge i Kostalden, og naar de andre Børn kom for at tage hende hende med, var hun sjælden færdig med sit Arbejde, saa hun maatte de fleste Tider »rende brølende paa Skolevejen«. Men selv om hun end skulde rens i Stalden hver Dag, naede hun ikke meget ind i Krogene, men tog kun lidt af det største og nærmeste væk og strøede saa Halm over Resten. Til sidst var nogle Kalve da ogsaa ved at staa paa Hovedet, og Faderen, der ellers ikke til daglig kom i Stalden, beordrede hende saa en Dag til at rens til Bunds, »ellers skulde han hjælpe hende«. Hun maatte da i Lag med en grundigere Renselsesfest, og helt omsonst var den ikke, idet ikke mindre end 24 Hjulbørfulde kom frem for Dagens Lys og trilledes ud paa Møddingen. Som Skolebarn skulde hun ogsaa køre Harve og Tromle og blev da sat op

paa en Hest for at styre sit Spand og Redskab bagefter Karlen, der kørte foran.

I de kolde Foraarsdage var det ikke videre behageligt for en lille Pige at ride Ager op og Ager ned paa en mager og skarprygget Hest; men der hjalp ingen Kærmor. De smaa og daarlige Harver, som man den Gang havde, magtede ikke altid at rive den stærke lerede Jord i Stykker, naar den var pløjet. og Marie Pedersen har da ogsaa som ung været med til at tærskle løs paa Jordknoldene med en Kølle for at faa dem jævnet lidt inden Harvningen.

Naar Mændene havde »styt« Pile, maatte hun »snø« Risene ud til Gærdelukningen og lukkede altid de to første »Gænger«. Karlene lagde saa det øverste paa. Selvfølgelig maatte hun ogsaa fra først til sidst være med i Høsten og ved Høet. og der var saa godt som intet Udenomsarbejde, hvor hun ikke fik sin Part.

Af den grovere Husgerning kan nævnes Tillavningen af Malt og Gryn. Maltbygget skulde ind i Bryggerkarret for at staa i Vand i 24 Timer. Vandet tappedes da fra, og det vaade Korn slæbtes op paa Loftet, hvor det skulde ligge og spire. Naar det var »kommet«, gned de Spirene ud med Hænderne, og Maltet lagdes saa ned paa Køllen i Skorstenen for at tørres der. Efter Tørringen skulde det males paa en Kværn bestaaende af 2 store Sten og

en lang Stang, der gik op i Loftet. Det var intet let Arbejde ved Hjælp af sine Hænder og Stangen at dreje Stenene rundt, men ingen spurgte, om det var let eller svært, det hed blot at faa Maltet malet; for at faa Byggryn maatte der tages en lignende Omgang.

Alt det og mere andet gav haard Hud under Neglene, men der spurgtes da heller ikke saa meget efter de bløde Fingre.

Marie Pedersen har fra først af baaret den gamle nordfalsterske Nationaldragt, men da hun efter sin Konfirmation var til Alters, bar hun sit Hovedlin for sidste Gang. De unge Piger begyndte da med Polkahue, og lidt efter lidt gled man mere over imod Bydragten. Ved sit Bryllup havde hun Kjole paa og var dermed ogsaa færdig med Hovedtøjet. I Begyndelsen følte det helt underligt at skulle gaa barhovedet, men det varede ikke længe, før det faldt i de yngres Smag.

Som gift og nu som Enke har Marie Pedersen for det meste boet i Eskildstrup, først i et Hus i Byen og nu paa Alderdomshjemmet. Igenem en længere Aarrække og helt op til hun var 79 arbejdede hun paa Hotellet og omtaler hele Familien Jakobsen med stor Taknemlighed. Hendes Øjne er gradvis blevet svagere og svagere, saa hun kun lige kan skimte Dagen, men som hos de fleste blinde Mennesker er Følelsen forstærket, saa hun kan vejlede sig paa de enkelte Steder.

Hans Larsen, Maglebrænde.

Naar Folk kommer op i Aarene, er det gerne Minderne fra deres Barndom og Ungdom, Tankerne kredser mest om og som de bedst kan huske. Ofte kan der dog ogsaa være et og andet fra Manddommen

og de lidt ældre Aar, som har brændt sig særlig fast, og som de gerne tager frem og dvæler ved.

Iblandt noget af det, som staar levende for Hans Larsen, er en hel Del af Sogneraadsvalgene, som han

har været med til. Han er født i Skerne 16. Maj 1843, og mange af disse Kommunevalg, som er faldet i hans Tid, er foregaaet under Parolen »de store og de smaa«. Som bekendt kunde de smaa kun stemme hver anden Gang, og da først de mindrestillede blev lidt vaagne overfor de kommunale Spørgsmaal, søgte de selvfølgelig saa vidt muligt at gøre deres Indflydelse gældende og faa sat en eller flere af deres egne ind i Sogneraadet eller Sogneforstanderskabet, som det fra Begyndelsen hed. Men adskillige Gange kunde Smaamandsvalgene dog give sig ret mærkværdige Udslag, saadan at det tilsyneladende kunde se ud, som om de højlig ønskede at faa det allerstørste Hartkorn ind som de smaas Repræsentant.

Saaledes hændte det bl. a. en Gang i Maglebrænde, hvor Hans Larsen boede. Ved de stores Valg var det Bønderne, som bestemte hvem der skulde med og som satte hverandre ind. De kunde vælge fire, medens de smaa skulde nøjes med tre. Som altid baade før og senere var der naturligvis adskillige, som brændte af hellig Iver efter at komme til at lyksaliggøre Byens Styrelse med deres vise Raad og store Erfaring. Imellem disse var paa det Tidspunkt da ogsaa Godsejer Nyholm, men ham syntes de Maglebrænde-bønder ikke om, saa han var vejret og fundet for let af dem. Men ind vilde han, og kunde han ikke komme det ved Hjælp af de store, viste han at kunne det igennem de smaa, endda de allermindste — sine egne Arbejds mænd. Hver og en, som stod under Hr. Nyholm, mødte paa Valgdagen pligtskyldig op og afgav trofast deres Stemme til Fordel for deres Arbejdsgiver. Om det skete af Kærlighed eller Frygt, staar ingen Steder skrevet, men naturligvis var det en offentlig Hemmelighed, at det sidste var Tilfæl-

det. Det var da heller ikke nemt i de Tider at gaa en stormægtig Godsejer imod, og for en fattig Herregaardsarbejder har det altid været voveligt Spil at stille sig udenfor Plads og Fortjeneste. Hvor tragisk-komisk det end i sig selv kunde være, at de mindste af de smaa satte en af de største iblandt de store ind i Kommunalbestyrelsen, er deres Handlemaade dog forstaaelig.

Hans Larsen var ogsaa selv en Periode i Sogneraadet, men det ligger nu mere end 30 Aar tilbage. I den første Tid holdt de Møderne i Skolen, siden i Forsamlingshuset. Det største Spørgsmaal, som har været paa Dagsordenen, mens han var med, var Bygningen af den nye Skole. Lige fra Begyndelsen af Skolernes Dage og til helt op til vor egen Tid har der stedse staaet Kamp om Opførelsen af en ny Skolebygning, og dette fornægtede sig heller ikke i Maglebrænde.

Hans Larsen har af Profession været Skomager og stod 5 Aar som Læredreng hos en Mester i Stubbe-købing. Betingelserne var Kost og Logi og det Skotøj, han sled. Efter Læretiden arbejdede han et Aar som Svend, hvor han fik 2 Rigsdaler om Ugen samt frit Ophold. Senere havde han Akkord, og Prisen var da 1 Mark for Herresaaler og 12 Skilling for Damesaaler. For at sy et Par nye Herrestøvler vankede der 3 Mark. Ugelønnen paa Akkord kunde være 8 Mark, altsaa kunde der blive ca. 66 Øre mere ved Akkordarbejde, men Smaapengene regnedees der ogsaa den Gang med. Maskiner kendtes der da ikke til, saa alt skulde sys i Haanden. Det var en anden Tid, som da var inde.

Som Mester har Hans Larsen for det meste boet i Maglebrænde og arbejdede der til han var 83. Paa sin 84aarige Fødselsdag kom han til København for at opereres, og trods sin høje Alder slap han godt

over Operationen og kan nu færdes oppe i sin Stue paa Stubbekøbing Alderdomshjem. Tiden forslaar han ogsaa ved at faa sig et Slag Kort med en af de gamle paa Hjemmet.

Der spilles da om Papirbrikker, saa der bliver ingen særlig Fortrydelse hverken over Tab eller Gevinst, men Dagene kortes lige fuldt, hvad der er det bedste af det hele.

Emma Bramsen, Stubbekøbing.

Kun saare faa Falstringer har overværet de store Begivenheder, som først i Tredserne fandt Sted i København. Emma Bramsen er maaske den eneste, som af Selvsyn og igennem Selvoplevelser kan tale med om det, der foregik i de bevægede Aar og Dage i Slutningen af Frederik den 7.s og Begyndelsen af Christian den 9.s Regeringstid. Dertil kommer, at hun igennem sin Plads hos Kammerjunkerinde Thorsen, Enken efter en af Fr. den 7.s Adjudanter, fik yderligere Lejlighed til at høre og se adskilligt, som ellers ikke faldt i almindelige Falstringers Lod.

Emma Bramsen er født 20. Maj 1839 i Stubbekøbing, hvor Faderen var Skomager. Alene hendes Alder flytter Tanken langt tilbage til længst hensvundne Tider, men naar man hører hende — livlig og aandsfrisk, som kun de færreste paa 70 — fortælle op om det, hun har levet med i, faar man det hele som paa nært Hold. Særlig drejer hendes Tanker sig om de begivenhedsrige Aar, da hun som ganske ung Pige kom til at opholde sig i Hovedstaden. Og her kom hun saa bl. a. til at se et stort Optog for Karl den 15. af Sverige under et af hans Besøg i Danmark, og hun saa Græ-

kerne, da de i 7 Vogne blev kørt fra Toldboden til Kristiansborg, for senere at kaare den unge Prins Vilhelm til Konge i Grækenland. Hvad hun her især bed Mærke i, var Tjenerne og Hejdukkernes korte, foldede Skørter.

Ligeledes blev hun Vidne til de forskellige Folkestemninger, der gav sig Udslag i Byen ved Efterretningen om Fr. den 7.s Død, Kr. d. 9.s Udnævnelse til Konge, Krigens Udbrud, Dannevirkes Fald, Soldaternes Hjemkomst o. m. a. Hun var ogsaa til Stede, da Kongeskibet med Fr. den 7.s Lig kom til København, og hun var med til at defilere forbi hans Kiste i Slotskirken. Hun var da i Følge med sin Frue, der havde laant hende en Sørgedragt, som skulde bæres for at komme med ved en saadan Lejlighed. Forøvrigt var hun halvt som Husbestyrerinde og halvt som Selskabsdame for den fine Kammerjunkerinde, der var født paa St. Thomas. Hun kom saaledes ogsaa altid med hende i Teater og maatte følge hende overalt, naar hun skulde ud. Mest kom de hos Generalinde Krogh, Enke efter den bekendte General fra Treårskrigen. Generalinden havde tidligere været Hofdame hos Kr. den 9.s Svigermoder, Landgrevinden af Hessen og boede nu i en Lejlighed paa Amalienborg. Tronfølgeren boede da med sin Familie i det gule Palæ, og Børnene derfra løb ud og ind hos Generalinden, som de kaldte for Tante, og betroede hende baade deres smaa og store Glæder og Sor-

ger. Emma Bramsen havde her ofte Lejlighed til at se de unge Højheder, og som alle andre beundrede hun de skønne Prinsesser Alexandra og Dagmar. De var da begge forlovede, men Storfyrst Nicolaus blev straks efter dødssyg, og Prinsesse Dagmar rejste til Rusland for at tage Afsked med ham. I Anledningen blev der digtet en længere Vise, som Emma Bramsen endnu husker et Par Vers af, og hvor det hed:

Dagmar hun maatte pløje
Bølgen for ham at naa,
bristet var ej hans Øje,
da han Prinsessen saa.

Tavs han trykkede Haanden,
bød vemodig Farvel
til Gud Fader svang Aanden
Storfyrstens unge Sjæl.

Som bekendt gik Prinsessen derpaa i Arv til Storfyrstens Broder, og Emma Bramsen saa ogsaa den senere Kejser Aleksander den 3. under et Besøg i København. Prinsen af Wales besøgte ligeledes sin Brud og forærede hende da en Parasol med Guldstel! Om Aftenen var han i Tivoli sammen med sin Adjutant, og de var da ved at faa Klø af et Par Sømænd, hvis Piger de engelske Herrer bærede med deres Opvartning.

I det gule Palæ var alt meget smaat og tarveligt, og det var en stor Højtid for de unge Prinser og Prinsesser hvert Aar at faa 2 Rd. i Julegave fra Morfaderen. Det sidste Aar Alexandra var hjemme, fik hun dog ikke den sædvanlige Gave, og da hun beklagede sig derover, svarede Landgreven, at han vilde ikke hyde Englands vordende Dronning 2 Rd.. — Da den unge Prins

Vilhelm skulde rejse til Grækenland, blev der sagt til ham, at de ikke forstod, han turde give sig i Lag med de urolige Grækere.

»Jo, jeg vil hellere det end risikere at komme til at gaa herhjemme som en anden Onkel Ferdinand,« svarede Prinsen, der ikke fandt den gamle Arveprins' Lod særlig fristende. Prins Valdemar, der da var en ganske lille Fyr, var ofte til megen Morskab for sine Omgivelser. En Dag kom han slæbende med en Stol for at Skildvagten skulde sidde, og en anden Gang var han meget fornærmet, fordi samme Skildvagt ikke havde præsenteret Gevær for ham.

Flere andre forskelligartede Minde fra Københavnertiden drager Emma Bramsen frem, ligesom hun ogsaa har meget at fortælle fra sin egen By.

Efter at hun var færdig med Tjenesten hos Kammerjunkeren, rejste hun tilbage til Stubbekøbing og aabnede en Systue, som blev ret stor efter Byens Forhold, og til Tider havde hun 4—5 Syersker. Da hun var godt 60 Aar, blev hendes Øjne daarlige, og hun lagde saa Sytøjet til Side og begyndte paa Kransebinding. Her kom hun bl. a. til at binde en stor Dekoration fra Byraadet til den gamle Dronning Louises Baare. Emma Bramsen bor i Elvers-Minde. Hun var lidt i Familie med Gartner Elvers, som lod Bygningen opføre, og hun blev den første, som kom til at flytte ind, og er den eneste af de første Beboere, som er tilbage. Hun er ligeledes den sidste af Elvers Slægt. Selv er hun som et Stykke af Stubbekøbing Historie.

Ane Olsen, Karlsfeldt.

Karlsfeldt har som bekendt inden Udstykningen været en temmelig stor Herregaard, og her har mange af de gamle

Østfalstringer slidt og slæbt for at skaffe sig og sine et

kummerligt Ophold. Men som Tiderne og Forholdene var, kendte de ikke noget stort bedre og tog derfor deres Tørn med Livet uden at klynke eller knurre. Nøjsomme og hædede, som de var i Livets Skole, faldt det strenge Slid og de haarde Kaar dem ikke nær saa stærkt for Brystet, som det vilde gøre for Nutidsmennesker, hvis de blev budt noget lignende, som de gamle har været ude for.

Til Karlsfeldt har ogsaa Slægten Nyholm været knyttet, og som de fleste andre Steder har der været Forskel paa de forskellige Herremænd, som har regeret over Bønder og Arbejdere. Nogle af dem har været forholdsvis humane overfor deres Folk. andre har udnyttet dem til det yderste. Bl. a. var den gamle Justitsraad Nyholm, der ejede Karlsfeldt, men selv boede paa Liselund. langt bedre at arbejde under end hans Efterfølger.

Ane Olsen, der nu har sit Hjem paa Karlsfeldtvej i Stubbekøbing, hører til en af de gamle Karlsfeldt-arbejdere, og igennem 23 Aar har hun prøvet Herregaardslivet. Hun er født i Falkerslev 13. Marts 1850, Faderen var Arbejdsmand og fik 20 Skilling om Dagen. Børnene maatte naturligvis ud at tjene saa tidlig det paa nogen Maade var muligt, og som Lillepige fik Ane Olsen 7 Rd. og 2 Pd. Uld om Aaret. Hun blev senere

Malkepige paa Karlsfeldt og skulde der malke 20—24 Køer om Dagen samt hjælpe til i Mejeriet. Saalænge der var Bøttemejeri, maatte de gerne op Kl. 2—2 $\frac{1}{2}$ for at skure Bøtter, saa de kunde være færdige dermed, til de Kl. 4 skulde begynde Malkningen.

Ind imellem alt Arbejdet med Mælken skulde de spinde 1 $\frac{1}{2}$ Pund Blaar om Ugen, saa de kunde ikke ligge ret meget paa »det lade Laar«.

Ved sit Giftermaal kom Ane Olsen til at bo i et af Karlsfeldts Arbejderhuse, hvortil der hørte lidt Jord, saa de kunde holde en Ko. Men Jorden laa langt borte fra Huset, og da baade Mand og Kone arbejdede paa Gaarden, gav det yderligere Slid og trætte Ben at skulle flytte, vande og malke Koen i den tidlige Morgenstund, efter sen Fyraften og i den knap tilmaalte Middagsfrihed, men de var jo glade for Mælken og saa derfor bort fra Besværigheden.

Arbejdsmandene fik 1 Kr. og Konerne 80 Øre om Dagen paa egen Kost. Arbejdstiden var fra 6 Morgen til 7 Aften, men selvfølgelig blev der ikke set saa nøje paa Klokken om Aftenen som om Morgenen, og ved forskellige Lejligheder kunde det godt trække ud baade til 8 og 9. Naar der blev kørt Møg, fik »Møgbryderne« ekstra 2 Øre for hvert Læs de »brød«, og naar Konerne var med at vaske, fik de 1 Kr. om Dagen og Kosten. De maatte da ogsaa møde Kl. 3 om Morgenen, og Fyraften fik de, naar Vasken var til Side — almindeligvis ved 8-Tiden om Aftenen.

Arbejdsfolkene fik ikke rede Penge uden hver 14. Dag, hvor der alt saa vankede 6 Kr. I den anden Uge fik de skiftevis $\frac{1}{2}$ Td. Rug og $\frac{1}{2}$ Td. Byg, beregnet efter Dagens Pris. Ane Olsen og hendes Mand le-

verede deres Rug ind til Melhandler Clausen i Stubbekøbing og fik saa Brød i Stedet. Lidt Byg kom der ogsaa derind, saa de kunde faa Mel og Gryn tilbage. Resten blev holdt til en Gris, som de saavidt muligt saa at faa fedet op. Kunde Husfolk ikke magte at faa lidt Flæsk i Sulekarret, maatte de omtrent nøjes med det tørre Brød. Raad til at købe hos Slagteren var der ikke. Naar en Mands Fortjeneste ikke kunde strække til mere end 12—15 Kr. om Maaneden, blev der ikke meget at slaa til Side med.

Fra Hoveriets Dage havde Karlsfeldt bevaret flere Navne, som mindede om Tiden. Bl. a. var der Hovmarken, Hovhusene og Hovstuen inde paa selve Gaarden. Hovstuen var den almindelige Borgerstue, hvor Folkene spiste og opholdt sig, og her samledes Konerne om Morgenens for at faa Besked om det Arbejde, de skulde i Gang med. Her maatte de ogsaa sidde i Tørre, hvis det blev Regnvejr, saa de ikke kunde arbejde ude. Gaa hjem maatte de ikke, men skulde blive for i Tilfælde af at Vejret bedagede sig, saa de kunde komme til Udearbejdet igen. Men spildtes end Tiden, blev Fortjenesten dog kun beregnet efter de Timer, de havde været i Virksomhed. De fattige Arbejdere blev her udnyttet paa en meget brutal Maade, men de maatte jo finde sig i det hele uden at kny.

Som paa alle andre Herregaarde

var det aarlige Høstgilde Arbejdsfamiliernes største Højtidsdag, og alene for dets Skyld blev meget tungt tilgivet. Der var da Frihed hele Dagen, og hvem der vilde, kunde komme, og faa Klokkenti (Formiddags-Mellemmad). De fleste ventede dog med at møde til Middag. Alle skulde saa medbringe Kniv og Gaffel og Ske, og der vankede da Bedesuppe med bagte, trillede Boller. Ovenpaa fik de Flæskesteg og Æbleskiver. Af Suppe og Steg kunde de sætte saa meget til Livs, som de orkede, hvad der ikke drejede sig om smaa Portioner, da Gildesretterne var ligesaa sjældne for Folkene som selve Gildet. Æbleskiverne blev derimod delt ud — 6—7 Stykker til Mands. baade til store og smaa, og Konerne bandt saa hele Familiens Portion ind i et Tørklæde og tog dem med hjem, saa de kunde have lidt at godte sig med næste Dag. Ved Høstgildet fik de jo saa mange andre Lækkerbidskener, saa det næsten vilde være en hel Utilbørighed ogsaa at spise Æbleskiver. Efter Middag blev de trakteret med en Kop Kaffe med brunt Sukker til, og til Medaften stod den paa Risengrød og kold Flæskesteg. Senere fik de skaa-ret Smørrebrød, og Øl og Brændevin sparedes der ikke paa. Der blev altid danset hele Natten lige til den lyse Dag, saa Malkepigerne kunde gaa til Malkning med det samme, og hele Høstgildet var Lyspunktet paa Karlsfeldts-Arbejdernes trange Vej.

Marie Rasmussen, Nr. Alslev.

Kun faa af de nordfalsterske Byer har i Tidernes Løb undergaaet større Forandring end Orehoved. Ikke alene er der vokset en hel ny By op omkring Stationen, saaledes som

Tilfældet har været mange andre Steder, hvor Jernbanen har været saa elskværdig at gøre Holdt, men her er ogsaa som en hel Bydel forsvundet. Ganske vist var gamle Orehoved By kun lille, idet den blot bestod af to Bøndergaarde og 3—4 Huse, men By kaldtes det dog, og de øvrige Orehoved Gaarde var da Udflyttere. Nu er Forholdet i nogen Grad vendt om. Meget af den tidligere Udflytterjord er dannet om til helt Strøgkvarter, medens den egentlige gamle By ligger hen i stille Ubemærkethed, og mange slet ikke aner noget om dens forrige Eksistens. Saadan kan Tiden vende op og ned paa Tingene, og med den forventede Storstrømsbrøns Komme kan det vel antages, at der endnu en Gang vil blive drejet om paa Forholdene i Orehoved. Men alt det er Fremtidsmusik, som ikke her har sin Plads. Her er det kun det gamle, som skal tages op.

Iblandt dem, der har tilbragt adskillige af sine Ungdomsmaal i det nedlagte Orehoved, er *Marie Rasmussen*, født 15. August 1848 i Nr. Grimmelstrup. Faderen var Tømrer og havde været med i Trearskrigen, hvor han fik sit Knæk og døde, da Datteren var 6 Aar gl.

Efter sin Konfirmation kom hun til at tjene i Orehoved paa den samme Bondegaard og hos den samme Kone, som hendes Moder i sin

Ungdom havde tjent. Moderen vidste, her var et Sted, hvor der kunde læres noget, og det blev der den Gang set meget paa ved Valget af en Plads. Om der ellers kunde hænges andet ved, som ikke var af særlig behagelig Art, toges der mindre Hensyn til. Arbejdet var det første og det største, og her var saa Lejlighed til at lære en hel Del; ikke alene det, der hørte til paa almindelige Bøndergaarde, men ogsaa lidt ud over det sædvanlige. Madmoderen var nemlig i flere Henseender lidt forud for sin Tid, og selve Gaardens Stuehus var langt større og bedre indrettet og udstyret end Flertallet af de daværende nordfalsterske Bøndergaarde. Konen forstod ligeledes at lave forskellige finere Retter og dække op, saa kun de færreste kunde maale sig med hende, og naar der var Auktion i de omliggende Skove, var det en staaende Regel, at Auktionsherrerne spiste der paa Gaarden.

Mens Marie Rasmussen opholdt sig i Orehoved, solgte hendes Husbonds Nabo sin Gaard til Godsejer Wilhjelm. En lille Tid boede Godsejeren med sin Familie i Gaardens Stuelænge, mens Slottet, det nuværende »Orenæs«, blev bygget. Omegnens Befolkning havde aldrig set en saadan Bygning under Opførelse, og Tilstømningen var stor, saalænge der arbejdedes herpaa. Senere blev Marie Rasmussens gamle Husbonds Gaard tilligemed nogle nærliggende Huse ogsaa solgt til Godsejeren, og de forskellige Jorder lagt ind under Godset. I vor Tid er der heldigvis Bevægelse i modsat Retning. Skønt Marie Rasmussen igennem mange Aar opholdt sig i Orehoved, holdt hun sig dog til Hjembyens Ungdomslag. I Nr. Grimmelstrup havde de unge deres Gilder hos Bønderne, og hver

Fastelavn red Karlene skiftevis til Rings og til »Staads«. Ved Ringridningen havde de en Snor henover Gaden, og Karlene søgte her at fange Ringen. Til »Staadsridningen« var baade Karle og Heste pyntet fint ud, og de red da rundt i Gaardene og samlede lidt ind til det afsluttende Gilde.

Haveballerne begyndte ogsaa at komme frem i Marie Rasmussens Ungdom; bl. a. husker hun et, der blev afholdt i Egelev, og hvor der straks efter Ballets Begyndelse opstod Ild i et nærliggende Parcelsted. Alle Balgæsterne styrtede naturligtvis ud til Branden, og en af Karlene var saa behjertet at springe ind i det brændende Hus, hvor han fik fat i et Par fyldte Mælkefade, som han hev ud gennem Vinduet. At Mælken spildtes og Fadene gik i Stykker, var det selvfølgelig Resultat af Redningsdaaden, og Marie Rasmussen mindes ogsaa endnu, hvor komisk det hele tog sig ud. Efter at Huset var

nedbrændt, drog Folk atter tilbage til Ballet, men knap havde de begyndt at træde Dansen, før der igen var Ildebrand i Nærheden. Nu var det Klokkerhuset ved Nr. Vedby Kirke, der brændte. Paany fo'r hele Flokken af Sted, og indpaa alt blev forbi ved Kirken, var det langt ud paa Natten, saa der blev ingen rigtig Balfornøjelse den Aften.

Da Marie Rasmussen havde giftet sig, kom hun til at bo i Vester Kippinge, hvor hendes Mand fik Plads som Avlskarl hos Præsten og blev her i 16 Aar. I alle disse Aar malkede hun i Præstegaarden, og Marie Avlskarl blev da hendes almindelige Kendsgerning. Efter Mandens Død flyttede hun til Nr. Alslev og foretager herfra forskellige Afstikkere til Børn og Børnebørn. Indtil for kort Tid siden kunde hun endda pr. Cykle tage lange Sydfalsterture, men nu har hun dog stillet Cyklen paa Loftet. Resten af Vejen, hun har tilbage, vil hun tage til Fods.

Maren Olsen, Vignæs.

Det er kun ganske faa Mennesker, der kan huske, at en af de Iollandfalsterske Kirker er revet ned og en anden bygget op. Maren Olsen, født 10.

September 1846, hører til dem, som har set den gamle Kirke i Vignæs falde og en ny rejse sig i dens Nærhed. Hendes Forældre havde en Gaard der i Byen, og hun husker bl. a. ogsaa det gamle Fattighus, paa hvis Plads den ny Kirke byggedes. Det blev ogsaa kaldet det lille Fattighus i Modsætning til det

større, der senere kom og tit benævntes for det lange Hus. I det første var kun to Stuer, men der boede flere Familier, og en Gang var der foruden flere andre et Par unge Folk med 3 Børn og en ugift Pige med sine 4 Børn. Det var selvfølgelig ganske elendige Forhold for alle disse Mennesker. I det lange Hus var der paa en Tid ikke mindre end 10 Enkekoner. Her var tillige Ligstue i Huset, og denne benyttede Konerne meget som en Slags Spisestue. Senere blev det Lejehus, da der var Mangel paa »Husfolkshuse«.

I Maren Olsens Barndom var der 19 Gaardmænd og 19 Husmænd i Vignæs. De fleste Husmænd havde

3 Tdr. Land i Vestermark. For Børnene og de unge var det en meget yndet Udflugt at komme en Tur til Vigsø. Paa Øen fandtes meget smukt »Vorherres Brød«. Hendes Fader kørte gerne selv sit Korn til Saxkjøbing, og særlig festligt var det, naar han havde købt en Sukkerciagar eller en Griffel med Sølvpapir om med hjem til Børnene. Datidens Børn kunde glædes ved mindre end Nutidens.

Da Maren Olsen skulde konfirmeres, var hun i det første Hold Konfirmander, som kom ind under Halvaarskonfirmation. Holdet var kun meget lille — 2 Dreng og 1 Pige. Præsten var den i sin Tid velkendte Pastor Boiesen. Han var en Mand, der gerne vilde samle Folk paa forskellig Vis, og f. Eks. holdt han i Krigens Tid en Slags Aftenskole baade for gamle og unge, og han læste her op af Breve og Aviser, saaledes at Beboerne kunde følge lidt med i det, der foregik ude i Verden.

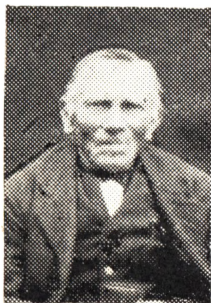
Maren Olsen havde to Brødre,

der begge maatte med i 64, og igennem dem har hun ogsaa mange Minder om Krigen. Den ene af Brødrene var kun »Blaamand«, idet han ikke havde aftjent sin Værnepligt, men blev indkaldt alligevel. En Tid var han i Fangenskab i Tyskland, senere i Østrig. Det sidste var langt bedre end det første.

Den yngste Broder blev saaret paa Dybhøl og laa 3 Dage i en Kirke uden at blive forbundet. Han kom dog over det og levede flere Aar derefter, men han blev aldrig helt rask og kunde ikke siden taale at se Blod. En Gang havde han 17 Faar, der blev skambidt, og han faldt da sammen ved Synet.

Maren Olsen har ikke kendt noget til den lollandske Nationaldragt, men har altid gaaet klædt efter Bydragternes Regler, og hun ses her i en af sine Ungpige kjoler. Igenem 43 Aar boede hun sammen med en Søster, men efter hendes Død flyttede hun ind paa Nykøbing Alderdomshjem og hygger der om gamle Minder fra svundne Dage.

Hans Pedersen, Meelse.

Da man i tidligere Tider bandt Vaarkornet i Neg i Marken, havde man Brug for et Barn til at rende rundt med Halmbaandene til Binderne, og da Hans Pedersen som 8 Aars Dreng kom ud at tjene, var det ogsaa et af hans første Arbejder at slæbe om med Halmbaand. Meget andet var der ligeledes at bruge et Barn til, og tit kunde det være strengt nok for saadan en lille Purk at komme saa tidlig

ud, men paa en vis Maade kunde det ofte være endnu værre, hvis de ikke kunde faa en Plads. Børn fra fattige Arbejderhjem maatte være glade til, hvis de blot kunde komme et Sted hen for at faa Føden, og den var altid bedre og rigeligere paa Gaardene end i Husene. Hans Pedersen er født 26. Oktober 1848 paa Sørslev Klæp, hvor Forældrene havde et Hus med 3 Tdr. Land. For at faa pløjet Jorden, høstede Faderen paa en af Gaardene. Moderen havde ligeledes Høsthyre og fik saa til Gengæld født Faar og Lam hos Gaardmanden. Uden Penge kunde meget holdes gaaende i de Tider.

Meelse er ellers den By, Hans Pe-

dersen særlig er knyttet til. Her tjente han, til han var 33, og paa en af Gaardene arbejdede han i 40 Aar og høstede paa en anden i 36. Det er lange Tider af et Menneskes Liv, og det er længe at arbejde paa de samme Steder. De gammeldags stadige Tjenestefolk og Arbejdere kom derved ogsaa til som at leve med i alt, baade ude som inde paa Gaardene, hvor de tjente deres Brød, og de tog stærkt Del saavel i Glæder som i Sorger, der faldt i deres Husbonds og Madmoders Lod.

Mange af Datidens unge Karle havde kun ringe Lejlighed til at faa en Købstadstur uden naar de skulde til Marked, men som Forkarl maatte Hans Pedersen ofte af Sted til Nykøbing, idet hans Husbond var gammel og svagelig og ikke selv kunde køre sit Korn ind hos Købmanden. Arbejdet blev derfor overladt til Karlen, der selvfølgelig var glad for at kunne komme ud paa disse Ture, hvor der altid oplevedes lidt nyt. Kørslen tog ca. 3 Timer til Byen med Læs; hjemad gik det en Kende hurtigere, da der saa kunde lunttes lidt, medens det maatte gaa Skridt derud. At faa læsset Kornet af tog nogen Tid, og Hestene skulde have deres Foder og Hvil, saa en Vinterdag gik altid i Løbet, naar der skulde leveres Korn. Et Læs var almindeligvis kun paa 6, højst 8 Tønder, saa selv om der ikke høstedes ret stærkt i de Tider, blev der alligevel til adskillige Korndage fra en Bondegaard.

Madposen havde alle jo med til Bys, og i de ældste Tider sad Bønderfolk inde i Købmandens Bagbutik og spiste; han gav saa Øl og

Brændevin til Kunderne. Senere maatte de paa Beværtning. Store Penge havde de heller ikke her at give ud, da f. Eks. en Kop Kaffe med en Snaps i kun kostede 8 Skilling. En Mark — og efter Møntforandringen 35 Øre — plejede Staldkarlen at faa i Drikkepenge, saa hvor meget der end sparedes, gik der alligevel lidt for Kornkusken. Hans Pedersens Husbond gav ham da ogsaa altid, saa han fik sine Udlæg dækket og altsaa ingen Udgifter havde af sine mange Købstadture. Med den lille Karleløn kunde der heller ikke være Raad til hver Uge at spendere et Par Mark paa sin Fornøjelse.

Naar han var i Nykøbing, skulde han gerne have lidt forskelligt med hjem, og som rimeligt var, havde han sine Regninger og Kvitteringer baade for det leverede Korn og de indkøbte Varer, men da Manden hverken kunde lægge sammen eller »trække fra«, maatte han altid først give ham de Penge, han havde faaet for Kornet, hvorefter Husbonden betalte ham for Varerne og tilsidst gav ham for Udlæget til Drikkepenge og Kaffe. Det hele var lidt omstændeligt, men paa den Maade klaredes Regnskabet bedst. I Meelse har Hans Pedersen ogsaa haft sit Hjem og havde her købt sig et »halvt Hus«, som han senere har solgt og bor nu paa Horbelev Alderdomshjem. Men han søger stadig at faa lidt forskelligt at pusle med, og bl. a. har han været en fast Slaamand af Eriksdals Havegræs og mener ogsaa at kunne svinge Leen igen til Sommer.

Peder Jensen, Moseby.

De gamle Arbejdsmænd havde ofte en lang Vej at gaa fra og til Arbejde. Den Gang som nu var det

ikke altid nemt at finde Beskæftigelse tæt ved Hjemmet, saa Folk maatte søge længere ud. Og Vej-

længden faldt da langt besværligere end i vor Tid, hvor der suses af Sted pr. Bil eller Motor eller i hvert Fald paa en almindelig Cykle; før hen havde Arbejdsfolk kun Apostlenes Heste at befordre sig frem med, ofte ad lange daarlige Veje og i de fleste Tilfælde endda kun med Træsko paa eller ogsaa paa de bare Ben, hvis Vejret og Føret tillod det.

En af dem, der har kendt den lange Vej mellem Hjem og Arbejdsplads, er *Peder Jensen*. Igennem en længere Aarrække vandrede han fra Moseby til Stubbekøbing, hvor han havde sit Arbejde og skulde møde Kl. 6 med Fyraften 5½. Her var en hel Mil at gaa, saa han skulde ikke altfor sent op om Morgen for at naa ind i rette Tid, og lidt ud paa Aftenen var det jo ogsaa, før han kom tilbage. Vejen sled han dog ikke med Træsko, men havde enten Sko eller Støvler, saa det lettede Gangen meget, og han nød her et Gode, som kun de færreste af hans jævnlig evnede at opnaa. Men selv om der end var Raad til at tage Arbejdsvejen med Læderfodtøj, var det hele alligevel strengt i Længden, og da der siden hen oprettedes et Mejeri i Moseby, og Peder Jensen blev tilbudt Pladsen som Fyrbøder, slog han til. Lønnen var 10 Kr. om Ugen, men steg senere til 12. Desuden fik han pløjet de 3 Tdr. Land, som hørte til hans Hus.

I 9 Aar fyrede Peder Jensen saa hos Mejerist Tolderlund. »Han var en herlig Mand at arbejde for«, siger han om sin gamle Husbond.

Da Tolderlund maatte høre op med at drive Mejerivirksomhed, kom Andelsmejeriet i Gang, og her blev Peder Jensen saa Fyrbøder i andre 9 Aar. Senere solgte han sit Hus og flyttede ind til Stubbekøbing og bor nu paa Alderdomshjemmet. Han bærer sin høje Alder helt

godt, men Øjnene er svage, saa det kniber med Synet.

Peder Jensen er født 7. Jan. 1846 i Moseby. Faderen var Snedker, og Sønnen arvede ogsaa hans Bestillingsnavn. Som Dreng hentede han alle Hverdage Post i Stubbekøbing til Sognepræsten, Pastor Heinert. Han fik da en lille Blis at ride paa, og en Ridetur fra Landsby til Købstad var i de Tider ikke enhver Skoledreng beskaaret. Der var mange baade yngre og ældre, som den Gang kun sjældent og nogle næsten aldrig satte deres Ben paa de brolagte Købstadsgader. Men Peder Jensen fik tidlig lært Stubbekøbing at kende gennem Posthenthningen, og hver Dag fik han sin Middagsmad, inden han red derud, og sin Middagsaften, naar han kom tilbage og desuden 4 Skilling kontant. Det var kun saare faa Drenge, der kunde møde op med en saadan Fortjeneste. Dertil kom Æren og Fornøjelsen ved at staa som Posttrytter, alt det vejede ikke helt lidt.

Om Pastor Heinert fortæller Peder Jensen, at han prædikede godt, men han var som »en Bøddel i Huset«. I sine Ligtaler og Brudevielser roste han altid de velhavende og fik derfor gode Ofre, saa han selv blev ogsaa en velstaaende Mand. Hans Efterfølger, Pastor Glahn, var i mange Henseender en hel Mod-sætning. Han smigrede ingen for Profittens Skyld og kunde tit være meget haard i sine Udtalelser. Alligevel var han afholdt af sin Menighed, og foruden at være Præst, var han tillige halvvejs som Doktor: særlig naar nogen kom til Skade, tyede de gerne ned i Præstegaarden for at faa den første Hjælp.

Mere og andet af lignende Art kan Peder Jensen huske og fortælle om, og hans Tanker gaar ofte hjem til det gamle i Moseby.

Signe Paamejer, Nykøbing F.

De fleste ældre Koner baade i By og paa Land har udført en Mængde grovt og slidomt Arbejde, men kun faa Købstads-Arbejdskoner har taget saa haardt fat som *Signe Paamejer*. Fra hun som yngre blev gift, og til hun var et godt Stykke inde i Tredserne, arbejdede hun ved Teglværk og med Losning af Sten. Mange, mange Hundrede Tusind Teglsten er gaaet igennem hendes Hænder. Saaledes har hun bl. a. været med til at køre alle Stenene til det nye Sygekloster — hentet dem paa Banegaarden og læsset dem af paa Byggepladsen. Det var Mandsarbejde, der blev udført af en Kvinde, der tilmed havde Mand og Hjem og 7 Børn at passe ved Siden af. Arbejdstiden var fra 6 Morgen og til 7 Aften og 90 Øre i Betaling.

Naar hun kunde holde til alt Sliddet, var det vel ogsaa nok, fordi hun lige fra Barnsben af havde været vant til at tage drøje Tag og altid som ung haft strenge Pladser, saa det faldt hende ikke saa fremmed eller svært som gift Kone at gaa i Lag med et Arbejde, som mange Nutidsmænd helst vilde betakke sig for.

Signe Paamejer er født 28. April 1848 i Bandholm, hvor Faderen var Skomager.

Det første Aar efter sin Konfirmation tjente hun som Lillepige hos en Gaardmand i Reersnæs for 4 Rigsdaler for et helt Aar. Hun led da om Vinteren meget af Frost i Hænderne, der tilsidst laa ud i et Saar. Madmoderen kommanderede hende saa til at vaske dem i kogende salt Sildevand, en forfærdelig pinagtig Kur at

gennemgaa, men den var krabat, og hun fik aldrig siden efter Frost, hvor meget hun end saa maatte være ude.

Atten Aar gammel blev hun Malkepige paa Knuthenborg. Foruden at malke en Snes Køer skulde hun hjælpe til ved Bøttemejriet og havde et bestemt Kvantum Blaar at spinde om Vinteren. Lønnen var her 35 Daler om Aaret. Siden var hun Bryggerspige paa Haulykkegaard og maatte bl. a. her brygge alt Øllet og slagte alle Kalvene, saa man ser, det var aldrig Nikkearbejde, hun havde med at gøre, og i Tjenesten hos Gaardmanden har hun endogsaa maattet staa i Møddingen og læsset Gødning. I sin sidste Tjeneste hos Dampmøller Bay skulde hun bage Brød af en hel Tønde Rug ad Gangen. Hun havde her en Kone til Hjælp, og denne fik saa Lov at skrabe Dejtruget og kunde her faa sig et Skrabebrod, som blev bagt tilligemed de øvrige. Det hele en stor Støtte for en fattig Arbejdskone.

Efter at Signe Paamejer var blevet gift, boede hun først ved Gammelgaard og siden ved Hanemose. Manden arbejdede baade ved Landbruget og Teglværk, ligesom det bedst kunde falde, og hun tog ogsaa fat ved hvad som helst, f. Eks. vaskede hun paa Gammelgaard. Her skulde de begynde Vasken om Aftenen og holdt saa ud hele Natten og den følgende Dag for 50 Øre og Kosten. Paa Teglværket var hun med at stable Sten for 80 Øre pr. Dag paa egen Kost.

Fra Hanemose flyttede Familien til Nykøbing, hvor Signe Paamejer som nævnt kom til at køre og læsede mange Sten. Da Tredserne begyndte at gøre deres ubønhørlige Krav gældende, saa hun maatte give Stenarbejdet op, tog hun fat paa noget lettere, men alligevel grovt Indendørsarbejde. Hun gik saaledes ud

at vaske og fik en hel Krone for en almindelig Vaskedag, hvad der i Sammenligning med Vasken paa Gammelgaard var helt kongeligt. Paa Hotel »Royal« har hun ogsaa arbejdet meget ved Rengøring. Opvask o. m. a.; der ind imellem skrællet mangfoldige Tønder Kartofler.

Men endelig kom saa Dagen, da hun maatte lade alt det strenge Slid fare, og som Enke tilbringer hun nu sine Dage paa det nye Alderdomshjem.

»Og her har jeg det saa godt, som jeg aldrig før har haft det.« erklærer hun til Slut.

Marie Andersen, Byskov.

Til alle de gamle Bøndergaarde hørte der altid et Humlestykke, og rundt om ved Havegærdene snoede Humlen ogsaa gerne sine Ranker. De fleste havde jo Brug

for den bitre Urt til Øllet, de skulde brygge, og da det gjaldt om selv at dyrke, hvad man skulde bruge, saa de knappe Penge kunde spares, sørgede man ogsaa for at have den nødvendige Humle til de store Ølbrygninger, som da fandt Sted paa alle Gaarde. Fra Regeringens Side blev det for mangfoldige Aar tilbage ogsaa ligefrem paabudt, at der skulde lægges visse Humlekuler paa hver Gaard, og da først det kongelige Landhusholdnings Selskab kom frem, udsatte det Præmie for de mest velholdte Humlehaver. Nu er Humlen saa godt som forsvundet fra vor Landsdel, men for en Del Aar siden saas adskillige Humlestænger rage i Vejret. Og jo højere de kunde blive, des bedre var det naturligvis, da der jo næsten ingen Grænser er for, hvor højt en Humle- ranke kan sno sig.

Nogle plejede at tage Stagerne ned om Efteraaret og stikke dem i Jorden igen om Foraaret, andre lod dem staa ude hele Aaret rundt. Naar

Humlen i Foraarstiden havde begyndt at skyde deres Skud, skulde de tidlig ledes hen og bindes fast til Stagen og kunde saa ellers for Resten af Tiden passe sig selv, hvis der da ikke kom et særligt Uvejr og rev Stage og Ranker løs. Om Efteraaret blev den skaaret ned, helst en Blæstvejrsmorgen, saa den var godt tør, og Rankerne bragtes ind i Brygger set, hvor de skulde plukkes. Plukningen var et Aftenarbejde, og her maatte hele Gaardens Husstand være med. Alle tog da Plads om et stort Kar, der var stillet midt paa Gulvet, og i Karret stod Lysekællingen med det tynde Spiddelys, der kun kastede et meget svagt Skin ud over Plukkerne. Men ingen klagede paa Belysningen, enhver var vant til at klare sig ved smaa Praase. Nogle af de ældre sad paa Stole, medens de yngre havde Plads paa et omfløjet Ølanker, en omvendt Spand eller hvad man nu kunde faa fat, og med rappe Fingre kappede man saa Humleknopperne af »Reerne« (Rankerne) og lod dem drysse ned i Karret. Helt nemt var det ikke at afgøre, hvem der plukkede mest, da der kunde være Forskel paa Rankerne, man fik fat i. Det var ikke som naar man i Fællesskab plukkede Gæs, hvor man let kunde konstatere, hvem der bedst forstod at »rappe Negle«. Som Regel hængte dog alle i af en ærlig Vilje. Den ene vilde ikke gerne staa tilbage for den

anden. Kappelysten var stor i de Dage — større end nu. —

Under Plukningen blev der sunget mange Viser og snakket op om gammelt og nyt. Ved den Slags ekstra Aftenarbejder gik det altid lystigt til. Det var jo som lidt for sig selv og kunde ikke ganske sammenlignes med de almindelige Aftensæder, hvor Pigerne kartede og Konerne spandt, medens Mændene enten strakte Bænke eller snittede paa et eller andet Stykke Husflidsarbejde. Det kunde være trivielt og trættende nok, men noget helt andet var det med Humleplukningen, som kun strakte sig over nogle faa Aftener. Efter Fyraften fik Plukkerne gerne et Æble eller et Stykke Kage. Det kastede ogsaa en vis Glans over det hele. Man var nøjsomme i de Tider.

En af de gamle, der har været med at plukke adskillige Humleknopper, er *Marie Andersen*, født 1. Februar 1845 i Sdr. Alslev. Hendes Fødehjem var en Anneksgaard, saa Præsten fra Sdr. Kirkeby skulde have Plads til sit Køretøj dér, naar han var i Byen. I Marie Andersens Barndom var det Provst Koch, som staldede ind hos dem. Sin første Skolegang fik hun i Ulslev, men da

hun var 10 Aar, flyttede hendes Forældre til Øverup, og hun kom til at gaa i Skole der. Paa den Tid var der ikke flere Skoler i hele Tingsted Sogn, saa de mange Børn sad »myret sammen«. Hun gik til Præsten hos Pastor Randrup, der bestemt forlangte, at alle Præstebørnene skulde møde i Kirken hver Søndag. Efterkom de ikke Ordren, var han dem ikke blid.

Som voksen maatte hun i Lighed med flere andre af sine jævnlige udføre en Mængde grovt Udenomsarbejde, bl. a. harve og tromle for sin gamle Lærer, der hed Hansen, og hvis Jord hendes Fader pløjede og passede. Da hun blev gift, kom hun til at bo i Taaderup, men Forholdene medførte, at hun senere maatte tage Plads ude omkring paa forskellige Steder og kom særlig til at være hos syge og svagelige Mennesker. Bl. a. har hun i 7 Aar opholdt sig i Byskov, hvor hun passede en værkbruden Kone. Selv var hun da inde i Halvfjerdserne. Hun bor nu paa Eskildstrup Alderdomshjem og har stadig lidt Strikketøj i Gang, men Fingrene gaar dog ikke just saa stærkt, som da hun i sin Ungdom var med til at plukke Humle.

Peter Hansen, „Svanen“.

Igennem sit lange Liv har Peter H a n s e n haft sit Hjem og sit Arbejde flere forskellige Steder, men intet har han været knyttet til som »Svanen«, Nykøbing Sukkerfabriks Damper. I 34 Aar sejlede han som Maskinmester paa Damperen for at hente Sukkerroer fra Grønsund, Stubbekø-

bing, Sortsø, Vaalse, Guldborg, Pandehjerg, Priorskov, Nysted, Gedsergaard og Gedser ind til Nykøbing. Et uhyre Roehjerg vilde der blive, hvis alle de Centner, som Peter Hansen har varpet over Sundet, blev stillet i Bunke.

Om Bord paa Skibet var der 4 Mand, og et Par af Sommermaanederne maatte de sejle med Kalksten fra Stevns. Lønnen for alle disse Sejlture var 1500 Kr. om Aaret. Først da Peter Hansen var 75, sagde han Farvel til »Svanen«, der

næsten havde været som hans Hjem, og hvor han ud og ind kendte hver en Skrue og Bolt. Hans lange Sømands-Arbejdsdag var dermed til Ende. Kun de færreste Søfolk er det ogsaa givet at kunne holde ud saalænge. Selv om de gerne vil blive paa deres Post, slaar Kræfterne kun sjældent til; men Peter Hansen havde baade Lysten og Kræfterne til at tage sin Tørn helt op i Støvets Aar.

Peter Hansen er født 16. April 1844 i Holleby ved Korsør. Som Skoledreng maatte han ud at tjene Bønder, og hvert Aar fik han et Par Lærredsbukser og de Træsko, han sled. Første Aar efter Konfirmationen naaede han op til at faa 8 Rigsdaler. Ved Landbruget arbejdede han, til han var 18 Aar, men Søen drog ham, og han kom saa som Fyrbøder med en af Postdamperne, der gik mellem Korsør, Aarhus og Kiel. Der var da 5 store Skibe paa Ruten, men Damperen her var meget gammeldags. Om Bord var der 5 Fyrbødere og 2 Kullempere. Lønnen var 30 Rigsdaler om Maaneden paa egen Kost. Der sejledes fra Korsør Kl. 10 Aften og var i Kiel 5—6 Morgen Tilbagejrsen var paa lignende Tider. Fra Korsør til Aarhus sejledes Kl. 10 Formiddag og kom ind ved 4-

Tiden. Efter 2 Dages gennemgaaende Ture havde de en Dag fri. Peter Hansen var her i 5 Aar, men søgte saa ind til København, hvor han en lille Tid var ved Svitzers Dykkerskib, for saa senere at sejle paa Øland og Gotland. Hyren var da 20 Rd. om Maaneden og Kosten. Han gik her fra Fyrbøder over til Assistent og ansattes nu hos Forpagter Hansen paa Korselitze, hvor der i stor Stil var anlagt Dampkraft til Mejeri o. m. a. I aarlig Løn vankede der 600 Kr., frit Hus med stor Have, født et Par Faar, $\frac{1}{2}$ Td. Byg hver Maaned, 3 Tdr. Rug og gratis Mælk.

I 12 Aar satte Peter Hansen saa Dampen op paa Korselitze for derfra at komme ind til Sukkerfabriken — ud med »Svanen«, hvor alt saa hans største Arbejde faldt. I denne Periode havde han sit Hjem i Nykøbing, men efter sin Hustrus Død er han flyttet ind paa Alderdomshjemmet. Han er endnu en rank og kraftig Mand at se trods sine 88, men Øjnene er svage, saa han kan ikke mere læse sin Avis, hvad der naturligvis er et stort Savn; men han lever saa mere paa Minderne fra de Tider, da han stærk og virkelysten tog sine Tag med Livet — særlig da han fo'r ud med »Svanen«.

Maren Nielsen, Nysted.

For mange Mennesker har Livet været strengt og besværligt at komme igennem, og adskillige har maattet kæmpe haardt for det daglige Brød. Gamle Maren Nielsen er en af dem, der har kendt, hvad det vil sige at slide sig Føden til. Skulde der sættes et Kryds for hver Dag, for ikke at sige hver Time, som hun har staaet bøjet over Vaske-

baljen, vilde der fremkomme saa anselig en Række, at de fleste maatte studse derved.

Maren Nielsen er Østlollænder, født 16. Marts 1843 i Frejlev. Efter sin Konfirmation kom hun til Kettinge, hvor hun tjente $13\frac{1}{2}$ Aar paa et Sted. Tjenesten var paa en Gaard, og som det hele laa i de Tider, var Arbejdet haardt, men Løn-

nen kun lille. Det første Aar fik hun kun 8 Rigsdaler, senere steg den til 16.

I 1871 blev hun gift og flyttede til Nysted, hvor hun siden har boet. Til at begynde med gik alt lyst og godt for hende. Manden havde en almindelig jævn Fortjeneste, som de med Sparsommelighed kunde leve af. Maren Nielsen kunde da ogsaa nøjes med at passe Hus og Hjem, men efter nogle faa Aars Førløb blev Manden syg og døde, og hun stod nu ene med sin lille Dreng og gamle Moder, som de boede sammen med. Slaget var haardt for den unge Enke, men hun havde ikke Raad til at pleje sin Sorg og maatte straks i Gang for at holde Nøden borte. Som Vaskerkone stred hun sig saa igennem, til hun var 75, da maatte hun give op og igen nøjes med at pusle rundt i sine smaa Stuer, som hun endnu formaar at holde rene og pæne.

Havde Maren Nielsens Løn i Tjenestetiden kun været lille, saa blev Daghyren heller kun ringe, da hun tog fat. For 2 Mark om Dagen sled hun med Vask fra 6 om Morgen til 7—8 om Aftenen uden at tænke paa, at det kunde være anderledes. Saadan var jo en Vaskerkones Kaar den Gang, og en fattig Enke maatte være taknemlig for at kunne tjene Føden til sig og dem, hun havde i Hjemmet.

Og som Maren Nielsen var glad for at kunne holde sig og sine oven

Vande, saadan var mange ogsaa glade for at faa hendes Hjælp i Huset. Bl. a. vaskede hun i 32 Aar hos Købmand Rossings. Alene det taler for sig selv.

Efterhaanden som Tiden gik, steg Daglønnen jo lidt, men de store Priser kom hun aldrig op paa. Med Hensyn til selve Vasken blev den ogsaa som lettere end den før havde været. Tøjet blev finere og blødere, Vaskemidlerne bedre og en Del af Sliddet taget bort fra Arbejdet, ligesom ogsaa Arbejdsdagene blev lidt kortere, men der var nok tilbage endda. De fleste Nutidsvaskerker særlig i Byerne vilde vist helst betakke sig for at gaa i Lag med meget af det, som Maren Nielsen har trukket igennem. Som de nu er vant til at arbejde med Vaske- og Vridemaskiner, Gas under Kedlen, Vand fra Hane o. m. a. vilde det falde dem mere end besværligt at vaske alt i Haanden eller højst paa et Brædt, slæbe Vand fra Brønd o. l., som de gamle ikke slap uden om.

Det er kun godt, at vor Tid har indført mange Forbedringer og lettet Arbejdet, men vi maa se op til dem, der sled sig frem paa mere besværlig Maade.

Til disse hører gamle Maren Nielsen. Et langt og virksomt Liv har hun bag sig, og det maa ønskes, at hendes sidste Dage kan svinde stille og lyse hen.

Ane Katrine Jørgensen, Torkildstrup.

De unge Bønderpiger, som i ældre Tid kom til at tjene i en Præstegaard eller andet lignende Herskabshus fik her Løjlighed til at se og kende mange Ting, som var ret forskellig fra det, de var vant til paa Bøndergaardene. For Ane Katrine Jørgensen, der er født 10. September 1848 blev dette ogsaa Tilfældet, da hun i Midten af 60 kom i Tjeneste hos Pastor Poulsen i Torkildstrup. Fra Smedehjemmet der i Byen var hun f. Eks. oplært til at koge Maden paa aaben Skorstensarne med Gryderne hængende i lange Jernkroge og Stegepanderne staaende paa en Trefod, hvis de ingen Ben havde; men i Præstegaarden var Komfur. Her brændte Ilden ikke helt op om Gryderne og sodede alt til øverste Rand, her holdt den sig kun til Bunden, saa Hanker og Ører var rene og pæne at tage paa. Og her gav Ilden en behagelig Varme ud i Rummet, saa der om Vinteren var lige-saa lunt og rart i Køkkenet som i en Stue. Det var ikke som at staa i de aabne Skorstensrum, hvor Ilden blussede højt op i Vejret og svirkede baade Ansigt og Hænder, og hvor det kunde regne ned i Hovederne paa dem, for slet ikke at tale om, at Kød og Flæsk og Pølser, som hang til Røgning paa Randstængerne kunde give nogle salte Dryp. Det allerværste var dog, naar Skorstenen »rendte«, som de sagde, saa de fik Sodklatter ned baade paa sig selv og Grydelaagene. Fra de gamle før dem, kendte de til, at saaledes var det og havde altid været, og at der ikke kunde ændres noget derved — det var Ting, som uvægerlig hørte

sammen med Madlavningen paa en aaben Skorstensarne. I Grunden spildte de heller ikke ret mange Tanker herpaa, mens de gik i det, men naar først de kom hen og saa noget andet, faldt Arnen alligevel ynkelig igennem ved Siden af Komfuret. Og andet lignende kunde der ogsaa trækkes frem. Som Stuepige havde Ane Katrine Jørgensen ikke særlig meget at gøre med Komfuret, men hun kunde dog dertor ligefuldt beundre det. Hendes Arbejde faldt jo mest ved Rengøring og Opvartning, og desuden maatte hun sy meget. Præsternes Koner var i de Tider gaaet over til at blive Fruer i Stedet for som før kun at være Madammer, og Fru Poulsen her var en meget dygtig Husmoder, som nok skulde faa noget ud af sine Piger. Præsten drev selv sin Avling og havde baade Avlskarl, Andenkarl, Røgter og fast Arbejdsmand; desuden var der Kokke-, Stue- og Bryggerspige, saa der var stor Husholdning.

Hvert Aar afholdtes ogsaa et meget fornøjeligt Høstgilde. Alle Gæsterne kom da til Middag og trakteredes med Suppe og Steg, senere fik de lækkert Smørrebrød til Middagen og ud paa Natten vankede der Æbleskiver og Puns. En Svingom hørte med til Gildet, og Avlskarlen og Fruen aabnede Ballet. Præsten tog ogsaa en Omgang med Pigerne.

Pastor Poulsen var forøvrigt en meget dygtig Prædikant, og messede udmærket, og der var stor Kirkegang i hans Tid.

Alt dette og mere andet husker Ane Katrine Jørgensen endnu. Minderne fra Ungdomsdagene vejres ikke saa let bort.

Ret længe kom hun dog ikke til at være i Præstegaarden, da hun maatte hjem for at hjælpe sin Moder. Foruden Smedien havde Faderen et lille Stykke Jord helt ude ved Skør-

ringelodderne, saa der var langt til Malkning, og langt at bære Mælken hjem i Kander paa Hovedet.

Ane Katrine Jørgensen blev senere gift med en af Faderens Smedesvende og boede en halv Snes Aar i Torkildstrup, men flyttede saa til Nykøbing, hvor de begge fik Arbejde paa Sukkerfabriken. Hun tjente her 135 Øre om Dagen For en Times Overarbejde vankede der

15 Øre. Arbejdstiden var fra 6 Morgen til 7 Aften med 1 Time Middag og $\frac{1}{2}$ til Frokost og Medaften. For 22 Aar siden blev hun Enke og opholder sig nu paa Nykøbing Alderdomshjem. Ved et Fald har hun brækket den ene Hoft, saa hun er daarlig gaaende, og det er jo ikke nu, som da hun dansede ved Præstens Høstgilde.

Peter Bødker, Vestermark.

Som en af de rigtige gamle Brændevinskarle fra Provinsbyernes Brændevinsbrændrier staar Peter Bødker, Vestermark. Han har i sin Ungdom, som gaar helt tilbage til 50—60, været med til at fremstille den ædle danske Kornsnaps hos Købmand Fæster, der havde et stort Brænderi i Saxejøbing. Her var baade en første, anden og tredje Brygger foruden Brændevinskarlen og nogle Arbejds mænd, saa det var ingen ringe Virksomhed. Hver Brænding var ogsaa paa 36 Anker a 36 Potter. Karlen skulde jo hjælpe til med mange forskellige Ting, bl. a. være med at klare »første Draaberne«, sørge for at hente »Kimers Gær« og Draaber fra Apoteket o. m. a. Lønnen var foruden Kost og Logi 60 Rigsdaler om Aaret, hvad der paa de Tider var en særdeles stor Betaling.

Gamle Peter Bødker eller Peter Falstring, som han ogsaa af og til er blevet kaldt, er født 19. Marts 1839 i V Kippinge, hvor hans Stedfader var Skræder. Som alle andre

Husfolks Børn kom han tidlig ud at tjene og arbejdede hos Bønder, indtil han skulde være Soldat. I Garnisonen fik han udbetalt 1 Rigsdaler 12 Skilling hver 5. Dag samt et Brød, hvoraf han kun kunde spise det halve. Mens han laa inde som Soldat, brød Krigen ud, og han maatte med i det ulykkelige Felttog i Sønderjylland. Soldaterne fik her 9 Mark og Brød og desuden hver Tirsdag og Fredag enten et halvt Pund Flæsk eller tyve Lod Oksekød.

I Fredericia traf Peter Bødker bl. a. sammen med sit Bysbarn, den senere saa bekendte Dansk-Amerikaner Rasmus Hansen, som her havde et Marketenderi og særlig havde slaaet sig paa at bage Pandekager.

Afsætningen gik strygende, og igennem Pandekagerne kom han ogsaa i Besiddelse af de nødvendige Rejsepenge til det da saa fjerne Eventyrland, der gav ham mere end almindelige Marketender-Pandekager.

Forøvrigt gik det med Peter Bødker som med de fleste andre, der havde kendt R. Hansen i hans Ungdom, at han undrede sig over det Handelsgeni, denne senere viste at sidde inde med.

»Hvem Pokker skulde have troet,

at Rasmus kunde spekulere sig til at blive Millionær i Amerika«, siger den gamle. »Han saa ellers ikke saa fiffig ud, da han var herhjemme.« Men Rasmus Hansen forstod Kunsten at tjene Penge og passe paa dem, og efter Krigens Slutning kunde han som Marketender snøre sin Randsel og drage hvorhen han vilde, medens Peter Bødker sammen med sine Kammerater maatte ind til Hovedstaden, hvor Københavnerne var ved at spyttle ham og de andre hjemvendte Soldater i Ansigtet, fordi Dannevirke var rømmet og Krigen tabt.

I 1868 overtog han sin Svigerfaders Hus og kom til at bo paa Vestermark Baronen paa Oreby, der ejede al Jorden derude, vilde have en Fiskerkoloni dér og havde faaet en 14—15 Familier dertil. Da der skulde bygges, gav han Folkene Sten og »Neentømmer« til Husene, og hver fik ligeledes ca. 3 Tdr. Ld. til Ejendommen. Som flere andre, der har været Fæstere under Oreby, siger Peter Bødker, at det var »flinkt Herskab«, saa Livet blev taaleligt for alle Smaafolkene paa

Vestermark. Men haardt maatte der arbejdes, og Fortjenesten var kun lille. Naar de skulde »strø Rejer«, gik de ofte i Vand til op over Bæltstedet og kunde saa faa 10 Øre for hver Pot, de fangede.

Ligeledes var det strengt og besværligt at grave Orm og sætte paa Flynderkroge, og naar saa mangfoldige Flyndere paa ca. et Pund Stykket maatte sælges for 2 Øre, skulde der fanges adskillige Lispund for at give sin Mand en Dagløn. Sild bragte heller kun 2 Øre hjem, og Hornfisk var til 5—10 Øre, saa i enhver Retning var der kun Smaapenge at regne med. Da der senere blev anskaffet Ruser og mere andet nutidssvarende Fiskerimateriel, bedredes jo Forholdene paa forskellig Vis.

Peter Bødker tog sine Tag med Søen, til han var godt 70. Siden har han holdt til paa Landjorden i sit gamle Hjem, hvor han plejes af sin Datter, hvis Mand og Sønner er fulgt i den gamle Bedstefaders Fodspor og driver Fiskeri paa de samme Vande.

Jens Rasmussen, Stubberup.

Da de første Mejerier kom i Gang, og Folk skulde til at levere deres Mælk ved Mælkevo-gnene, var det meget besværligt at være Mælkekusk. Al Mælken skulde nemlig da vejes ved Afleveringsstedet, og Vægten skrives med Kridt paa Spanden, eller hvad man nu havde at levere den i. Dernæst skulde Mælkekusken

indføre Tallet i en Lommebog, som naturligvis ved Hjemkomsten blev kontrolleret af Mejeristen. Vejningen foregik selvfølgelig med Bismær, og der var jo Grænser for, hvad en ellers stærk Mand paa den Maade kunde veje ud. Mælken kunde derfor ikke kommes i alt for store Haander, da der saa kunde risikeres, at det slog over Bismæren, selv om den kunde tage flere Lispund. Paa den anden Side var der heller ikke saa stor Fare for »Mælkehaandet«s Størrelse. Transportspande som nu kendte man ikke paa almindelige Bøndergaarde. Her havde

man hidtil hjulpet sig med Bøtter og Fade til at stille Mælken i, og fra Mark og Stald havde man baaret den enten i Spande eller Kander, men nu skulde man pludselig indrette sig paa hel anden Vis. Det gav mange Bryderier i Begyndelsen. Paa Mejerierne havde man kun større Mælketønder til at samle de større eller mindre Slatter i, som man fik de forskellige Steder, men hvad Folk ellers vilde levere den i, fik de selv om. Alle hjalp sig saa, som de bedst kunde, uden at udsætte sig for større Bekostning. Hvor man ikke kunde klare sig med de almindelige Malkespande og Vandspande, lod de ofte sætte Hanke i de gamle Kerner, som man nu ingen rigtig Brug havde for.

Naar al Mælken kunde være i et Haande, gik det forholdsvis let for Mælkekusken med Vejning og Udregning, mere knob det, naar den blev leveret i 2—3 forskellige Ting, som hver for sig bagefter skulde vejes og deres Vægt baade lægges sammen og trækkes fra. Ofte kunde det komme helt ind paa Fjerdingspund, og hverken Mejerieieren eller Leverandøren kunde være tjent med at »skudsætte« et helt Fjerdingspund hver Dag. Det vilde i det lange Løb komme til at dreje sig om altfor meget, saa det var næsten Reguladetri med Brøk, man her var inde i. Alt var saare indviklet og omstændeligt for alle Parter og ikke mindst for Mælkekusken. Ret længe varede det dog heller ikke, før der de fleste Steder blev truffet en bedre Ordning, men i Begyndelsen var der ikke saa faa Bryderier ved

Leveringen.

Jens Rasmussen er en af de første Mælkekuske og fik der prøvet at tage adskillige Tørne. Da Lundbygaards Mejeri kom i Gang, blev han tilbudt at køre Mælkevognen. Om Sommeren blev Mælken hentet to Gange, og fra Mejeriet skulde køres ud Kl. 4½ baade Morgen og Aften. Jens Rasmussen boede da i Lommelev, saa han havde et godt Stykke Vej at vandre, inden han kunde komme til Køring, og for at faa Køretøjet ud i rette Tid maatte han op Kl. 3. Hjemkomsten efter Aftenturen fandt Sted ved Ellevetiden. Daghyren var 66 Øre og Kosten. Ret længe holdt han dog ikke ud som Mælkekusk, men søgte tilbage til Drængravningen, som han mest har beskæftiget sig med som Arbejdsmand. Betalingen var 10 Øre pr. Favn med 40 Tm Dybde.

Jens Rasmussen er født 3. Febr. 1852 i Brarup Stubbe og var som Barn ude at tjene om Sommeren, men hjemme om Vinteren. Første Aar efter sin Konfirmation tjente han 10 Rd. om Aaret, men inden han sluttede af som Førkarl, var han oppe paa 50. Som gift Arbejdsmand har han boet flere forskellige Steder, bl. a. i Stubberup, hvor han havde et Hus med 3 Tdr. Land. Hans Kone døde for nogle Aar siden, og han har nu taget Ophold paa Eskildstrup Alderdomshjem. Trods sine 80 Aar er han endnu en kraftig Mand, men der er jo alligevel en hel Del Forskel fra den Gang, han vejede de første Spande Mejerimælk.

Ole Olsen, Horbelev.

Mange gamle Skomagere Sønner blev selv Skomagere, da det var lettere at lære Haandværk hjemme hos Faderen end komme ind i noget andet hos fremmede. I mange Tilfælde overtog de senere Forretningen.

Saaledes gik det ogsaa med *Ole Olsen*, der er født 2. Januar 1850 i Bregninge, hvor Faderen var Skomager; denne lærte fra sig til Sønnen, som saa drev videre med Skomageriet, da den gamle slap.

Selvfølgelig var Priserne paa Fødtøj og Reparationer kun smaa, imod hvad de siden gik op til, men Pengene var heller kun faa og smaa den Gang, saa det ene maatte rette sig efter det andet. Folk gik heller ikke med Læderfødtøj som nu. At faa Sko paa, var i ældre Dage noget af en Højtid, og mange Smaaafolds Børn havde ikke ejet et Par Sko før til deres Konfirmation. I de allerfattigste Tider var det endda ikke enhver givet at kunne staa paa Kirkegulvet i Læderfødtøj. Adskillige maatte nøjes med Træsko og mange, som mødte med Sko eller Støvler, havde laant sig frem hos Forældre eller voksne Søkende. Nogle Gange havde de ogsaa faaet et Par til Laans hos en eller anden godsindet Gaardmandsfamilie. Til langt ind i forrige Aarhundrede har der været mangfoldige Smaakaarsfolk, som kun har ejet et eneste Sæt Læderfødtøj i hele deres Liv; og selv de mere velstillede sparede i gamle Dage stærkt paa Støvler og Sko, saa under alt dette blev der ikke stor Forretning for

Landsbyskomagerne endskønt deres Priser var saare lave. Et Par Blankstøvler kunde da faas for 6 Rd., Fedtstøvler kostede 9 og Høstsko 2. Forsaaling og Bagflikning 7—8 Mark.

Mens Ole Olsen opholdt sig i Bregninge, havde han ofte Lejlighed til at tale med Stubbekøbingkredsens mangeaarige Folketingsmand Rasmus Olsen, der da boede i Byen. Han havde tidligere haft en Gaard i Alkestrup, men efter at han var blevet Rigsdagsmand, solgte han den og flyttede til Bregninge, hvor han købte sig et Hus. Naar han ikke var inde paa Rigsdagen, havde han god Tid til sin Raadighed og gik da meget rundt og snakkede med Byens Folk. Bl. a. kom han tit ind paa Skomagerværkstedet og fortalte der op om Livet i København og i Rigsdagskredse, saa Ole Olsen kom derigennem til at høre adskilligt, som almindelige Bønderfok med det sparsomme Avishold ellers ikke kunde faa Kendskab til. Og den unge Skomager fulgte interesseret med i det, som Folketingsmanden havde at berette, og det blev derfor noget af et Savn, da Rasmus Olsen, efter at han var faldet som Rigsdagsmand, solgte sit Hus og rejste til Amerika.

Bregninge Beboere kunde nu ikke længer faa politisk Nyt som tidligere. Ole Olsen blev dog ved at følge med i Politik og sluttede sig senere til det radikale Venstre, og der staar han trofast endnu.

Da han i en længere Aarrække havde haft sit Hjem i Bregninge, flyttede han til Horbelev og blev Klokker og Graver ved Kirken. Pladsen beholdt han saalænge, saa han kunde fejre sit 25 Aars Jubilæum der. I Førstningen fik han kun 1—2 Kr. for at grave en Barnegrav og 3 Kr. til en voksen. Se-

neres steg det til 10- 12 Kr. for til allersidst at komme op paa 16. Klokkeren blev i Begyndelsen altid inviteret til at spise ved Begravelserne, og der sendtes ogsaa Frokost op til dem, der skulde ringe. Forøvrigt var Taksten for at faa ringet med Kirkeklokkerne 1 Kr., og det kostede det samme at faa kimet.

Meget har forandret sig siden Ole Olsen for første Gang kastede

en Grav og lod Kirkeklokkerne lyde ud over Horbelev By, og en hel Del Forandring er der ogsaa foregaaet med ham selv. Nu bor han paa Alderdomshjemmet og kan derfra høre de kendte Klokketoner. For ham har de ligesom en egen Klang og vækker mange Minder om den Tid, da han i sine Velmagtsdage satte Klokkerne i Bevægelse oppe i Kirketaarnet.

Christian Andersen, Nykøbing F.

En hel Del af vore Gamle har for det meste arbejdet med Jorden. *Christian Andersens* længste Arbejdsdag faldt i Stenene. Som Bro-lægger, Stenhugger og Entreprenør har

han tumlet med store Mængder af Sten, og det er just ikke Smaapileri, han har haft imellem Hænder. F. Eks. har han bygget den første Baadehavn i Stubbekøbing samt lavet noget Vej-, Kloak- og andet Havnearbejde derude. Han har ogsaa haft Kloakarbejdet i Eskilstrup, hugget alle Dækspladerne ved Gedser Havn, haft Jordarbejdet ved Gadeanlæg i Nykøbing, reguleret Kanalen i Vaalse Vig, lavet Trapper til mange Skoler, bygget en Mur omkring Rønne Havn foruden en hel Del forskelligt Kloak- og Kanalarbejde baade paa Sjælland og i Jylland. Til Tider har han ikke haft mindre end 30 Mand i Arbejde paa én Gang. Som man ser, er det ikke rene Bagateller, det her drejer sig om, og der kan med Aakjærs Jens Vejmand siges, at Christian Andersens Liv har været fuldt af Sten.

Dette gælder ogsaa paa andre Omraader.

Han er født 14. Juni 1843 i Flindinge som Søn af en Træskomand og Musikanter. Der var mange Børn, saa Omstændighederne var kun smaa, men alt gik dog forholdsvis godt, saalænge Forældrene levede og var raske, men begge døde meget tidlig og efterlod 9 uforsørgede Børn. Christian Andersen var den ældste i hele Flokken. Den mindste var kun 1 Aar. Hjemmet opløstes straks, og de forældreløse Smaabørn spredtes for alle Vinde. Christian Andersen kom i Tjeneste hos en Gaardmand, og hans første Aarsløn efter Konfirmationen var 14 Rigsdaler, 1 Pund Uld, et Pund »Laa« (Foraarsuld) og Lærred til et Par Bukser.

Siden tjente han i 5 Aar hos Gode-ejer Frederiksen paa Fuglsang, der den Gang regnedes for at være en af de bedste Herregaarde at have Plads paa.

Ved sit Giftermaal fik Christian Andersen sit Hjem paa Hasselø og blev her i 12 Aar for derefter i ca. 5 Aar at drive Høkeri i Godsted. Han havde nu ogsaa begyndt at gaa i Lag med Stenene, og som Stenhugger hos Bønderne fra 6 Morgen til 7 Aften tjente han en Rigsdaler samt Kosten. En Tid først i 70 ar-

bejdede han for samme Betaling, men uden Kost, ved Jordarbejdet paa Banestrækningen Orehoved-Nykøbing. Ved Lollandsbanens Anlæg var han med som Stenhugger og havde her 4 Kr. i Dagløn. De fleste af disse Arbejder var meget strenge, idet de intet havde til at lette Sliddet med. I Begyndelsen maatte de saaledes slæbe alle Planker frem paa tohjulede Vogne og trak ligeledes ved Haandkraft Jord fra Højderne ned i Dybderne, saa de blev stive som Mergelheste. Men Christian Andersen havde gode Kræfter, saa det gik.

I Hjemmet kom efterhaanden ikke mindre end 10 Smaabørn til Verden, men Christian Andersen maatte ikke alene til Præst og Degn for at melde Fødsler, men ogsaa Dødsfald, og det sidste kneb haardere end det første. I alt har han haft 8 Begravelser, idet baade hans Kone og 7 Børn er døde. De 4 af Børnene gik bort under Difteritis,

og de 3 endda i Løbet af et halvt Aar. Der har her været Sten, som har vejet tungere end dem, han sled med paa Veje og Broer. Nu kan han ikke mere tage de store Tag, men da Kræfterne ikke længere strakte til det grove Slid, tog han fat paa det mindre og bl. a. passede han i 10 Aar Fabrikant Petersens Have.

I de sidste Aar har han boet paa Nykøbing Alderdomshjem, og endnu har han lidt at beskæftige sig med. Det gaar med ham som med saa mange andre gamle flittige Mennesker, at de ikke godt kan være ledige, selv om de maa tage alt i et andet Tempo end før, og man maa ære dem, der virker.

Et lille Stykke Gade har Christian Andersen gennem flere Aar holdt i Orden. Smaastenene, som han her har fejlet væk, bringer ham som en Hilsen fra de Kæmpesten, han tunlede med i sine stærke Manddomsdage.

Grete Pedersen, Boderup.

Herregaardsmalkekonerne har altid maattet staa op, før en vis Herre fik Sko paa. Malkningen af de mange Køer skulde begynde tidligt for at være tidligt til Ende baade af Hensyn til Køernes Fodring og Mælkens Levering. Traf det sig saa, at Malkerskerne boede et Stykke fra Gaarden, saa de havde en lang Malkevej at trave, skubbede det jo yderligere Viseren nærmere tilbage til de smaa Timer, hvor det gjaldt om at lette paa sig.

Grete Pedersen er en af dem, der har prøvet, hvad det vil sige at være Herregaardsmalkekone. Igennem 14 Aar malkede hun paa Boderup, hvor hun skulde møde Kl. 4 om Morgenen.

Hendes Hjem laa ca. en halv Times Gang fra Gaarden, og lidt varmt i Livet, inden hun gik paa sit Arbejde, kunde hun ogsaa nok trænge til, saa hun maatte ud af Fjerene, naar de fleste sov paa deres grønne Øre. Aftenmalkningen skulde ligeledes begynde Kl. 4 om Eftermiddagen, saa Fyraften var der forholdsvis tidligt. Der var gerne 17—18 Køer at mælke og Betalingen 25 Øre pr. Gang Fortjenesten blev altsaa 50 Øre om Dagen paa egen Kost. Desuden var der saa den lange Malkevej at vandre fire Gange daglig. I vor Tid vilde vi kalde det en sur Fortjeneste, og selvfølgelig var der ingen, som vilde gøre Arbejdet for en saadan Pris;

men i 70 og 80 var der mange, som heller end gerne vilde tage derimod og i det hele priste sig lykkelige ved at faa noget at for-tjene.

Grete Pedersen var ogsaa glad for sine halvfjerde Krone om Ugen. De talte allesammen til og støttede godt paa de 9 Kr., som Manden havde i Ugeløn paa egen Kost. Han havde fast Arbejde paa Boderup og var der fra 6 Morgen til 7 Aften.

Ofte kunde der ogsaa være andet for Malkekonerne at bestille paa Gaarden, enten i Haven, ved Vasken eller forskellig andet. Deres Arbejdstid var da fra 9 til 4 og regnedes for en halv Dag, hvor der saa kunde tjenes 33 Øre. I Høsten fik de 1 Krone. Paa saadanne Arbejdsdage kunde de komme til at trave 6 Gange mellem Hjem og Gaard, hvis de vilde have sig lidt varm Middagsmad. Om Sommeren tog de det ikke saa nøje, men mange drøje Ture blev der, naar der om Vinteren var faldet Sne, og de saa i Mulm og Mørke skulde bane sig Vej gennem store Driver. Sommetider var de ogsaa helt forasede, naar de naaede Vejs Ende, og at Træskene var fyldt med Sne og Sjap var en almindelig Ting.

Trods alle Besværigheder og den ringe Fortjeneste roser Grete Pedersen dog sit gamle Herskab — Hofjægermester Brun og Fruen, som var paa Boderup, da hun kom dertil. De var begge flinke Folk at arbejde for og særlig var Hofjægermesterinden en herlig Fruen i mange Retninger.

Ind imellem de graa Hverdage kom der saa ogsaa forskellige Lyspunkter, særlig igennem Ju-

legaverne og Høstgilderne. Hvert Aar til Jul lod Hofjægermesteren slagte en fed Ko og uddelte Kød et imellem Arbejderne, som var lykkelige ved at kunne faa et dejligt Stykke Kød i Julegryden. Desuden kom Arbejdskonerne op hos Fruen, der forærede dem et Pund Ris og et Pund brunt Sukker samt lidt Godter. Hendes egne Børns af-lagte Tøj fik de ogsaa til Deling, og det var ikke slidt saa nær. »saa altsammen hjalp det godt i et lille Hjem, hvor man var vandt til at hjælpe sig med lidt.«

Den allerfornøjeligste Dag i hele Aaret kom med Høstgildet. Alle Gaardens Folk mødte da Klokkeren to for at faa Suppe og »Peberrodskød« og senere Eftermiddagskaffe med fine Kager. Der var lagt Gulv inde i Vognremisen og pyntet op med Blomster og Grønt, og her dansede de til et godt Stykke ud paa Natten. Til Medaften fik de skaaret Smørrebød, og ind under Dansen vankede der Æbleskiver og Punch. Et saadant Gilde kunde Arbejderne leve længe paa.

Grete Pedersen er født 28. Februar 1844 i et Arbejderhjem i Stubberup, og bor nu som Enke paa Eskildstrup Alderdomshjem. Som hun kun fik en lille Daghyre, da hun var Malkekone, havde hun heller kun faaet en lille Løn som ung Pige. I det laveste var hun nede paa 4 Rigsdaler om Aaret, i det højeste har hun været oppe paa 14. Det er saaledes kun smaa Tal, hun har regnet med, men hun laster ikke sin Tid, fordi den ikke gav hende mere.

Jens Rasmussen, Vignæs.

Her i Danmark har vi haft adskillige Salmedigtere.

En Del er blevet landskendte, og deres Digtning har levet længe efter dem; andre har derimod kun været kendt

i en snævrere Kreds, og hvad de har tænkt og skrevet er vejret bort og glemt som Sneen, der faldt i Fjor.

En af vore gamle, som havde noget paa Hjerte og som prøvede at give sine Følelser Udtryk i Vers og Toner, var den lollandske Urmager Rasmus Hansen i Vignæs. Han var en Gaardmandssøn fra Oreby og født 1813. Som ung arbejdede han hjemme paa Gaarden, men da han var meget musikalsk, lærte han tilige at spille og blev en meget søgt Spillemand ved sin Hjemmegns Ungdomsgilder. Foruden de almindelige Musikanterpenge, som ikke var værd at foragte, vankede der ogsaa altid et »flendit« Maalid Mad. Han blev senere Soldat og maatte ligge inde i 2 Aar, hvad der var forholdsvis billigt sluppet, idet der da ellers mest var 3 Aars Tjenestetid. Mens han opholdt sig i København, lærte han i Fritiden at gøre Ure i Stand, saa man ser, han har været haade ihærdig og lærenem.

Efter endt Soldatertjeneste blev han gift og slog sig helt paa Urmageriet, som han fortsatte med op i sin høje Alderdom. Han blev over 90 Aar, og endnu lever Mindet om den gamle Urmager. Ind imellem Arbejdet med »Stovklokker og Lommeøvre« var det saa han digtede og skrev en hel Række Salmer. Heraf har hans Søn, Jens Rasmussen, som

selv nu er gammel Urmager i Vignæs, med stor Offervillighed samlet og udgivet 185 — et ret anseligt Tal fra Enkeltmands Haand. Salmebogen er forsynet med et Forord af Forfatterinden Fru Thyra Jensen, som da var Præstekone i Vignæs. Ved den gamle Urmagers Begravelse blev hans egne Salmer sunget, ligesom de ogsaa har været benyttet ved flere andre Lejligheder. Blev Rasmus Hansens Navn end ikke landskendt, og naaede hans Salmer ikke at blive sunget i videre Kredse, saa er det dog kun de færreste af Datidens saavel som Nutidens jævne Bønder, der har haft en lille digterisk Aare og opnaaet at faa sit Navn knyttet til en særskilt Salmebog. At det sidste er sket, maa jo ogsaa særlig Sønnen takkes for, og med stor Pietet værner han om Faderens Minde.

Jens Rasmussen selv er født 23. November 1848 og gik allerede som Barn ind i Faderens Bestilling og tog Arbejdet op med at gaa rundt i Hjemmene og rense og smøre Sejrværkerne, saaledes som det da mest var Skik. Som alle andre Haandværkere maatte han vandre paa sin Fod til Arbejdspladsen, og da Virkefeltet strakte sig over flere Sogne, kunde han ikke naa tilbage til Hjemmet hver Aften, men maatte ligge ude hos Folk, hvor han kom frem. Paa Gaardene gav man gerne Plads til de omvandrende Haandværkere i Karlekamrene, hvor de saa kunde putte sig ned hos Karlen eller Drengen, ligesom det bedst kunde falde. Kom de hos Smaafolk, som ikke havde Soverum til fremmede, maatte de tage hen til en eller anden Kending i Nabolaget, saa det gik altsammen meget godt, selv under indskrænkede Omstændigheder. Fordringerne til Bekvemmeligheden var ikke saa store i de Dage.

Jens Rasmussen var tit borte en 14 Dages Tid i Træk og kunde saa have en hel pæn lille Fortjeneste med sig hjem. Almindeligvis kunde han rense en Bornholmer paa en Dag og fik derfor 1 Rigsdaler. For de mindre Ure tog han 3 Mark.

Som gammel Vignæsser husker han mange forskellige Ting af Byens Historie. Bl. a. fortæller han om, at Sognets Bønder var Fæstere indtil 1850 og at Brandt-Gaarden var den første, der blev Selvejendom. I Begyndelsen var det meget billigt at købe, men senere blev det dyrere og dyrere. Han husker ogsaa den gamle Ekselence, Udenrigsminister Otto Ditlev Rosenørn-Lehn, som byggede den nye Kirke i Vignæs. Han var en meget alvorlig Mand, men i mange Retninger særdeles flink overfor sine under-

givne. I det hele har Herskaberne paa Oreby ikke været af »de værste«, men blev regnet for nogle af de bedste lollandske Godsbesiddere baade imod Fæstere og Tjenere. Da den gamle Udenrigsminister døde ugift, kom hans Broder Christian Rosenørn-Lehn til Oreby, men han var ikke »Ekselence« -- kun Baron.

Skønt Jens Rasmussen stærkt nærmer sig Midten af de 80, pusler han dog endnu med forskellige Ure. De store Værker kan han ogsaa stadig sætte i Trit, derimod vil Øjnene ikke rigtig slaa til, naar det gælder de smaa Armbaandsure, men det finder han saare rimeligt og er veltilfreds med det andet. Held ogsaa den, der saa højt op over Støvets Aar kan virke i den Gerning, der har haft hans Interesse og Kærlighed fra Barnsben af.

Niels Olsen, Særslev.

Træskomanden er en gammel Haandværker og har været kendt langt tilbage i Tiden. I gamle Dage, da saa godt som alle ude paa Landet næsten ikke gik med andet end Træfodtøj, var han ganske uundværkelig. Nu, da man bruger Gummi og Læderbentøj i lange Bannere, kunde man bedre undvære Træskomændene, og deres Tal er da heller ikke nær saa stort som før.

Hos Bønderne var det tidligere Skik, at der en eller to Gange om Aaret kom en Træskomand til Gaards for at lave de fornødne Træsko til hele Familien. Mange Steder var det ogsaa Skikken, at Tjeneste-

folk som en Del af deres Løn fik et Par eller to om Aaret, saa mange af Træskomændene havde deres meste Arbejde ude. Saa godt som kun Husfolks Træsko lavede de hjemme hos sig selv.

Træet, som skulde bruges paa Gaardene, sørgede Bønderne altid for. Hvor man ikke selv havde Skov, købtes det gerne paa Roden, men en Del ogsaa i Favn, Klodser og Knubbe. Det hele skulde gøres til med Haanden, og det kostede adskilligt Armfedt at hugge, flække og bore et Træstykke, saa der kunde blive en ordentlig Træsko. Særlig Forboringen var meget streng. Det gik ogsaa ud over Værktøjet, og da Navr og Bor var dyre, røg en Del af Fortjenesten der. Af en Favn kunde blive ca. 100 Par, naar Træet var »kløjt«, men ofte var det knudret, og meget blev da kun til Brændsel.

Naar Træskomanden arbejdede paa Gaardene, holdt han mest til inde paa en Lo eller i Huggehuset, hvor et saadant fandtes. Kosten fik han sammen med den øvrige Husstand, og Daghyren laa kun en Kende over de almindelige Arbejdsmands. Da Prisen var 20 Skilling til en Arbejdsmand, fik Træskomanden gerne 24 o. s. v. Hvor daarligt end Træskomændene kunde undværes, takseredes deres Bestilling dog ikke ret højt. Som Regel stod de kun et halvt Aar i Lære, og for det meste var det gifte Mænd eller lidt ældre Karle, der slog sig paa Haandværket. Niels Olsen hører ikke til de rigtig gamle Træskomænd, skønt han er født 16. Juli 1845. I hans Tid eller maaske rettere paa hans Egn og i hans Kundekreds var det da almindeligt, at Træskomanden arbejdede hjemme, og han lavede da ogsaa alle sine Træsko i sit Hjem i Særlev. Forøvrigt har han heller ikke alle sine Dage været Træskomand. I flere Aar handlede han med Æg og trak da rundt med en Trækkevogn for at faa dem samlet. De købtes da i snesevis, og den højeste Pris om Vinteren var 1 Kr. Om Sommeren maatte man nøjes med 30-36 Øre. Senere har vi kendt helt andre Priser, men nu ser det jo ud til, at der skal regnes med smaa Tal igen.

Niels Olsen er født i Tingsted, men begge hans Forældre døde tidlig, saa han fik som Barn baade Stedfader og Stedmoder. I hans Barndom var den meget bekendte Magister Lindberg Præst i Tingsted, og Niels Olsen husker ham som en fyldig Mand, der gerne gik med høj Hat og var lidt »vindhovet«. Lindberg var jo i mangt og meget en mærkelig Præst, men at han havde Hjertet paa det rette Sted og ikke kendte til Frygt, viste han bl. a. under den store Koleræpidemi, som særlig rasede der i Sognet, og hvor

han sammen med en frigiven Tugthusfange og dennes Kone gik omkring og passede de syge og omtrent var de eneste, der turde komme de smittede Steder nær. Magister Lindberg har som bekendt ogsaa indlagt sig stor Fortjeneste ved at indsamle en hel Del falsterske Eventyr og Sagn, som har levet i Folkemunde, men som sikkert vilde være gaaet tabt, hvis han ikke havde reddet dem fra Forglemmelse.

Af andre Ting fra sin Barndom erindrer Niels Olsen ligeledes de mange Led, som var over de fleste Veje. Især var der en Mængde imellem Hullebæk og Tingsted, og paa dette Vejstykke boede endda Jordemoderen, saa naar der var Hæstværksbud efter hende, sinkede det jo meget stadig at skulle holde for at lukke Leddene op og i. Mange havde ved en saadan Lejlighed ogsaa en Mand med til det samme, og det kunde hænde, at Børnene tjente en Skilling ved at aabne Leddet for et Køretøj. Paa Nutidens Trafik vilde det blive en mægtig Brems, hvis de gamle Vejled blev indført igen. Han mindes ligeledes, at Hans Hillike en Tid var den eneste Gaardmand, der havde Tærskemaskine i Tingsted, og naar han skulde tærske havde han forskellige Originaler til at hjælpe sig; f. Eks. var der Spyt-Skræderen og Hans Nykøbing, begge med Knæbukser og Tophue. Desuden Rasmus Hillert og Snedker-Marri, hun i Skindskørt. Det var de sidste Rester af de gamle Arbejds-Nationaldragter, som her blev slidt. Niels Olsen har ogsaa boet baade i Eged og Maglebrænde, men har nu i flere Aar haft sit Ophold paa Horbelev Alderdomshjem. Fra sit lange Liv har han mange forskellige Ting at tænke tilbage paa og husker særlig godt alt, hvad der vedrører Æg og Træsko.

Johannes Høffer, Maribo.

Mange af de ældre kom i tidligere Tid ikke stort længere ud end i det Sogn, hvor de var født. Der, hvor deres Vugge havde gynet, levede de omtrent hele deres Liv og røgtede deres Gerning, og den samme Kirkeklokke, som havde lydt, da de som spæde blev baaret til Daaben, den lød igen, da deres Grave kastedes. Og altid gik deres Arbejde i en og samme Retning, og hvad de var opøvet i som Børn, blev de ved at sysle med, indtil de som gamle lod det hele glide sig ud af Haanden. En hel anden Type er *Johannes Høffer*, født 13. November 1845 i V. Tirsted. Han har prøvet lidt af hvert og været mere rundt end de fleste af hans jævnlige. Faderen var Skomager, men det smed ikke meget af sig, saa Børnene maatte tidlig ud at tjene. Johannes Høffer kom da ogsaa ud som Vogterdreng og havde adskilligt Kræ at holde Styr paa. En Tid efter Konfirmationen arbejdede han forskellige Steder ved Landbruget, men blev senere Kusk hos Byfogeden, Justitsraad Schmidt, Rødby. Her lærte han bl. a. den »sorte Doktor« at kende. Doktoren var født paa St. Croix og havde sit Tilnavn efter sin mørkladne Hudfarve. Han hed ellers Wittwoch og var en meget dygtig Læge.

Justitsraaden dyrkede megen Selkabelighed og havde en stor Omgangskreds, saa Johannes Høffer havde her rig Lejlighed til som Kusk at komme mange Steder hen og høre og se en hel Del forskellige Ting. Til sidst ønskede han dog at se mere end Rødby og hvad derfra

kunde bydes, og Udstillingsaaret 1872 rejste han til København. Her fik han Plads som Bud hos Gylden- dal med Kost og Logi hos Fr. Hegel, der var en meget flink Mand at arbejde for. At trave rundt paa Brostenene blev alligevel Johannes Høffer for trættende i Længden. Han vilde hellere køre igen og kom saa til Lungholm hos Baron Berthou- Lehn. Her gik det saa atter rundt til de store lollandske Gaarde og Godser, indtil Sukkerfabriken ved Høj- bygaard kom i Gang. Arbejdet der var paa 12 Timer i Døgnet med en Uge Natarbejde og Dagtjeneste den næste. Det hele var meget strengt, og mange af Arbejderne rendte derfra; men Johannes Høffer blev, og han var altid glad for at arbejde under Direktør Frederiksen. Den første Kampagne blev iøvrigt ikke forbi før til Paaske, saa Roearbejdet trak da længe ud.

Fra Sukkerfabriken gik Vejen senere ind til Maribo Spritfabrik for at passe Maskinerne der. Siden begyndte han for sig selv og fik en lille Butik med Kolonial- og Fedevarer. Da han hørte op med det, kom han i Gang med en Træskoforretning, Handelsrejsende i Papir har han ligeledes været og har ogsaa en Omgang kørt med Brød paa Landet. En Tid drev han »Kasino« i Nykøbing og er nu paa det gamle Alderdomshjem, hvor han i længere Tid passede Hønsene.

Johannes Høffer er en ivrig Cyklist, og skønt han nu betænkelig stærkt nærmer sig de 90, er han Mand for at kunne klare adskillige Mil. Efter hvad »Venstrebladet« har konstateret, er han Danmarks ældste Cyklerytter.

Igennem sit lange Liv har han ogsaa prøvet adskillig Modgang. Det haardeste Stød ramte ham, da hans Kone døde, og han stod ene tilbage

med 7 ukonfirmerede Børn, men det laa ikke for ham at falde sammen. Han har ufortrødent gaaet i Lag med det, der taarnede sig op paa

hans Vej, og selv om adskilligt blev slaaget i Stykker for ham, har han aldrig tabt Modet.

Julie Marie Pedersen, Ejegod.

Der er mange Tjenestefolk og Arbejdere, som ikke vil have Plads paa en Herregaard, men helst vil være hos Bønderne, hvor de finder, der er bedre og mere hjemlige Forhold. Det passer dem bedst at arbejde paa et Sted, hvor Husbond og Madmoder er Dus med Tjenerne, og alle spiser ved ét Bord. Her kan de saa ogsaa som leve med i alt. hvad der vedrører Familien, saadan som det særlig i ældre Tid var god Skik og Brug paa mange Bøndergaarde.

Men som nogle helst har villet være hos Bønderne, er der ogsaa andre, som har foretrukket Herregaardene og fundet, at Herskaberne der var flinkere end Gaardmændene og deres Koner, og tit kunde de ogsaa her faa den højeste Løn.

Julie Marie Pedersen, der er født i Klodskov 3. Juli 1843 og som nu bor paa Eskildstrup Alderdomshjem, hører til dem, som helst vilde arbejde for sit Brød paa en Herregaard og baade som ung Pige og senere som Arbejdskone har taget sin Tørn paa en af de store Gaarde omkring Nykøbing. Men hendes Liv blev dog ikke derigennem nogen Dans paa Roser. I de yngre Dage var hun baade Mejeri og Køkepige hos Forpagter Kipp paa Gammel Kirstineberg. Fruen, der ligesom Forpagteren var Tysker af Fødsel, ledede selv mest Mejeriet og var en meget dygtig Dame, der nok skulde kunne sætte sine Piger i Trit. Som Mejeripige maatte Julie Marie Pedersen ogsaa være med at malke, og i de sidste Aar af Tjenestetiden naaede hun at faa 38 Rigsdaler i Løn

om Aaret, hvad der den Gang ikke var helt almindeligt.

Den gamle Fru Bøckmann -- Moder til Propr. Bøckmann, Ejegod -- som hun ogsaa tjente hos, var ligesom Fru Kipp en særdeles dygtig Husmoder og som ogsaa nok skulde vide at have et Øje paa hver Finger, saa Pigerne ikke kom til at skulke uden om, men maatte tage fat, saa det forslog noget. Foruden det almindelige Arbejde i Hus og Have og Mark skulde de spinde et bestemt Kvantum Hør eller Blaar i Vintertiden, f. Eks. 100 »Knik« Hør om Aftenen. Fruen havde en egen Slags Vinde, som hun vandt Hørrer paa, og for hver Hundrede Knik faldt der en lang Viser, saa hver kunde faa deres bestemte Portion. Med et Stykke Kridt skrev hun Tallet op paa Bordet, saa hun kunde holde Regnskab med, at alle fik, hvad der tilkom dem. Pigerne skulde spinde til Kl. 9 om Aftenen. Kunde de spinde mere end deres fastsatte Knik, havde de Lov dertil, og nogle af dem opnaaede derved at spinde sig fri Fredag og Lørdag Aften. Overspindingens Regnskab førte Fruen op paa Døren. Alt havde sit bestemte Sted hos hende.

Hørrer skulde spindes saa fint, saa der af hvert Pund kunde blive 7 Alen Lærred og af Blaar 6 Alen af Pundet, saa Traaden maatte trækkes godt ud.

Kosten hos Fru B. var ellers god, men Kaffe vankede der aldrig til Hverdag. Kun de hellige Dage og ved Storvasken fik de en Kop af den brune Drik. I Smug søgte Pi-

gerne dog af og til at tage sig en Taar af Bønner, som de selv købte, men dette kunde Fruen heller ikke lide og skældte stærkt ud over »Kaffeslaveradsen«, naar hun traf dem paa forbudne Veje.

Som Arbejdskone tjente Julie Marie Pedersen gerne en Krone om Dagen paa egen Kost. Hun og alle de øvrige Arbejdskoner skulde om Vinteren møde i Herregaardsstalden, der var deres Samlingsplads, og derfra blev de saa kommanderet hen paa de forskellige Steder, hvor man havde Brug for dem. Meget Arbejde havde de paa Kornmagasinet og maatte der trække Kastemaskine. Flytte Halm ind, strø Gødning, være med ved Tærskning og i Høsten som ved forskellig andet grovt Udenomsarbejde var det, der ventede dem alle Ugens Hverdage. Manden arbejdede ligeledes paa Gaarden, og deres Hjem have de i et af Herregaardshusene. Traf det sig, at en af Konerne var syg, skulde Manden se at skaffe en anden

Kone i hendes Sted. Man vilde have det bestemte Tal. — Saa vidt det paa nogen Maade var muligt, mødte Julie Marie Pedersen i Stalden for at følge Trop med de øvrige, men da der efterhaanden kom 8 Børn til Huse, maatte hun dog af og til blive lidt hjemme. Naar hun skulde af Sted, var hun nødt til at staa op senest Kl. 4 for at faa Kaffen kogt og Maden smurt baade til sig selv og Manden og lave lidt tilrette til Børnene, der selv skulde regere hjemme. I Middagsstunden kunde der lige blive Tid til et hastigt Rend hjem for at sluge en Smule Mad, og naar hun efter Fyraften — i Reglen Kl. 7, men om Sommeren ofte henimod 8 — igen kom til Huse, var der mere end rigeligt af Stopning og Lapping o. m. a., som ventede. Det var haarde Kaar, hun var inde under, men hvor mange drøje Tag, hun end har været udsat for paa de store Gaarde, finder hun dog alligevel, at der er bedre paa Herregaardene end hos Bønderne.

Petra Hansen, Ourupgaard.

Skønt Petra Hansen er født i Nykøbing og nu bor paa Alderdomshjemmet

her, er det dog Ourupgaard og den Tid, hun har tilbragt derude, som hendes Tanker mest gaar tilbage til. Der kom hun nemlig

til at henleve saa godt som hele sin Barndom og en Del af sin Ungdom i Godsforvalterboligen, og Samværet med gamle Tesdorfs Døtre, som hun var jævnaldrende med, hører til nogle af hendes kærester Minder.

Ikke mindst Frøken Ida, senere Fru Brun, Boderup og Sæddingegaard, følte hun sig stærkt tiltalt af, da dørene var særdeles kvik og meget fornøjelig at lege med.

Ogsaa Etatsraadinde Tesdorf mindes Petra Hansen med megen Venlighed. Fruen led stærkt under et tiltagende Tungsind og saa trods al sin Rigdom og ydre lykkelige Kaar meget sort paa Livet, men overfor fremmede Børn kunde hun alligevel være mild og god. Hver Juleaften var Godsforvalterens altid ovre hos Herskabet, og alle fik de da en Julegave. Bl. a. forærede Fruen et Aar Petra Hansen en Syæske. Til hendes Konfirmation gav hun hende en Bibel og har med fin og sirlig Haand

skrevet sin Løkønskning deri. Begge Gaver har Petra Hansen endnu, og deres Udseende vidner om, at hun har skærmet dem godt igennem de mange Aar.

Petra Hansen er født 15. September 1850. Faderen døde, da hun var godt 2 Aar gammel, og da der var 8 Børn i Hjemmet, tog Godsforvalter Andersen, Ourupgaard, den lille Pige til sig. Sin første Undervisning fik hun af en Lærerinde, men som større gik hun i Skole hos gamle Lærer Betz i Idestrup. For at dygtiggøre sig paa Husvæsenets Omraade kom hun som ganske ung Pige ud for at lære Husholdning paa Gammel Kirstineberg, og hun maatte her tage godt fat baade med den finere og grovere Madlavning.

Senere havde hun Plads som Husjomfru paa et Par større Gaarde. først paa Sjælland, siden paa Lolland. Hun fik da 100—120 Kr. pr. Halvaar, hvad der var en meget stor Løn efter de Tider. Men selvfølgelig maatte der ydes meget Arbejde og

et ikke ringe Ansvar fulgte med Stillingen, saa det var kun rimeligt, at der vankede en god Betaling.

Da hun havde Lyst til at se andre Landes Skikke og Sæder, tog hun et Aarstid Plads i Sverrig. Alt var der langt tarveligere, end hvad hun kendte og var vant til i Danmark, ligesom hun ogsaa fandt, at Svenskerne var mere fornøjede med lidt end Danskerne. Det hjemlige passede hende alligevel bedst, og hun tog atter tilbage til Falster. Plejeforældrene flyttede senere fra Ourupgaard til Aggerskilde i Systofte, og her opholdt Petra Hansen sig ogsaa, indtil Plejemoderens Død 1910. I nogle Aar boede hun i Nykøbing, hvor hun havde en gammel Dame hos sig, men efter en Gigtfeber blev det hende for besværligt selv at føre Hus, og hun kom da hen paa Alderdomshjemmet. Her pusler hun stille om i sin lille Stue, der rummer Møbler fra hendes gamle Plejehjem og kalder paa mange Minder fra Tiden paa Ourupgaard.

Birthe Skytte, Lommelev.

Paa Horreby Lyng er der igennem mangfoldige Aar skaaret en Mængde Tørv. Birthe Skytte, der er født 5. Januar 1848 paa Pallegaarden i Horreby har baade som Barn og ung haft mange Tørvedage paa Lyngstykket, der hørte til hendes Hjemsted. Der var da 16 Gaarde i Byen og hver Gaardmand havde sin Lyngpart, hvor han kunde skære Tørv saavel til eget Forbrug som til Salg. Pallegaarden var paa 54 Tdr. Land Pløjjord og 5 Tdr. Lyng. Birthe Skyttes Fader solgte meget Tørv ind til Nykøbing og fik 6 Rigsdaler for et Læs. Det var ikke saa faa Penge efter de Tider, men der var ogsaa meget Arbejde ved Tørven. Og for Kvinderne var der ikke mindst.

Naar den skulde skæres, havde de 5 Skærer og 5 Trillere. Mændene var Skærer og Kvinderne Triller. Tørvemassen kastede Mændene op fra Graven; nogle Steder var det hele saa fast, saa det kunde sættes ud som færdige Tørv med det samme, fra andre Grave skulde »Tørvsmattet« laves til. Det blev da lagt i en stor Bunke, og Mandfolkene sjøkkede rundt i Ællet med de bare Ben. Nogle brugte ogsaa en Hest til at træde sammen. Naar Tørvemassen var passende tillavet, blev den pr. Hjulbør trillet hen paa Pladsen, hvor den skulde lægges i Bed for at tørres.

Flere havde Tørvforme at støbe det hele i, men det var ikke alle, der

ejede en saadan Indretning, og der skulde Tørvebedene ridses ud i smaa Firkanter med et Tørvejern. For at Tørvene kunde blive af nogenlunde ens Størrelse skulde der helst være en Ridser, som var temmelig sikker baade paa Øje og Haand.

Naar Tørven havde ligget nogle Dage, skulde den jo vendes, siden stables og tilsidst taarnes. Stablingen er man dog nu gaaet fra de fleste Steder og nøjes med at have den to Gange imellem Hænder, inden den saa endelig skal læsses paa Vogn og af Vogn og stilles ind i Tørvestien.

Naar der blev skaaret Tørv paa Pallegaarden, maatte baade Karle og Piger selvfølgelig være med, men da det ikke forslog, havde man ogsaa fremmed Hjælp. Arbejdskonerne fik en Mark om Dagen. Mændenes Daghyre var 24 Skilling eller 2 Mark. Der blev arbejdet fra tidlig Morgen og til sen Aften uden at nogen tænkte paa den lange Dag eller den ringe Betaling. Alle tog det med højtl Humør, og der var Liv og Fest over de Tidens Tørveskæring paa Lyn-gen.

For Birthe Skytte og hendes Søstre — de var 6 ialt — var der ogsaa andre glade Ungdomsdage. Som Gaardmandsdøtre kom de med til

mange muntre Gilder og morede sig med Leg og Dans. Hendes Forældre havde stort Gildeslag, hvor det gik løs med Kirkegangsgilder og Bryllupper, og desuden var der selve Ungdomsgilderne. Her holdt de 2 Gilder i Julen — 2. Juledag og Nytaarsdag — og 2 i Fastelavnen; det første om Tirsdagen, det sidste om Fredagen. Ligeledes var der et Septemborgilde. Alle disse betalte Karlene. Til Gengæld fik de et gratis Pige-gilde mellem Jul og Fastelavn. Som i de fleste andre Ungdomslag blev der byttet ud med Gaas og Gase for et Aar ad Gangen imellem de unge.

I Birthe Skyttes Hjemgaard havde de fra først af kun en Holstenervogn med Bøjleagerstol, senere fik de dog en Fjedervogn, saa der er i de forløbne Aar sket store Forandringer paa Gaardmændenes Køretøjer.

Da Birthe Skytte blev gift kom hun til at bo i Lommelev, men har nu efter sin Mands Død taget Ophold paa Horbelev Alderdomshjem, og som alt har udviklet og forandret sig i den Tid, hun kan huske tilbage, er det intet Under, at hun ofte ryster paa Hovedet ved Tanken om Forskellen paa før og nu.

Christian Pedersen, Bruntofte.

Jorderne omkring Ønslev er ret lerholdig, og for Aar tilbage blev her strøget og brændt mange Sten. Ikke mindre end tre Teglværker har været anlagt der paa Egnen, men alle er nu borte, og kun de store Lerhuller og Grave rundt om paa forskellige Marker, vidner om den temmelig betydelige Virksomhed, som tidligere blev drevet her. Paa sine Steder har der været 3 Alen Ler. Lidt Blaalér var der gerne paa Bunden, men meget af det var ikke

værre, end det godt kunde puttes imellem det øvrige.

Det første Teglværk tilhørte »Herskabet«, som man almindeligvis sagde; dermed mentes Stamhus-sidder Grandjean, Vennerslund. Det andet opførtes af Hans Pedersen, Ønslev, der selv byggede en lille aaben Ovn med Jordvold omkring. Herfra kunde der tages en Brænding hver anden Uge, den næste gik med at fylde nye Sten ind. Ikke længe efter, at det nye Teglværk var kom-

men i Gang, blev det gamle nedlagt. Hos Hans Pedersen arbejdede 7—8 Mand, og Forretningen gik helt godt et Stykke ind i Firserne. Stenene kostede fra først af 12—14 Rigsdaler for 1000. Senere gik de ned, saa de ikke kom til at staa i flere Kroner end før i Daler.

Det tredie og sidste af Teglværkerne var langt det største og anlagdes af Jørgen Pedersen. Her arbejdede i den bedste Tid 18 Mand og 2 Koner, saa det var ikke nogen ringe Omsætning, som her fandt Sted. For Egnen betød det ogsaa Tab, da det hele tilsidst blev indstillet.

En af de ældste nulevende Teglværksarbejdere fra de første Tider er Christian Pedersen, født i Torkildstrup 19. December 1851. Hans Faders Daghyre som Arbejdsmand stod paa 24 Skilling hele Aaret rundt. Christian Pedersen maatte tidlig ud at tjene, og som Voksen havde han en Plads, hvor han blev i 10 Aar. Lønnen gik fra 12 op til 40 Rigsdaler om Aaret. Efter at han havde været Soldat, giftede han sig og kom siden til at arbejde paa Ønslev Teglværker, først paa det mellemste, senere paa det sidste. Hos Hans Pedersen skulde der begyndes klokken 5 om Morgenen og holdes ud til 8 Aften. Fortjenesten var her

4 Mark om Sommeren og 3 om Vinteren. Paa Jørgen Pedersens Teglværk arbejdedes fra 5½ til 7—7½ med 1½ Kr. i Betaling. Begge Steder naturligvis paa egen Kost.

Christian Pedersen og en anden Mand, som var med at føre og passe Ovnene, skulde i nogle Aar ogsaa holde Regnskab med Udleveringen af Stenene, og fik her 10 Øre for hvert Tusind, som blev udleveret. Det gav en lille ekstra Fortjeneste og lagt sammen med det øvrige, blev det altid til noget. I 1888 købte han et Hus med 3 Tdr. Land i Bruntofte, men fortsatte alligevel en Tid med Fyringen paa Teglværket, men da han senere fik købt andre 3 Tdr. Land ind til Ejendommen, gav han Teglværksarbejdet op for at holde sig til Jorden og en Mælketur, som han samtidig kørte.

Under Krigen overgik Resterne af den før saa blomstrende Teglværksdrift til et Konsortium, men som nævnt, er der nu ikke mere tilbage.

Christian Pedersen har ogsaa indstillet sit Arbejde og lever nu paa Eskildstrup Alderdomshjem, men han har ikke glemt, hvordan det tidligere var at tumle med Ler til de mange, haandstrøgne Sten, han har formet og brændt i sine Velmagtsdage.

Julie Nielsen, Stubbekøbing.

Enkekaar har altid været haarde for fattige Kvinder i gammel Tid. Ikke alene var der Sorgen over at have mistet den, der holdt af og gerne vilde leve sammen med, men lært til kom ogsaa, at de ofte knap nok vidste, hvordan de skulde skaffe det daglige Brød. Mange yngre Enker har med Gru set Fremtiden i Møde, og adskillige har næsten som med deres Hjerteblood stampet Føden op for at mætte deres faderløse Smaa.

En af de Enker, som har kendt til, hvad det vil sige at miste Mand og Forsørger og dermed komme fra jævne gode Kaar ud i trange og svære, er *Julie Nielsen*. Hun er født 20. Juli 1849 i Horreby. Hendes Fader var Væver, og som Barn har hun været med ham ude til Snævergilder, naar han afleverede en Rulle Tøj og husker ligeledes, der holdtes Rendegilder i Hjemmet, naar Bønderkonerne kom med deres

Spind for at faa det sat paa Væv.

Moderen døde, da Julie Nielsen var 7 Aar gammel, og senere som Voksen holdt hun saa Hus for Faderen. Hun havde dog ogsaa Lyst til at komme ud og tjene, men da hun fandt, at Bondearbejdet var for strengt, tog hun Plads hos Apoteker Lassen i Nykøbing. Her var 9 Mennesker i det daglige, og der førtes megen Selskabelighed, saa der var meget at bestille; men alligevel var det en udmærket Plads, og i mange Maader mærkede hun ikke, at hun tjente. Saa langt alt end her ligger tilbage, staar det hele dog endnu for hende i et straalende Skær. Hun blev da ogsaa i Pladsen, til hun skulde giftes.

Efter sit Bryllup kom hun til Maglebrænde, hvor hendes Mand havde et Hus med et Par Tønder Land til. Han var tillige Herskabskusk hos Konsul Benzou i Stubbekøbing. Her gik det flot til, og de kom meget ud paa de forskellige Herregaarde. Hans Løn var 10 Kr. om Ugen foruden en Del Drikkepenge, hvad der var helt godt i de Tider, men da han ofte kom meget sent fra sine Køreture, var han ked af at skulle gaa den lange Vej til Maglebrænde, og de solgte saa Huset og flyttede ind til Stubbekøbing, for at han kunde være mere i Nærhe-

den af sit Arbejde.

Ret længe fik han ikke Lov at glæde sig over den korte Vej mellem Hjem og Arbejdsplads, og kun 38 Aar gammel døde han. Julie Nielsen var selv i samme Alder og stod nu ene med sine tre Smaaabørn, det mindste ikke mere end 9 Dage. At der nu blev haard Kamp for Tilværelsen, behøver knap nok at nævnes, og Sorgernes Tal var langt fra til Ende. Knap 5 Maaneder efter Mandens Død mistede hun det ene af sine Børn og to Aar senere det andet. Kun sin mindste lille Dreng fik hun Lov at beholde, og ham stred hun saa for, indtil han selv kunde tage fat.

Til at begynde med tog hun Hjemmevask, men det gav kun en meget ringe Fortjeneste, saa hun maatte se sig om efter andet. I en længere Aarrække gik hun saa paa Støberiet, hvor hun tjente 15 Kr. om Maaneden. Hun holdt ved dermed, til hun var 70 og er saa senere flyttet hen paa Alderdomshjemmet.

Ved at høre de gamle Enker fortælle op om de haarde Kaar, de har fristet i deres Enkestand, kan man ikke andet end glæde sig over, at vor Tid dog har en Lov, som de fattige Enker med deres faderløse Børn kan komme ind under.

Mathilde Christoffersen, Nykøbing F.

De fleste Mennesker har adskillige lyse Barne- og Ungdomsminder, som de gerne senere som ældre lever om igen og glæder sig over. Mange tunge Tryk tages dermed bort, og Skyerne, der ellers saa ofte mørkner Himlen for de gamle og ensomme, jages paa Flugt ved at lade Tankerne glide tilbage til det, de syslede med som Børn og unge.

Mathilde Christoffersen har ogsaa

sine glade Minder fra de svundne Dage, og med særlig Glæde mindes hun, da hun som Barn og ganske ung Pige kom til Selskaber og Julegilder i Torkildstrup Præstegaard, først hos Prof. Niensens og senere hos Provst Poulsens. Og der var Sammenkomsterne hos Etatsraad Schulz, Dalby, og Propr. Rothe, Marienlyst, hvis Frue var født Pontoppidan. Alle fintdannede og intel-

ligente Mennesker, som det baade var en Ære og en Glæde at omgaa, og aandeligt Udbytte var der ogsaa at hente i Omgangen med dem. Erindringerne om Samværet er da ogsaa prentet saa fast, at de sikkert aldrig slettes ud.

Rothes havde selv ingen Børn, men de samlede mange andres hos sig, og det gik altid livligt til paa Marienlyst. Her var ogsaa hvert Aar Juletræ og alle fik Gaver. Det var i de Tider ikke helt almindeligt selv iblandt velstillede Folk, des mere Pris satte man derfor paa hver en lille Ting. Mange kendte heller ikke til Juletræ, og Glansen fra Julelysene virkede helt blændende. Et Rigmands-Juletræ fra de Dage vilde sikkert ikke i Straaleglans kunne staa Maal med et af Nutidens, som pyntes og tændes i almindelige Smaaafolks Stuer, og de sidste ejer langt mere Glimmer og Glitter end de første, men om Fortidens mindre udstyrede Julegraner stod der en Duft og et Skær, som vore i fleste Tilfælde ganske mangler. Før var alt saa frisk og nyt, nu er selv Smaa børn overmættede af de mangfoldig-brogede Juletræer, der skyder op for deres Øjne.

Mathilde Christoffersen er født 20. Januar 1848 i Vordingborg, hvor Faderen var Købmand og Guldmed. Hendes Moder var født von Ons-

bjerg, og Morfaderen havde været Adjudant hos Fr. den 6. Efter at have taget sin Afsked, rejste han til Nordfalster og boede paa Egedesminde.

Fra Vordingborg kom Mathilde Christoffersen som Barn ogsaa til Falster sammen med sine Forældre, og Faderen havde derefter Købmandsforretning baade i Gunslevmagle og paa Vaalse. Hun selv kom en Tid til at gaa i Skole i Stubbekøbing. Mens hun var hjemme i Vaalse, dannede flere af Bønderne dér en Klub og havde saa deres Lokale i Købmandshuset.

Ved sit Giftermaal med Hestehandler Christoffersen kom hun til Nykøbing, og den har saa siden været hendes By. Igennem mange Aar drev hendes Mand stor Handel, og hun har haft Lejlighed til at se en Mængde Heste løbe ud og ind ad Portene.

Mathilde Christoffersen har været Enke siden 1920 og opholdt sig paa Alderdomshjemmet i 4 Aar. I sin Tid har hun lavet meget Haandarbejde og har ogsaa et Strikketøj i Gang endnu. »Men nu bliver det kun til saa lidt, saa det næsten ingen Ting er,« siger hun. Naar man er 84, maa man ogsaa nok have Lov at lægge Hænderne i Skødet og hvile ud.

Marie Holm, Rodemark.

Ulden var for de gamle et meget vigtigt Produkt. Havde man ingen Faar eller Lam, kunde man ikke vente at faa hverken Vadmæl eller Hvergarn, knap nok de fornødne Hoser og Vanter. Det gjaldt derfor om saa vidt muligt paa en eller anden Maade at bjerge Føden til et Faar, saa man dog havde lidt Uld i Vente Foraar og Efteraar. Ikke

alle Faar var lige gode til at skyde Pels. Nogle var Uldfaar, andre mere Kødfaar. Selvfølgelig kunde begge Dele være udmærkede, og man vidste vel knap, hvilken Race man helst skulde give Prisen, da baade det ene og det andet var eftertragtede Varer.

Men holdt man paa Uldfaarene, saa man ogsaa paa, om deres Ham

var strid eller blød; her kunde ligeledes være megen Forskel, og her var der ingen Tvivl om uden at man holdt paa den blødeste, selv om den strideste maaske nok kunde være den stærkeste. Men om man end valgte nok saa blødhåret et Uldfaar, gav det dog alligevel som to forskellige Slags Varer. Der var jo baade Uld og »Laa«. Ulden skød frem om Sommeren og blev klippet af om Efteraaret, medens Laa var af Vinterpelsen, som blev taget om Foraaret, og selv omend Laa ogsaa var Uld, var den mere haard og regnedes for at være en ringere Kvalitet end Efteraarsklippingen. Laa blev forøvrigt ofte spundet meget fint og var da ganske fortrinlig til Hvergarn, men som Regel blev Uld og Laa blandet, saa den ene Del kunde ophæve den anden, og alt blive saa nogenlunde ens.

Marie Holm, der er født 30. Juni 1850 og i 16 Aar tjent paa en Gaard i Skerne, fortæller ogsaa derom, at hos hendes Madmoder tog de et Par gamle Mandfolkebukser og puttede Uld i det ene Laar og Laa i det andet. Naar denne tvedelte Uldpose saa kom ind til Kartning, tog man en lille Tot fra hvert Ben og kartede dem sammen. Det var en langt bedre Fremgangsmaade, end hvor man kun blandede det hele i en Bunke, da der i saa Tilfælde ofte vilde blive en Rase af lutter Uld og en anden alene af Laa.

Men Marie Holms Madmoder vidste nok, hvordan alle den Slags Ting skulde ordnes. Hun var meget dygtig og bestemt og lærte sine Piger til at blive det samme. Alt hos hende gik som efter en Snor, og der var faste Regler baade for Hellig og Søgn. Bl. a. skulde der altid 2 fra Gaarden af Sted til Kirke hver Søndag. Naar der bagtes, var

det af en halv Tønde Rugmel; 3 eller 4 Sigtebrød og lidt Hvedekage hørte ogsaa med til de almindelige Bagninger, og ved højtidelige Lejligheder gled der en Søsterkage ind.

Under Pigearbejdet kom ogsaa at sno Halmbaand, og Marie Holm har snoet mange Traver Rughalm op til Baand. For at beskytte Hænderne imod den rullende Halm, havde hun store tykke Lærredsvanter paa. Alt andet grovt Udenomsarbejde maatte hun selvfølgelig ogsaa være med til, og om Vinteren kom saa Aftensædet. Saa godt som alle Gaardens Beboere tog da Plads om »Lysekællingen«, der var sat ud paa Gulvet i Stuen for at det svage Skær fra det tynde Spiddelys bedre kunde spredes henover de forskellige Arbejder — Konen ved Rokken, Pigerne med Karterne og Mændene med et eller andet Stykke Husflid af Træ, Pileris eller Halm. Det var kun en svag Belysning, som man her maatte hjælpe sig med, men man kendte ikke noget bedre og var derfor veltilfreds. Hos nogle kom Lamperne forholdsvis tidlig frem, hos andre meget sent. Hvor Marie Holm var, holdt man længe paa de tilvante fredelige Lys, men tilsidst maatte man jo i Lag med de mere farlige Lamper.

Ved sit Giftermaal kom Marie Holm til at bo paa Rodemark, men efter nogle Aars Forløb blev hun Enke og tog saa Plads som Husbestyrerinde, først i Oure og siden hos en Broder i Maglebrænde Begge blev imidlertid syge, og de tog saa ud paa Stubbekøbing Alderdomshjem. Her er en anden Belysning end den, Marie Holm i sin Ungdom arbejdede ved, men for hende staar der alligevel et eget Skær over den Tid, da hun lod Kartetænderne rive i Uld og Laa ved et hjemmestøbt Lys.

Trine Brusen, Askø.

Omtrent 7 km nord for Bandholm ligger den lille Ø Askø, der sammen med den endnu mindre Lilleø danner et Sogn. Ligesom sine to andre lidt større Fæller i Smaa-

landshavet -- Fejø og Femø -- er den skovløs, men der findes en hel Del gamle Pilehegn, og i de senere Aar er der plantet adskillige Frugttræer, saa træløs er den ingeniende. Det meste Brændsel maa dog hentes ude fra. Nu betyder det jo heller intet, naar blot Pengene er der, men i tidligere Tider var det ofte meget besværligt at faa det fornødne Brænde fat. For mangfoldige fattige Mennesker betød det ogsaa, at der maatte fryses slemt i de haarde Vintre. En af dem, der paa forskellig Vis har taget sin Tørn med Livet ude paa den lille Ø er gamle Trine Brusen, født 9. Februar 1841 i Paarup paa Lolland. Forældrene havde her en Gaard, men Moderen døde tidlig, og Gaarden blev senere lagt ind under Paarupgaard. Trine Brusen maatte ud at tjene, og i det hele »havde hun ingen Ting ud af at være Gaardmandsdatter«. De sidste 6 Aar før sit Giftermaal tjente hun paa Bandholm Kro og var her skiftevis Kokke- og Vaskerpige, Stue- og Skænkepige. Drikkepenge til Skænkepigen kendtes ikke, men selve Lønnen var 25 Rd. om Aaret, hvilket var særdeles godt i de Tider. Til Kroen, der den Gang var eneste Beværtning i Bandholm, hørte ogsaa Jord, saa der var meget at tage Vare paa, og der holdtes altid 3--4 Piger. Kroen ejedes af en

Hr. Plesner, og baade han og Madammen var fine Folk. Der var ikke sjældent forskellige Selskaber og Festligheder, og Byens Borgerskab havde her deres Klub, men Baller var der ingen af. Pigerne maatte arbejde haardt, og Dagene var lange men Trine Brusen roser alligevel sit gamle Herskab. Vi havde det godt paa Kroen, er det Skudsmaal, som hun giver nu ca. 65 Aar efter kun kom af Tjenesten.

Iblandt de mange fremmede hun lærte at kende paa Kroen, var ogsaa den unge Sømand Jens Brusen fra Askø, og den 21. Juni 1868 holdt de Bryllup i Østofte Kirke. Bagefter spiste de til Middag i Kroen, og i Brudegave fra Kromanden og Madammen fik de en Petroleumslampe, en fin og den Gang ret sjælden Genstand i Fattigfolks Huse, hvor man da for det meste nøjedes med Tranlamper eller Tællelys.

Komme til Askø var i de Tider ikke helt let. Sejladsen foregik gerne i en lille Jolle, og Havn eller Baadebrø var der ikke, saa Ind- og Udsejling skete mest i flade Pramme. Heller ikke sjældent maatte de kvindelige Passagerer op paa Ryggen af Baadføreren, som saa maatte vade dem i Land. Det var haarde Vilkaar, men der kendtes ikke noget bedre, og som Regel blev det hele taget med godt Humør.

Kaarene som Trine Brusen gik ind til paa Askø var kun ringe og fattige. Manden havde overtaget Forældrenes Hus, og de to gamle skulde have Opholdet hos de unge. Huset var en faldefærdig Rønne med Klinevægge og Lergulv. Ved fælles Flid og Sparsommelighed fik de senere bygget et nyt og bedre Hus som de endnu bor i. Mens Jens Brusen gav sig Søen i Vold stred Trine hjemme paa Landjorden. Hun høstede, vaskede, bagte og slagtede

rundt om paa Gaardene, hvor man havde Brug for hende, og tillige havde hun en hel Del forskelligt Hjemmearbejde med Spind og Kartning. Penge-Fortjenesten var dog kun meget ringe. De fleste Bønder havde ikke stort at give af, og havde de noget »holdt de det selv« som den gamle Askø-Degn skriver om dem. En Dag vaskede Trine Brusen sammen med en anden Huskone hos en Gaardmandsfamilie. Vasken var stor, og Dagen blev lang, saa de to Vaskerkoner bestemte sig til at ville forlange hver 60 Øre, men de skønnede nok, at Konen syntes, det var altfor ublu en Betaling. Men var det smaat med rede Penge, gik det bedre med Fødevarer, og hun fik altid Middagsmad med hjem til de gamle Svigerforældre og sin lille Dreng, saa Arbejdet blev ikke gjort helt for ingen Ting, selv om det ikke gav meget i klingende Mønt. Aksene hængte hun ogsaa i med at

sanke, saa der var lidt at fylde i Gris og Gæs, og paa Kirkegaarden havde hun adskillige Grave at ordne. I det hele var hun aldrig ledig. — Efter at det nye Hus var bygget fik de anskaffet et Par Senge, saa de enkelte Rejsende, som forvildede sig over til Øen kunde finde Natte-logi, Kaffe og Mad kunde de ogsaa faa hos Trine Brusen, der fra sit Ophold paa Kroen var vant til at beværte de forskellige Gæster. Megen Søgning blev der ikke, men lidt Fortjeneste var der dog en Gang imellem, og alt sammen hjalp det til.

Da Jens Brusen paa sine ældre Dage slog sig mere paa Fiskeri, tog Trine ofte med ham ud paa Søen og stod ham trolig bi baade først og sidst. I den senere Tid har hun for det meste holdt Sengen og ligget uvirksom hen, men efter den lange Arbejdsdag maa det jo ogsaa en Gang blive Fyraften.

Karoline Sørensen, Fejø.

Fejøs ældste er Karoline Sørensen eller Lassen, som hun for det meste kaldes. Hun er født ude paa Sletterne 19. Maj 1839, saa hun er næsten helt fra Sjette-Frederiks Dage. Faderen var Halvgaards-

mand, og der var 8 Børn i Hjemmet. Alt i den Tid stod da i Fattigdommens Tegn, nogle Steder endda saa slemt, at Taget om Foraaret blev revet af Husene, for at Kreaturerne kunde faa det at æde; og Køerne skulde rejses, og Hestene skulde støttes, naar de havde overlevet Vin-

teren og skulde ud for at slikke de første Græstipper.

I Fattighuset var der mange Beboere, baade gamle udslidte Menne-sker og yngre Familier med smaa Børn. Flere af de ældste og daarligste »gik paa Omgang« i Gaardene og fik Kosten der. Bl. a. var der Niels Gram, Grete Hjulmands og Pa Risen. Niels Gram var en rigtig Original, Grete Hjulmands var ikke rigtig i Hovedet, drak og gik ved to Kæppe, og Pa Risen grinede med hele Ansigtet

Til Højtiderne særlig til Jul gik ikke alene Fattighuslemmerne ud for at tigge, men ogsaa mange andre fattige Mennesker kom ud med Kurven. Senere blev Fattighuset, der laa i Østerby revet ned, og en Bondegaard i Vesterby købtes og indrette-

des til Fattiggaard. Den er siden nedlagt og solgt og hedder nu »Dal-mosegaard«.

I Karoline Sørensens Barndom havde mange af Gaardene Klinevægge og Raastensmure. Begge Dele led altid Skade om Vinteren og regnede ofte ned. Hverdagsstuerne havde mest Lergulv, medens nogle havde Teglstensgulv i Stadsstuen eller Opstuen, som den bedste Stue hed paa Fejø. Fjælgulv var endnu en Sjældenhed.

Karoline Sørensens Lærer hed Andreasen. Han var skaldet, men havde to Parykker, en rød og en sort. Naar han var »gal« — og det hændte tit — tog han den røde paa, naar han var i det mere fredsomme Hjørne, bar han den sorte. Af Haarets Kulør kunde Børnene altså skønne, om han var til at komme i Nærheden af eller ej. I Mod-sætning til saa mange Lærere, hvis Skoler kun blev »muget« til Eksamineren holdt Andreasen strengt paa, at hans Skolestue skulde gøres ren hver Dag, og Skolebørnene maatte derfor skiftevis feje Gulv og tørre Borde, inden de gik hjem om Aftenen. Han var ogsaa streng paa andre Maader, og Tampen brugte han flittigt Desuden var han en »gevaltlig Udhaler til at synge«. Børnene havde en aarlig Udflugt med at »ride Sommer i By«, d. v. s. de gik paa deres Ben, men Navnet var der altså. De bar da fine »Sommerkroner« lavet af Blomster og Baand, og drog saa i Flok og Følge fra Gaard til Gaard, hvor de blev trakteret med et eller andet godt.

De unge Karle red paa rigtig Manner Sommer i By og baade de og Hestene var smykkede paa forskellig Vis. Bagefter gik hele Ungdommen til »Lystighed« enten hos Madam Laj eller senere hen paa Gæstgivergaarden. Ved disse »Lystighe-

der« betalte Karlene »i Lav« for Musik og Husly og fik saa gerne en Bolle Puns.

Pigerne maatte for det meste hjælpe sig med en Drik rent Vand, indtil det blev mere almindeligt med Kaffe.

De gamle Koners Dragter bestod den Gang af røde, blaa og grønne Strikketrøjer med korte Ærmer, Hvergarsskjørt og Korsklæde.

De ældre Mænd havde Klæder af hvidt Vadmel. Ungdommen havde ogsaa en hel Del forskellig Morskab ved »Valkegilderne«, hvor Karlene mødte for at valke det nye Vadmel. Det hørte sig saa til at faa Suppe, og saa vidt muligt var der nogen som søgte »at holde Grin med Suppegryden«, ved at snuppe den af Ilden og gemme den et eller andet Sted.

— Efter Konfirmationen kom Karoline Sørensen ud at tjene. Lønnen var kun et Par Træsko og en Skætteblaarssærk. Senere vankede der 10 Rigsdaler om Aaret. I 4 Aar opholdt hun sig paa Langeland, og syntes, at Forholdene der var meget bedre end paa Fejø. Hun kom dog alligevel tilbage til Fødeøen igen, og har boet der siden. Da hun var 25 Aar, blev hun gift med en Sømand, der først sejlede paa Langfart, men senere kun paa de hjemlige Kyster. Han døde forholdsvis tidlig, og Karoline Sørensen har været Enke i 28 Aar. Hendes eneste Søn bor i Grenaa, og hun har nu fremmede til at passe sig, da hun i længere Tid har maattet holde Sengen. Men har Kræfterne og Synet end svigtet, saa er Hukommelsen og Hørelsen stadig i bedste Orden. Hver en Lyd ude fra Gaarden naar ind i Stuen til hende.

En sjælden Ting for den, der har 93 Somre bag sig.

Niels Hansen, Femø.

Et godt Stykke ude i Smaalands havet ligger Femø med sine to Byer, Nørreby og Sønderby. Nørreby har Skole, Gæstgivergaard og Telefonstation, medens Sønderby kan møde med Præstegaard, Andelsmejeri og Lodsstation. Paa Vestkysten findes Havnen, hvorfra der to Gange daglig via Fejø og Askø er Forbindelse med Bandholm. To Gange om Ugen gaar der ogsaa Skib mellem Femø og Masnedsund, og de fleste af de Femøske Grise maa lade deres Liv paa sidstnævntes Slagteri. Baaden medtager ligeledes Passagerer, og særlig i Sommertiden foretrækker Femøboerne ofte at tage Turen med her, hvis de skal til Hovedstaden, fremfor at gøre Omvejen over Lolland og Falster. Forøvrigt er der flere Skippere, som jævnlig lægger Vejen til Guldborg, Nykøbing, København og forskellige andre Steder, saa det er nu forholdsvis let at komme baade til og fra Femø. I tidligere Tider var det mere besværligt, og de gamle »Fembaltinger« har haft mange haarde Tørne ude paa Smaalands havet. Der var da heller ingen Havn; alt og alle maatte prammes eller vades i Land. Om-sider var der en Gaardejer Hans Frimand, der fik Øje for, at et Havnested var en Nødvendighed for Øen, og paa egen Risiko anlagde han saa den første Havn. Efter nogle Aars Førløb overtog Kommunen den og har senere ladet den udvide og fordybe. Havnen fik fra først af Navnet »Frimands Havn«.

Hans Frimand rejste siden til

København og boede der i flere Aar, men han havde bestemt ved sin Død at ville tilbage for at begraves paa Femø. Hans Ben skulde ligge paa den Ø, hvor han var født, og hvor han havde lagt sin Mandoms store Arbejde. Kirkegaarden og Kirken ligger ikke langt fra Havnen. Kirken har fra først af været bygget til St. Nicolaus Ære. Alterkalken blev under Svenskekri-gen røvet og solgt i Nakskov, men 1662 skaffet tilbage igen.

En af de gamle, der har kendt Livet paa Femø i de sidste Menne-skealdre er forhenv. Gdr. *Niels Hansen*, Nørreby, der er født 6. Maj 1840. Faderen var Gaardmand, og Niels Hansen arbejdede hjemme, indtil han, ligesom adskillige af de andre unge fra Øen, fik Lyst til at se lidt mere af Verden end det, der var at overskue fra Femø. Han tog derfor ud at sejle og kom flere Steder hen, men altid i indenlandsk Fart.

Fra gammel Tid er Størsteparten af Smaaøernes værnepligtige Ungdom taget til Marinesoldater fordi flere har været Søfolk, og Resten i alle Tilfælde noget vant til at færdes paa Søen. Niels Hansen kom heller ikke her til at danne nogen Undtagelse, men maatte aftjene sin Værnepligt til Søs, og da Krigen 64 brød ud, indkaldtes han til at gøre Tjeneste om Bord paa »Rolf Krake«. Et Par af hans Brødre og flere andre fra hans Fødeø var ligeledes med her; bl. a. Femøs anden gamle Veteran, Hans Petersen, der er født Lillejuleaften 1841. For det meste laa »Rolf Krake« Vagt ved Egersund, og noget større Slag kom de ikke til at deltage i. Efter Krigen blev Niels Hansen gift og bosatte sig hjemme paa Femø. Sin første Ejendom solgte han og købte senere en anden, hvor han nu bor hos sin

Søn og Svigerdatter. Foruden at kunne passe Jord og Bedrift og fare til Søs lærte han ogsaa i sin Ungdom at væve, og efter at han selv havde faaet Gaard og Hjem, vævede han baade Lærred og Dynevaar og andre Stoffer, som der var Brug for i det daglige Liv. Femø har aldrig haft bosiddende Dyr læge. Skulde der uddannet Hjælp til de syge Dyr, maatte og maa den endnu hentes ude fra. Mest fra Bandholm. Siden der er kommet Dyr læge paa Fejø, tilkalder man ogsaa ofte ham. I tidligere Tid hjalp man sig gerne med Smeden, der almindeligvis var en Slags klog Mand og tit kunde kurere baade Folk og Fæ. Særlig dygtig til at hjælpe paa Kreaturenes Daarlighed

var en Sønderby-Smed, Frederik Jensen.

Niels Hansen har altsaa overskredet de 92, men endnu er han oppe hver Dag og kan færdes ude. En god lang Middagsøvn tager han sig, men baade før og efter søger han at gøre sig nyttig ved at pusle med forskellige Ting. Naturligvis er det nu kun Smaatterier imod hvad det tidligere har været, men den Lære, der fra Barnshen af blev indpodet ham om at tage Tiden i Agt, ligger ham bestandig i Blodet. Da han var et godt Stykke inde i Firserne, var han endnu saa stærk og let, at han kunde svinge sig op paa en Hesteryg og er blevet fotograferet højt til Hest. Der er Krummer i de gamle Femøboere.

Rasmus Pedersen Koføed, Haulykke.

Iblandt den ældste Generation er der mange, som fra deres Barndom har lært den bitreste Nød at kende. Den haardeste Fattigdom har været til Stede i en Mængde

Smaakaarshjem, men der har dog alligevel været lidt Forskel ogsaa her. Har det end været fattigt mangfoldige Steder, har dog ikke alle daglig staaet Ansigt til Ansigt med selve Sulten i sin aller værste Form; men der er adskillige, som næsten fra den spæde Alder har stiftet Bekendtskab med den uhyggelige Gæst; f. Eks. kan gamle *Rasmus Koføed* tale med herom.

Han er født 17. Juli 1843 i Nørreballe. Faderen var Arbejdsmand, og der kom ialt 14 Børn til Verden.

I Hjemmet var der ikke Sengeplads til dem alle, saa Rasmus Koføed maatte som ganske lille Dreng om Natten gaa hen i Østofte Fattighus for at sove hos sin gamle Bedstemoder, som boede der.

Denne Bedstemoder kendte ogsaa til, hvordan det var at være fattig og havde ofte maattet stille sin Sult ved at spise »Vikkebrød« Vikker bagt sammen med en Smule groft Mel, fordi hun ikke kunde skaffe sig almindeligt Brødkorn. Paa sine gamle Dage gik hun Post ind til Maribo for Provst Anker, Østofte, og tjente her et Maaltid Mad og sommetider et Par Skilling for at vandre den ca. 1 Mil lange Postvej frem og tilbage. Men den Fortjeneste vilde hun ikke lade gaa fra sig, og Provstens var forøvrigt flinke imod hende. Fruen gik ved to Krykker og var velsignet med 7 Døtre. Til at bære Posten i havde den gamle Kone en Lædertaske med Laas for, og Tasken havde hun paa

Ryggen, saa det var forholdsvis let med den. Mere Besvær havde hun af andre Ting, som hun skulde besørge samtidig med Posten. Bl. a. var der en Skolelærer Pingel i Østoftte, som havde en Søn, der var Urmager i Mariibo, og til ham sendte de jævnlig Frugt og forskellige andre Sager. Den gamle fik saa en Kurv med en Skæppe Æbler op paa Hovedet og to med et lignende Kvantum under Armene — det var ingen lille Last for et ældre Menneske at slæbe af med. Til Tider skældte hun ogsaa noget ud over det, naar hun træt og foraset kom tilbage, men lidt Fødevarer og af og til en Skilling, som var Betalingen for Ulejligheden, gav hun heller ikke gerne Slip paa, saa der var ikke andet end at stavre af Sted, det bedste hun orkede.

Naar Faderen arbejdede hos Bønderne, fik han jo Kosten ude, men havde han Akkord paa et eller andet, maatte han dele Kaar med dem derhjemme. Det hændte da ogsaa, at han skulde ud at slaa Sten og ikke havde det, han kunde putte i sin Mund før et af Børnene havde været ude for at bede om et Stykke Mad til ham. Intet Under, at han var gammel og udslidt og ikke kunde mere, da han var 57. Moderen blev kun 44. Rasmus Kofoed kom som Barn hen hos en Gaardmønds-familie, der gav ham baade Kost og Klæder, og det første Aar efter Konfirmationen fik han 16 Rd. i Løn. Senere kom han til Paarupgaard hos Forpagter Plesner, og fik som Forkarl der 200 Kr. om Aaret, hvilket blev den højeste Karlsløn, han opnaede. I 1866 laa han 16 Maaneder som Artillerist i København. Han var ikke hjemme i Mellemtiden, da Rejsen frem og tilbage mellem Lolland og Hovedstaden var altfor lang og dyr at give sig i Lag med. Ved Afrejsen havde hans gamle Madmoder givet ham 4 Pd.

Smør i Tværækken, hvad der siden linnede godt paa det haarde Kam-misbrød.

Efter endt Tjenestetid blev han gift og kom til at arbejde paa Haulykkegaard, først under Forpagter Krogh, senere hos Forpagter Meinche; hos den første i 18 Aar og 26 hos den sidste. For dem begge var han tillige Kusk. Der skulde mødes Kl. 6 og holdes ud til 7. Betalingen var i det højeste 150 Øre paa egen Kost. Om Vinteren var Arbejdstiden lidt kortere, og Daghyren saa lidt mindre. Paa Magasinet i Bandholm har Rasmus Kofoed arbejdet i andre 18 Aar Fortjenesten var først 170, men steg senere til 2 Kr. Adskillige Gange maatte der arbejdes lidt efter Fyraften, og for ½ Time vankede der saa en lille Snaps og en Drik Øl i »Overarbejds-Fortjeneste«.

I Høsten havde Magasinarbejderne fri, saa de kunde tage Høsthyre, og Rasmus Kofoed mødte stadig paa Haulykkegaard. Et Aar varede Høsten i 7 Uger, saa der blev kun 110 Øre om Dagen paa egen Kost for al Sliddet.

I det hele har Rasmus Kofoed arbejdet paa Haulykke i 59 Aar. En lang Tjenestetid! Tilmed under strenge Kaar. Derfor laster han dog ingenlunde sit gamle Herskab. Det var flinke Folk baade paa Gaarden og Magasinet, siger han. Som Barn af sin Tid indsaa han, at Forholdene den Gang ikke kunde være stort anderledes, og et saadant Syn kan bære over meget.

Efter den lange Arbejdsdag hos Fremmede er han nu hjemme hos sine egne og bor hos en Datter og Svigersøn i Reersnæs. En gammel Mand er han jo blevet, men raskere end de fleste paa hans Alder. Hørelsen er god, og han kan tildels læse uden Brillen — mere kan der vel egentlig ikke forlanges, naar man er nær de 90.

Karen Petersen, Vignæs.

Fra langt tilbage i Tiden har det været almindeligt, at Kvinderne maatte væve de forskellige Slags Stoffer, der var Brug for i Hjemmet, og ikke alene var det Skik iblandt den fattige Bondebefolkning, men ogsaa Adelsfruerne med deres Møer slog Væven og virkede selv en hel Del af deres Klæder. Efterhaanden gled Vævningen dog mere og mere bort som Husflid og gik over til at blive Haandværk og blev saa godt som udelukkende drevet af Mænd. Nogle enkelte Vævepiger kunde der findes hist og her, men især paa Øerne var det som Helhed Mænd, der lod Skyttelen fare frem og tilbage.

Paa Falster er man forholdsvis tidlig gaaet bort fra Husflidsvævningen, og i en ca. 200 Aar gammel Beretning nævnes, at der kun findes ganske faa Væve paa Øen og at der næsten intet væves i Hjemmene: alt er gaaet over til Haandværkerne. I Jylland holdt man derimod langt mere fast ved Hjemmevævningen, og paa adskillige Egne har Kvinderne syslet dermed helt ind i vort Aarhundrede.

En af de gamle jyske Hjemmevæversker er *Karen Petersen*, Vignæs, der for en Snes Aar siden blev plantet om paa lollandsk Grund. Hun er født 6. Juli 1851 i Lynderup mellem Thisted og Aalborg, og baade som ganske ung Pige og senere som gift Kone har hun vævet mangfoldige Alen Tøj saavel af uldent som af linned. Og det var Kram, der kunde holde. Endnu har hun sine Hvergarnskjoler, som hun har vævet for

en Menneskealder siden, og et Sjal, der er oppe paa over 60 Aar, er endnu tæt og varmt at lune sig i. Det er ikke som meget af Nutidens Købestads, der brister for et godt Ord. Og ikke alene var det Hør-, Blaar- og Uldgarn, der kom under Væven, ogsaa Klude blev benyttet, først klippet i lange Strimler og dernæst vævet op til Kludetæpper. Det var at tage alt i Betragtning, og intet maatte spildes. Den meste Vævning foregik i de lange Vinteraftener, og Karen Petersens Moder skulde nok faa gjort dem ekstra lange. »Det er ikke Tid at snakke om Aften før efter Kl. 12«, plejede hun at feje sine Piger af med, naar de længtes efter Fyraften og mente, det var høj Sengetid.

Havde Karen Petersen maattet hænge stærkt i som ung Pige, maatte hun det endnu i højere Grad, efter at hun var blevet gift. Her fik hun og Manden en lille Ejendom med nogle faa Tønder Land, mest Sandjord, »som ikke altid var hjemme«. Ofte blev Jorden ogsaa sat under Vand, naar Limfjorden gik over sine Bredder. Det hele var saa elendigt, saa der til at begynde med ikke en Gang kunde fødes en Kø Ved Flid og Dygtighed arbejdede de dog Ejendommen op, saa de tilsidst havde 4 Køer og 1 Hest og fik ogsaa 3 Gange Præmie for veldyrket Husmandsbrug. Paa Lodden fandtes en Sandgrav med fint Gulvsand, og naar Folk fra Egnen kom for at faa lidt til at bestrø deres Gulve med og til at fylde i Spyttebakkerne, maatte de levere et Læs Jord for et Læs Sand. Det var en praktisk Byttehandel for alle Parter.

Foruden at passe Hjemmet og de 9 Børn, som efterhaanden kom til Huse, maatte Karen Petersen ogsaa sammen med Manden gaa paa Arbejde paa Herregaarden Kylby-

gaard. Hun tjente der 125 Øre om Dagen paa egen Kost og haardt Slid fra 5 Morgen til 8 Aften; Manden fik 150.

Ved en Udstilling 1885 i Thisted tog hun Præmie for en Krukke Vintersmør af syrnet Fløde, men da Krukken kom tilbage fra Udstillingen, var den omtrent tom, saa Fortidens Udstillingsgæster har ogsaa villet smage paa Varerne, ligesom man hører det om Nutidens. Her drejede det sig dog kun om et Pund. Ved den store Mejeriudstilling i København gik der jo adskillige Dritler i Løbet, men alt var ogsaa der i langt større Format, og i 80 mærkedes det nok mere med et Pund Smør fra eller til i en lille Hus-

mandsholdning, end det gør nu med en Drittel i et stort Mejeri. Men Æren og Præmie til Karen Petersen var der jo ligefuldt, og sit Diplom opbevarer hun stadig som en kær Erindring om det gode Vintersmør, hun fremstillede derovre i sit lille jyske Hjem.

Nu hverken kerner eller væver hun mere, men flittig som altid er hun trods sin høje Alder stadig beskæftiget, enten med at passe Datterens Smaabørn eller hjælpe til med forskelligt Haandarbejde. Men under Lappingen og Stopningen kredser Tankerne ofte om den Tid, da hun ung og stærk slog Væven ikke langt fra Limfjorden.

Stine Nielsen, Sundby.

Udenfor Sydhavsøerne hævdes det ofte, at Klimaet hernede ikke er sundt, og mange indvandrede klager over Luften, som virker frykkende, giver Gigt og Astma og flere andre forskellige Slags Daarligheder. Nogle af de tilflyttede erklærer ogsaa, at der skal gaa mindst 10 Aar, før de bliver rigtig klimatiserede.

At Luft og Klima ikke har haft en skadelig Indflydelse paa alle eller slaaet Størsteparten ihjel i de yngre Aar, derom vidner den store Skare indenfor den ældste Generation; og højt blandt disse staar gamle *Stine Nielsen*, mest kaldet Stine Jyde i Sundby. Hun er født 27. August 1834, saa hun er en af de faa, som har levet under 6 Konger. Faderen var Væver i Egense, men døde alle-

rede da Stine Nielsen kun var 2½ Aar. Moderen giftede sig igen med en Arbejdsmand, der førte en efter de Tider ret omflakkende Tilværelse, og Familien kom til at bo snart et, snart et andet Sted paa Nordfalster. Til sidst havnede de ude ved Vaalse Dæmning, hvor de fik bygget sig et Hus af Ler og Tang. Som Følge af denne Flakken om kom Stine Nielsen til at gaa baade i Nyskole, Nr. Vedby og Egelev Skoler, endda et Par Omgange hver Sted, saa hun blev meldt til og fra Skole ikke mindre end 7 Gange. Trods al denne Skiften kunde hun dog alligevel klare »Lejserne« ligesaa godt som de andre Børn. De sidste af Skoleaarene var hun hos en Gaardmand i Nr. Vedby »Gaardrække« og blev ogsaa konfirmeret i Nr. Vedby Kirke. Gaardmandsfolkene gav hende Konfirmationstøjet og var ikke knebne hermed, saa hun fik mange »gode hjemmegjorte Sager«, som var værd at slide paa. Og slide kom hun ogsaa til. Ikke alene maatte

hun gøre Pigearbejde, men blev ogsaa sat til flere forskellige Karlearbejder — lukke Gærde, grave Grøfter og mere lignende. Tænk, om vore Dages Ungmøer blev budt det! Nutidens unge Piger kan glæde sig ved, at de ikke blev født for ca. 100 Aar siden. —

Stine Nielsen blev 8 Aar i Gaardrækken og fik paa det sidste 16 Rigsdaler om Aaret. Hun tog derefter Plads hos Doktor Rage i Ø. Kippinge, der tillige havde et mindre Landbrug og havde et Par Heste og tre Køer. I Doktorhjemmet var tilføjede 12 Børn, saa der blev nok at holde Hænder i ogsaa her. Lønnen var nu 24 Daler pr. Aar. Senere blev hun Spindepige paa Boderup og sad der ved sin Rok fra tidlig Morgen og til sen Aften for at spinde Hør til Dækketøj. En Omgang var hun Syerske i Sundby og kom derefter til »Vennerslund«. Her var da baade en Avlsgaardsforpagter og en Mejeriforpagter. Hos den sidste fik hun Bestillingen som Malkepige og Kælderpige og maatte hver Morgen op Kl. to for at skumme Mælk og skure Bøtter, før hun Kl. fire skulde møde til Malkning. I sit Hold havde hun 21—22 Køer, saa der var ligesaaen noget at tage fat paa.

Hos Mejeriforpagteren, der hed Buch, holdtes 7 Piger, Mejerske, Hollænder, Svinepasser og en Dreng. Malkepiger og Kælderpiger maatte hjælpe til i Mejeriet baade ved Smør og Ost. Der keredes ved Hestekraft, og som Regel havde de omkring ved et Lispund Smør om Dagen. Hollænderen lavede Dritlerne til Smørret, som Forpagteren tog til Torvs med hver Lørdag. Der lavedes kun et Slags Ost og det hændte sommetider, at den blev »lang«, men den graveses saa ned i Strandsand, »og laa der og blev god«. Osten solgtes ogsaa i Nykø-

bing. Forpagteren fedede mange Svin, der saa godt som alle sendtes til Tyskland. De skulde altid læsses om Aftenen, saa Vognene tidlig om Morgenen kunde være parat til at drage af Sted, og Stine Nielsen maatte saa gaa Vagt om Natten for at paase, at Grisene ikke gjorde sig utilbens. For den Nattevagt vandede der dog gerne en lille Drikkeskilling. Det almindelige Arbejde var Pigerne færdige med Kl. 8—8½ om Aftenen, og der var jo ikke saa svært længe til den kunde blive 2, hvor der skulde begyndes igen! Det var heller ikke just alle givet at kunne holde til saa langt et Kvarter, men Stine Nielsen havde gode Kræfter, selv om hun ellers nok var lille og spinkel.

For at komme med til det store aarlige Høstgilde, som blev holdt paa Avlsgaarden, hjalp Mejeriforpagternes Folk altid lidt til i Høsten. Høstgildet var jo her ligesom paa alle andre Herregaarde Topunktet af al Verdens Herlighed baade for Tjenere og Arbejderne med deres Familier. Her blev altid slagtet en Ko, og Middagen stod paa »Kødhollesuppe, Peberrodskød og Risengrød ligesom ved Brylluper og Kirkegangsgilder hos Bønderne«. Højere op kunde Herregaardsarbejdere heller ikke tænke sig at naa. Saa snart Middagen var spist, begyndte de at danse i »Havresalen« — et af Gaardens store Kornrum. Siden fik de Kaffe med hver »en stor Lunsing Kage til«, Medaften var smurt Mad med fedt Paalæg, og ud paa Natten trakteredes der med Æbleskiver og Puns. Øl og Brændevin var der i store Maader hele Dagen og Natten, saa Humøret kom selvfølgelig højt op ved saadanne Lejligheder, og Dansen gik saalænge »nogen kunde røre en Lap!«

Naar der var indhøstet, plejede alle Høstfolkene at gaa to og to i

en lang Række hen foran Hovedtrappen og sang Høstvisen for Stamhusbesidderen, der saa gav dem en Skilling til Puns. Bagefter dansede de en Timestid i Borgestuen. Høstfolkene holdt sig selv med Kost, men hver Søndag i Høsten fik alle en Snaps, og denne Søndagssnaps løb særdeles let ned og var med til at skabe en lille Lysning selv paa en nok saa mørkegraa Himmell!

Om alt dette og mere til fortæller Stine Nielsen op, som var det passeret i Gaar. Ingen skulde tro, at hun rykker betænkkelig nær op imod

de 100.

I 1866 blev hun gift med en Arbejdsmand og kom til at bo i Sundby, hvor hun siden har opholdt sig. Hun har været Enke i 38 Aar og bor nu sammen med en Plejedatter. Hørelsen er ikke helt god, og Synet har ogsaa tabt sig, men hun lister dog hver Dag ind hos Naboens for at hente sin Avis og læse om de vigtigste Nyheder. Sine Høns passer hun ogsaa selv, og Strikkestrømpen haandterer hun endnu. Det er som et Stykke Fortid her er hamret fast til Nutiden.

Peder Jensen, Fejø.

Grundet paa forskellige Forhold vedrørende Skibe og Sejlad var der tidligere Brug for flere Navigatører end nu, og der oprettedes rundt om i Landet en Del Navigations- og Styrmandsskoler, som senere er nedlagt. Bl. a. har der være en Styrmandsskole paa Fejø, men den gik kun nogle faa Aar. Den blev indrettet i en gammel Doktorbolig i Vesterby og havde tre Lærere. Forstanderen hed Kirstens og blev siden Forstander for Styrmandsskolen i Aalborg. Fejøskolen havde en Snes Elever om Aaret i den Tid, den eksisterede. Iblandt det sidste Hold var *Pæer Jensen*, født paa Vejrø 26. November 1846. Han havde sejlet siden sin Konfirmation og vilde nu læse til Styrmandseksamen, men var ikke færdig ved Skolens Nedlæggelse og fulgte saa med sin gamle Forstander til Aalborg. Her tog han sin Eksamen 14. No-

vember 1874 med 46 Points. Laveste Karakter var 24 og højeste 48, saa Peder Jensen naaede omtrent Toppen.

Som de fleste Søfolk særlig fra Smaaøerne begyndte han at sejle med de mindre Fartøjer, som gik i indenlandsk Fart. Hans første Udenlandstur var til Flensborg og Kiel. Senere kom han paa de lange Rejser og har sejlet baade paa England, Frankrig, Italien, Spanien, Grækenland, Tyrkiet, Amerika og Afrika. Blikstille eller Magsvejr har det ikke altid været, og han som de fleste andre Sømænd har døjet en Del ude paa Søen.

En Gang forliste hans Fartøj ved Hanstholm, og paa en Tur fra København til Island led de stort Havari og drev 11 Døgn rundt for Vind og Vove i Atlanterhavet. De havde være 5 Skibe i Følge, deraf blev to borte, og det, Peder Jensen sejlede med, naaede først frem efter 5 Ugers Forløb og i meget havareret Tilstand.

Da han havde været paa Langfart i en længere Aarrække og var blevet gift, slog han sig ned paa Vejrø og

blev Gaardmand der indtil 1903. Han handlede da Vejrøgaarden bort og fik en anden paa Fejø. Denne havde han i 10 Aar, hvorefter han solgte den og købte sig et Hus i Østerby. Her tilbringer han stadig Sommeren, men efter sin Kones Død opholder han sig gerne om Vinteren hos sine Døtre, som bor paa »Fastlandet«, bl. a. hos Datteren. Fru Ibsen, »Holland«, Nykøbing F.

— Som gammel Vejrøbo ser Peder Jensen med venlige Øjne paa sin lille afsidesliggende Fødeø. »Det er paa mange Maader et udmærket Sted at være«, siger han, »men selvfølgelig har det sine Ubehageligheder at bo saa langt fra alfar Vej.« Særlig naar der falder Sygdom ind enten hos Mennesker eller Dyr kan det blive svært at være afskaaret i hvert Fald fra hurtig og kyndig Hjælp; men de Indfødte er jo saa indlevet i alle den Slags Vanskeligheder, saa de knuges ikke saa stærkt deraf, som de tilflyttede. De sidste er jo ogsaa i Mindretal. Det er mest Landets egne Børn, der æder Landets eget Brød. Øen har kun 4 Gaarde, nogle Huse, Skole, Mejeri samt en Kirkegaard eller rettere en Begravelsesplads, da der ikke er nogen Kirke. Desuden findes her det store hvide Blinkfy, der har en Lysvidde paa 20 Sømil. Fyrtaarnet er en ottekantet Bygning og 16 Meter højt. Vejrø har alle Hverdage Postforbindelse med Fejø, der jo er »Hovedlandet« baade for den og Skalø.

Jordemoder har Vejrø aldrig haft;

naar der ventedes en Arving maatte som Regel Madammen hentes fra Fejø. Mens Peder Jensen boede paa Øen, var det gerne hans Bestilling at tage Turen for at skaffe den fornødne Hjælp. Nogle drøje Ture kunde der ogsaa her blive for alle Parter. Peder Jensens Kone, der var fra Fejø, plejede mest at tage til sit Hjem, naar Tiden nærmede sig, at hun vilde forøge Verdensborgernes Antal, hvilket skete ikke mindre end 9 Gange; nogle af hans Børn staar derfor næsten baade som »Vejrøer og Fejøer«.

Trods det, at Peder Jensen havde været Sømand i de mange Aar, var han dog ogsaa veltilfreds med at være Landmand, men naar alt kommer til alt, er det dog nok Søen, der trækker mere end Landet. Ikke mindst mærkes det af den Interesse, hvormed han følger sine to Sønner, der begge er Sømænd. Den ene sejler som Maskinmester med en Fiskerkutter paa Stillehavet, og den anden er Søkaptajn i Sydamerika. Den sidste — Ewald Jensen — blev ogsaa for en Del Aar siden meget omtalt i flere af Landets Blade, fordi han havde udført en glimrende Sømandsbedrift i et af Verdens farligste Farvande ved Kap Horn og reddet adskillige Menneskeliv. For den gamle Fader og Sømand ligger der baade Glæde og Stolthed i at mindes Sønnens raske Sømandsdaad. — Det er jo som hans eget Pulsslag banker i alt dette.

Christen Larsen, Østerby, Fejø.

I de sidste Aar har det tyndet stærkt ud i de gamle Vetera- ners Rækker, men det synes som om Øerne i Smaalandshavet har bevaret en forholdsvis stor Procent af Kri- gerne fra 64.

Antagelig har det været stærke Na- turer, som Smaaøerne har fostret, og Luften derovre været frisk og sund.

Christen Larsen er den mest ung- dommelige i hele Flokken, og trods det, at han er født 24. August 1841, er han endnu rank og kvik og for- tæller livligt op baade om gammelt og nyt. Forældrene havde en Gaard paa Fejø, og i Hjemmet voksede 9 Søkende op. Tillige havde et Par gamle Bedsteforældre Ophold paa Gaarden, saa der var mange, naar de skulde til Bords.

I Christen Larsens Ungdom be- gyndte nogle af de unge Bønderkarle at søge lidt ud fra Øen for at se andre Sæder og Skikke. Ligesom tid- ligere tog adskillige til Søs, men ogsaa imellem dem, der holdt sig til Landjorden, var der en Del, som drog andet Steds hen. Enkelte kom endogsaa paa »Næsgaard«, hvad der mærkedes stærkt paa flere af dem, idet de bagefter blev »store paa det«!

Naturligvis var det kun Karlene, der fik Lov at drage lidt ud for at prøve Vingerne. Pigerne maatte selv- følgerlig der som alle Vegne i de Tider blive hjemme. Hvad skulde de vel ud i Verden for? De havde pænt at sidde paa de hjem- lige Pinde og vente efter, at en Mand skulde komme og bortføre dem. Sommetider blev de endelig ogsaa ført helt forbi Præstens Have ud paa den anden Ende af Øen; an-

dre Gange gik Rejsen heller ikke nær saa langt, men endte hjemme i den samme By, hvor de var født, og hvor de efter al menneskelig Be- regning ogsaa kunde lægge sig til at dø, naar deres Tid var omme. Kvin- dernes Verden har fordem kun vær- ret meget lille. Mændenes blev dog altid gerne lidt større, selv om de er født paa en lille Ø og dér har fundet deres Virke.

I sine unge Dage kom Christen Larsen til Orlogs, og under Krigen 64 skulde han 12. Februar rejse fra Fejø til København. Turen gik over Kragenæs og med Post fra Stokke- marke til Guldborg. De kunde da ikke komme længere, men maatte blive der om Natten. Næste Dag fortsattes over Gaabense til Vor- dingborg. Postvognen var gaaet, da de kom, saa de maatte have anden Befordring til Ringsted og overnat- tede der. Den følgende Dag kunde de tage Resten af Vejen ind til Hoved- staden med Tog. I vor Tid, hvor Rejsetempoet er sat op med Iltogs- fart, kan man næsten grue ved at tænke paa saa langsommelig en Transport.

Mens Chr. Larsen var til Orlogs, laa han dels paa »Holger Danske«, der havde 150 Mand, og dels paa »Tordenskjold«, som tog 400. En Del af Tiden var han Oppasser for to Officerer med Ophold i Messen, saa han havde det bedre end mauge af de andre. Krigen mærkede de ik- ke meget til, men de var dog en Gang blokeret i Østersøen. Efter Hjemsendelsen bestyrede Chr. Larsen en Tid Gaarden for Moderen, da Faderen var død, men siden be- stemte han sig til at blive »Hør- svinger« eller »Hørmand«, som det kaldtes paa Fejø. For at komme rig- tig ind i Skætningen, tog han en Skættelære hos en Hørsvinger i Svinsbjerg paa Lolland.

Fra de ældste Tider har Folk selv ordnet deres Hør fra Sæd og til Spind, men i de sidste Aar, Hørdyrkningen fandt Sted, tog de almindeligvis en Hørsvinger til at gøre den færdig. Paa Fejø havde de ogsaa før haft Hørmænd, men Chr. Larsen blev den første af »Landsens Folk«. Betalingen var 4 Mark for et Lispund renheglet Hør. Ret mange Aar blev der dog ikke rigtig Gang i Bestillingen. Folk holdt lidt efter lidt op med at dyrke Hørrønnen, og som Følge deraf blev der heller intet at udrette for Hørmændene. Chr. Larsen havde imidlertid ogsaa købt sig en mindre Ejendom i Østerby og begyndte nu at drive paa med forskellig Handel — mest Kreaturer, Korn og Frø. De store Slagterisvin gik gerne til Kiel. Kornet opkøbte han

til Firmaet Qvade i Maribo, og han var forøvrigt den første, der afsendte en Ladning Korn fra den nye Havn. En hel Del hjemmeavlet Frø-Rødkløver, Hvidkløver og Rajgræs — afsatte han ligeledes. Prisen var almindeligvis 60—70 Øre Pundet for godt rensat Frø. Chr. Larsen har nu lagt op baade med Handel og de forskellige andre Arbejder, han tidligere har haft Haand i Hanke med. Jorden, der hørte til Ejendommen, er solgt fra, saa der kun er Haven tilbage, men han kan stadig hygge sig i de gamle Stuer, hvor han har boet de mange Aar. Hans Kone er død, men en Datter er hjemme og passer ham, saa han kan helt lade Hvilen falde paa. Men Tankerne er levende og sysler gerne med de mange Minder fra det lange Liv.

Marie Gertsen, Fejø.

Paa Smaaøerne findes der jo gerne mange Fiskere, og ikke alene er det Mændene, som har beskæftiget sig med Fiskeriet, men ogsaa Kvinderne har drevet paa dermed. Særlig iblandt

de ældre er der adskillige, som har kendt til at haandtere Fiskegrejere saa godt som nogen Mand, og der igennem været med til at tjene det daglige Brød.

Ikke mindst har gamle Marie Gertsen taget sine Tørne ude paa Smaalandsøerne. Hun er født 28. Maj 1842 paa Fejøs Sletter, Faderen var Fisker, og der kom i det hele 10 Børn til Huse, saa der var mange at skaffe Føden til. Marie Gertsen var den yngste i Flokken og

maatte som de andre tidlig hjælpe til med flere forskellige Ting vedrørende Fiskeriet, hvad der senere kom hende selv til Gode, da hun derved blev i Stand til at bringe en haardt tiltrængt Fortjeneste ind i sit eget Hjem. Hendes Fader havde over 1000 Fiskekroge, som hun maatte hjælpe ham at sætte ud, og hun maatte ogsaa uden for Skoletiden bruge Fingrene til forskelligt andet. Allerede som 10 Aars Barn kunde hun f. Eks. spinde en fin Uldtraad, binde Fiskegarn og lave Net til at fange Stillidser i. Der var nemlig da en Tid, hvor det var en hel Mode med at have Stillidser i Bur, og flere af dem kunde synge ligesaa godt som nogen Nattergal. For at fange dem blev der sat Net rundt omkring, og Prisen var 2 Mark for hver Fugl. Marie Gertsen gik i Østerby Skole, og sin gamle Lærer omtaler hun med megen Venlighed. Han var nok i mange Retninger en haard Mand,

men han var haard med Forstand, siger hun.

Skoledagen indleledes altid med et »Godmorgen! Saa atter vi paa Skolens Bænke — vor første Pligt det er paa Gud at tænke.« Naar Børnene ved Konfirmationen forlod Skolen, gav han dem hver et »Valgsprog« med paa Vejen ud i Livet. Marie Gertsens blev: »Du gaar nu ud i en Verden, der kan byde dig meget, mit Barn, men Fred, Held og Lykke følge dig.« Hun havde meget let ved at lære de forskellige Ting i Skolen og husker endnu lange Stykker af sin Børnelærdom. Bl. a. kan hun endnu »paa sine Fingre« en Stil, som Læreren lod Børnene skrive i Anledning af Fejø-Birkedomme-rens Død. Han hed Petersen og havde været en særdeles flink Mand, som gerne vilde jævne alt paa det bedste for alle. Læreren vilde derfor have, at Børnene skulde mindes hans Retsindighed. Man maa her særlig lægge Mærke til, at der blev skrevet Stile i Skolen, og at de havde Stilebøger. Det var ikke noget ganske almindeligt i de Tider.

Til sin Konfirmation fik hun en blaa Sirtses Kjole, som hun var meget glad for; men de mere velhavende Konfirmander mødte jo op i sorte uldne Kjoler og fine hvide Strømper. Efter Konfirmationen kom hun først til at tjene i Bandholm og senere paa Femø. Lønnen var i det laveste kun 4, og i det højeste 20 Rigsdaler om Aaret. Naturligvis var det her som alle Vegne med lange Arbejdsdage og kun lidt Frihed. I en Plads maatte hun om Vinteren op Kl. 5 for at karte til det blev lyst nok at begynde Dagens almindelige Gerning. Som gift kom hun til at bo i Nørreby. Manden var Arbejdsmand og arbejdede i ca. 50 Aar paa en af Øens Gaarde.

Daglønnen var kun 2 Mark, saa der var ikke meget til en Familie

med 7 Børn. Desuden havde hans gamle Fader sit Ophold hos dem i 17 Aar. Da han endelig var udslidt og ikke kunde mere og den sidste Aften satte Træskostøvlerne fra sig efter at have endt sit Arbejde paa Gaarden, sagde han: Fattig kom jeg derop, og fattig gaar jeg derfra. Det var en bitter Opgørelse af et halvt Aarhundredes møjsommeligt Slid. Men som Marie Gertsen altid havde søgt at holde Modet oppe hos ham, naar det saa sort ud for dem, gjorde hun det ogsaa nu, saa han kom til at se lidt lysere paa det hele.

I sine yngre Dage havde hun troelig staaet ham bi for at faa de smaa Smuler til at strække saa vidt som muligt, og fik Mad og lidt Skillinger til Huse ved at sætte Fiskekroge. I 17 Aar holdt hun paa med Fiskeri og begyndte at sætte Kroge 15.—16. Marts og sluttede aldrig før 16. November. Mangfoldige Foraarsmorgener har Tøjet været stivfrosset paa hende, og adskillige Gange har hun været i stor Livsfare, naar hun vilde redde sine Kroge, men alt gik vel. To Timers Søvn i Døgnet har hun ofte maattet nøjes med i den travleste Tid, og den Dag hendes yngste Barn kom til Verden, havde hun som sædvanlig røgtet sine 200 Kroge ude i Vandet. Et Jernhelbred og et godt Humør har Marie Gertsen altid været i Besiddelse af, og det har baaret hende ud over meget. For at faa bedre Afsætning paa sin Fisk, rensede hun den altid, hvad der den Gang ikke var almindeligt. Børnene eller hun selv maatte saa rundt for at sælge den til Øens Beboere. For en stor rensed Flynder kunde der faas en Skilling, og 12—16 Skilling for et Pund Aal. Smør og Aal stod tit lige, saa hun kunde til Tider bytte sin Fisk og faa lidt andre Fødevarer for.

Hun har været Enke i 19 Aar og

bor nu hos en Datter og Svigersøn. Foruden Børn og Svigerbørn har hun ogsaa 57 Børnebørn og 36 Oldebørn at glæde sig over og beskæftige Tankerne med. Da hun i Maj fyldte

90, saa hun mange af sin store Flok samlet om sig, og hun har mange glade Minder fra den sjældne Højtidsdag.

Marie Pedersen, Reersnæs.

For at faa Humledyrknin- gen i en fast Gænge her i Landet blev der for mange Aar tilbage givet Paabud om, at der ved hver Gaard skulde graves visse »Humlekuler« om Aaret, og

senere da det kongelige Landhus- holdningsselskab begyndte at virke her paa Øerne udsatte det forskel- lige Præmier til Humledyrkere. Si- den hen blev det en almindelig og selvfølgelig Sag, at der til alle Gaar- de hørte et større eller mindre Hum- lestykke. Hos Smaafolk, der ikke godt kunde afse et Hjørne af Haven til Humlen, var den gerne henvist til Havegården, hvor den snoede si- ne Ranker rundt for muligvis at fange et eller andet højere Punkt, som kunde føre den længere op imod Solen for at faa sine krydrede Knopper ret til at svulme og blive tykke og tunge. Ved Hegnene passe- de Humlen gerne sig selv, men paa de rigtige Humlestykker med de flere Alen høje Stager skulde den bindes op om Foraaret, for at den kunde holde sig til sit bestemte Støttested. Til at binde med brugte Langhalm, som skulde have ligget i Vand, saa Straaene var sejge og bøje- lig. Med nogle faa Straa bandtes saa den spæde Ranke fast til Stagen, og den skulde bindes, saa den »kun-

de gaa med Solen«. For de yngre stod dette ikke altid klart, og da Marie Pedersen i sin første Plads blev sat til at binde op, kom flere af Planterne til at »dreje avet om«, hvad der indbragte hende en drabe- lig Portion »Øvskæld«, hvorpaa hun hastig maatte i Gang med at rette det forkerte. Hun fik her en Lære, som hun ikke senere glemte, og hun skulde nok for Eftertiden vide at vende en Humlenæse, som den burde.

Nu om Dage er det sjældent at se en Humleranke end sige et Humle- stykke, skønt der dog ellers er Brug for Humle saalænge der drikkes Øl, hvad der som bekendt ikke helt er lagt af her i vort Land, selv om Hjemmebrygningen tildels er forbi. Da de gamle Humlestykker for ad- skillige Aar siden blev ryddet af Vejen, var det selvfølgelig med den Motivering, at det ikke kunde betale sig at dyrke Humle; man kunde bil- ligere købe, hvad man eventuelt skulde bruge. Jeg skal ikke prøve paa at modsige dette, men det kun- de maaske dog ogsaa hænde, det i nogen Grad havde sin Grund i, at det var nemmere at købe fremfor at have al Ulejligheden, der følger med den hjemmeavlede Humle.

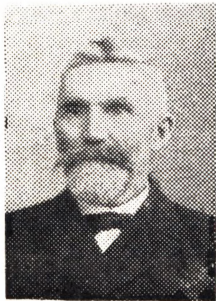
Marie Pedersen, som i sin tidlig- ste Ungdom blev belært om Humle- rankernes rette Retning, er født 25. Juni 1850 i Koholdte, hvor Foræl- drene var Arbejdsfolk. Som Barn var hun meget syg og laa længe med et stort Saar i Ryggen. Da hun en- delig kom op, maatte hun gaa ved

to Krykker, saa det tegnede ikke den Gang til, at hun rask og rørig skulde komme til at færdes i de 80-aariges Rækker. Ved 13 Aars Alderen kunde hun hverken gaa i Skole eller til Konfirmationsforberedelse, men da hun hidtil havde fulgt godt med i al Undervisning, kom hendes Lærer og senere Præsten hen i Hjemmet og læste med hende, saaledes at hun alligevel blev konfirmeret med i det Hold, hun hørte til, hvilket var hendes højeste Ønske. Da hun stadig ikke var stærk og ikke kunde taale at faa en streng Plads paa en Gaard, blev hun fæstet ud hos et Par ældre velhavende Folk, der havde et Hus med lidt Jord til. Og her var saa Humlen! De gamle avlede langt mere, end de selv kunde bruge, og hvert Aar kørte de til Maribo Marked for at sælge, hvad de kunde undvære. De havde den i store Sække og vejede den ud i Punde eller Lispundsvis med en Bismær. Prisen laa for det meste omkring 2 Mark Pundet.

Marie Pedersen fik altid Lov at kome med til Marked. Og sikke en Højtid! Komme i Stadstøjet og faa en Køretur i en stiv Vogn paa nogle Humlesække ind til Købstaden

kunde nok i den Tid fryde et 15—16aarigt Hjerte. Mad havde de med til hele Dagen, og en Kop Kaffe blev der købt — og saa al Markedsherligheden, som var at høre og sel! Saadan en Fornøjelse kunde der leves længe paa. Senere kom hun til at tjene i Maribo. Sidst hos en Doktor Rosenstand. Her gik det meget fint til baade i det daglige og med store Selskaber, saa hun kom ind i adskilligt, som hun ikke kendte til ude fra Landet. Hun fik ogsaa en forholdsvis stor Løn og mange Ubehageligheder og græd meget, da Fruen var særdeles vanskelig; men en ordentlig Pige vilde den Gang ikke gerne flytte alt for tit, saa hun holdt ud i 3 Aar. Som betegnende Træk fra de Tidens Tyendeforhold kan nævnes, at Doktorhøligens Port altid blev lukket Kl. 10, og hvis Pigerne en enkelt Aften var ude, havde de at være tilbage, inden Porten stængedes. De hellige Eftermiddage havde Kokke- og Stuepige skiftevis fri. Marie Pedersen spadserede saa til Hjemmet, hvad der tog hende ca. 1½ Time hver Vej. Ud af 7—8 Timers Frihed maatte hun bruge de 3 til at vandre paa Vejen. Hvem kunde tænke sig det i vore Dage!

Peter Brun, Søllested.

Lysten til at komme til Søs har ligget mangfoldige af Smaadrenge og unge Mennesker i Blodet, og adskillige af dem har faret vidt omkring. Nogle af dem er efter en Del

Aars Forløb kommet tilbage til Hjemøen og bosat sig der, de fleste

for at drive Fiskeri, andre for at søge ind i andet Erhverv.

Peter Brun hører til dem, der baade fo'r viden om og blev ude. Han er født paa Fejø 29. Maj 1848. Faderen havde en Gaard, og der kom 12 Børn til Verden i Hjemmet. Alle levede og blev voksne; en døde 18 Aar gammel, medens de øvrige 11 er naaet højt op i Aarene, flere endda over de 80, saa det er en stærk og livskraftig Slægt, der her er fostret.

Som en stor og sjælden Begiven-

hed kan nævnes, at alle disse 11 Søkende var samlede den 5. August 1926, der var 110 Aarsdagen for deres Faders Fødsel. Sammenkomsten fandt Sted i det gamle Fædrethjem, som den yngste Broder havde overtaget. Den ældste i Flokken var 80 Aar, den yngste 58. Alle havde mistet deres Ægtefæller, saa de var enten Enker eller Enkemænd. De boede spredt over det meste Danmark, og en kom fra Amerika, saa det var et ejendommeligt Møde. Siden Barndomstiden havde de heller ikke været sammen i samlet Flok. Da de skiltes, var de ogsaa paa det rene med, at noget lignende vilde de aldrig mer komme til at opleve, men Erindringen om Samværet vil lyse for dem til det sidste.

Som nævnt kom Peter Brun som ganske ung ud at sejle. Til at begynde med var han kun ude om Sommeren. Vinteren tilbragte han i Hjemmet. Hans første Ture gik ogsaa kun med Smaajagter i indenrigsk Fart, men senere kom han med større Skibe paa de lange Rejser. Med en Bark sejlede han til Vestindien og Sydamerika og var da ikke hjemme i ca. 4 Aar. Fragten fra de to Steder var Sukker og Frugt. En Tid gik Farten til Island og Færøerne. Dertil sejlede de med Købmandsvarer, og derfra med Tran, Fisk og Uld. Han har ogsaa været med Kadetskibet »Hejmdal« paa nogle af dets Togter. Som de fleste andre Sømænd har han prøvet at være i Livsfare adskillige Gange; nærmest kom han Døden en Dag, han var ved at male Galionsfiguren og da blev skyllet over Bord. Tre Gange var han under Vandet, men kom op igen, saa de fik ham reddet i yderste Øjeblik. Han var meget medtaget og spyttede Blod i længere Tid derefter: men han kom over det og har klaret sig

godt helt ind i de 80.

Efter at han var blevet gift, sejlede han i 15 Aar med »Zampa«, for saa siden at købe sig en Ejendom paa 16 Tdr. Land i Vejleby. Senere har han solgt den og tilbringer nu sine Dage i Søllested, hvor han bor i Nærheden af Højskolen. Selve Helbredet er efter Alderen godt, men Øjnene har svigtet noget, saa han kan ikke se at læse, som han ellers gerne vilde. Tiden gaar saa med at pusle med lidt forskellige Smaating, og af og til tager han et Svip over til de kendte Smaaoer. Han kan da faa Lejlighed til at spytte i Vandet, som er alle gamle Sømænds Lyst, men som han jo er afskaaret fra i det daglige, naar han opholder sig i Søllested.

En dansk-amerikansk Præst, som for nogle Aar siden var paa Besøg i Danmark og bl. a. foretog en Cykletur til Lolland, kom da til Søllested, hvor han vilde se Højskolen. Denne var da lukket paa Grund af manglende Elever. »Saa det var sølle«, sagde han senere i et Foredrag, han holdt paa Turen, »men hvem kan vel ogsaa vente, at store Skarer skal komme til et sølle Sted.« Vittigheden var ikke særlig original, men den faldt pudsigt og gjorde Lykke i den dansk-amerikanske Kreds, hvor den blev serveret, og Byens Navn huskedes, medens de fleste andre gled ud.

Selvfølgelig kan Søllested paa forskellig Vis være lige saa god som saa mange andre Stationsbyer, og Peter Brun finder sig da ogsaa godt tilrette der. Oplever han end ikke ret meget nu, har han fra sit lange Liv og sine mange lange Rejser mangt og meget at tære paa og lade Tankerne kredse om, og ikke sjældent gaar de over Smaalands havet til det store Søkendemøde hjemme i den gamle Fædrengaard.

Ane Marie Petersen, Askø.

Som alle andre Steder var Indgifte i ældre Tid det mest almindelige paa Askø. Befolkningen blev saaledes nær beslægtet, og der kan som trækkes en Traad af Familieskab fra den ene til den anden. En hel Del af Askøbeboerne skal forøvrigt mene, at der er en lille fin Adelsstriben i deres Aarer, idet en af de første Præster efter Reformationen, Hr. Jens Pedersen Mule, der var af adelig Afstamning, havde to Døtre, Maren og Judith, som blev gift med hver sin Gaardmand der paa Øen, og da Maren fik 6 Børn og Judith 14, saa er der fra denne Snes »Halv-Muler« videre forplantet en Draabe Adelsblod, som dog naturligvis i Aarenes Løb er blevet tyndere og tyndere.

En enkelt Gang imellem hændte det ogsaa, at der ved Giftermaal kom helt nyt Blod ind i Befolkningen. Mest var det de unge Mænd, som sejlede, der hentede sig en Pige hjem, men det skete ogsaa, at en af de fastbosiddende kunde faa en »udenlandsk« Kone. Almindeligvis kom de da fra Lolland eller de omliggende Smaaøer.

En af de lollandske Piger, som i sin Tid blev hentet til Askø, er Ane Marie Petersen. Hun er født 3. Januar 1851 i Vignæs, hvor Fæderen havde en Gaard paa 80 Tdr. Ld. I sin Barndom og Ungdom opholdt hun sig hjemme paa Gaarden og deltog i det almindelige Arbejde og de unges Fornøjelser. Bl. a. var det Skik, at Pigerne fik tildelt en af Karlene i »Nytaarsgave«, og 2. Nytaarsdag var de saa sammen til Nyt-

aarsgilde, der blev holdt i en af Gaardene. Gildet begyndte om Aftenen og sluttede Kl. 2. Pigerne gav som Tak for hele Fornøjelsen deres »Nytaarsgave«, et Tørklæde fuldt af Klejner, Æbler og Nødder.

I Efteraaret 1872 holdt Ane Marie Petersen Bryllup og kom til Askø 1. November. Faa Dage efter oplevede hun Stormfloden. Det blev en haard Indvielse af de nye Forhold. Vandet skyllede ind over Øen og gik paa flere Steder højt op, saa der maatte sejles henover Markerne. Trods alt det strenge og besværlige, som baade da og senere har mødt hende, har hun dog altid fundet sig godt tilrette med Tilværelsen paa den lille afsidesliggende Ø. Hendes Svigerfader var Sognefoged i 40 Aar, og som Løn for Arbejdet vankede der Græsning paa en Eng, der kaldtes for Sognefogedengen. Forøvrigt har hendes yngste Søn, Johannes Petersen, senere overtaget baade Fædrenegaarden og Sognefogedbestillingen.

Som Askø straks gav Ane Marie Petersen en haard Bekomst, saaledes har Livet i mange Retninger taget haardt paa hende. I sine kraftige Aar maatte hun som de fleste Bønderkoner i de Tider arbejde strengt fra tidlig Morgen og til sen Aften, men værre blev det, da Alderen og Gigten krogede hendes flittige Fingre, saa hun nu i en længere Aarrække har siddet hjælpeløs hen. I sin Svaghed har hun heldigvis den Lykke at blive plejet omhyggeligt af sin Svigerdatter. Men har end de legemlige Kræfter svigtet, er Hukommelsen dog god, og hun kan fortælle flere forskellige Træk fra tidligere Tider. Vi hører om, hvordan der hjemme paa den store Gaard blev drukket Kaffe to Gange om Dagen, men paa den mindre Askøgaard maatte man i Begyndelsen

Johan Jakobsen, Nebbelunde.

Sognefoged-
hvervet er en
ældgammel In-
stitution. Fra
først af var Be-
stillingen uløn-
net, saa det var
ikke alle, der
interesserede
sig for at gaa i
Lag dermed;
men 11. No-
vember 1791 kom der en Forord-
ning, som paabød, »at Sognefogden
skal være af Almuen at anses som
den fornemmeste og mest agtede
Mand, og bl. a. ved Gæstebud og
Samkvem sidde paa Hæderspladsen
ved den øverste Bordende. Desuden
skal han nu have Fritagelse for saa
godt som alle kommunale Byrder-
Rejser, Skole-, Kirke- og Vejarbej-
de, Fritagelse for at betale Bro-
penge o. m. a.«. I 1820 blev Sogne-
fogderne yderligere fri for at be-
tale til Amtsrepartitionsfonden, og
1821 fik de Ret til at fritage en Søn
for Militærtjeneste. Her stilledes dog
den Betingelse, at de skulde have
været Sognefoged og Lægdsmand i
15 Aar for at faa Sønnen fri. Iblndt
Sognefogdernes Forpligtelser var og-
saa at de skulde besøge alle Breve
fra Kongen og Retten til deres Na-
bo-Kollega, saa Skrivelserne paa den
Maade kunde vandre rundt i de for-
skellige Sogne; men de fik dog sene-
re Ret til at kunne tilsige en Hus-
mand til at gaa med Posten. Ved
Lov af 27. Maj 1848 fritoges de for
Brevskabernes videre Forsendelse.
Sognefogderne havde Ret til »at be-
gære Udnævnelse til saadanne ind-
bringende Bestillinger som Stævne-
vidne, Taksationsmand ved Jorder-
nes Udskiftning, Ligsynsmand o. l.«
I gennem mange Aar havde de fuldt
op at gøre med Ægtkørsel, Snekast-
ning, Brandvæsen, Høgsyn, Op-

krævning af Naturalier o. s. v. Ef-
ter 1841 gik en Del af Sognefogder-
nes Arbejde over paa Sogneforstan-
derskabet, og deres Særrettigheder
ophævedes 4. Marts 1857 imod en
fast aarlig Løn fra 40 til 200 Kr. om
Aaret. Siden er der kommet forskel-
lige andre Bestemmelser ind og
bl. a. er Sognefogderne jo ogsaa
blevet Giftfogeder. Ikke sjældent
klages der ogsaa over, at der er for
meget Arbejde ved Sognefogedbe-
stillingen, men alligevel er det dog
saare sjældent, at nogen undslaar sig
ved at tage derimod. Tværtimod!

En af de gamle, og maaske den
ældste forhenværende Sognefoged er
Johan Jakobsen, født i Nebbelunde
8. November 1838. Han er saaledes
en af de faa, der har levet under 6
Konger. I Hjemmet i den gamle
Fædrengaard, som han senere over-
tog og som havde været i Slægtens
Eje i over 100 Aar, voksede 8 Sø-
skende op; deriblandt ogsaa afdøde
Redaktør Jakobsen, Stiftstidende.
Til Minderne fra den gamle Sogne-
fogeds Barneaar hører, at han har
set Kristian den 8. og Karoline
Amalie, da de aflagde et Besøg paa
Lolland og med Firspand kom kø-
rende fra Bandholm til Rødby. Paa
Vejen ved Sæddingegaard var der
rejst en Æresport, og en Forvalter
Brikke, der var lidt skeløjet, vilde
holde en Tale, men Kongen vinkede
af og sagde: »Kør væk«, saa For-
valteren brændte inde med sin Vel-
komsthilsen. I Rødby var der ogsaa
pyntet op, og paa Jernstøberiet var
Kongens og Dronningens Navnetræk
støbt i forgyldte Bogstaver. Om Af-
tenen var der stor Fest paa Chri-
stianssæde. Under Krigen 64 blev
Jakobsen indkaldt og maatte be-
gynde Turen ved at køre paa Vogn
fra Nebbelunde til Guldborg.

Sammen med 12 andre indkaldte
blev han sejlet over til Falstersiden,

men her kunde de ikke faa Befordring til Gaabense, hvorfra de skulde videre til København. Heldigvis forbarmede en Mand fra Vaalse, der havde været i Guldborg med Korn, sig over dem og tog alle med paa den tomme Vogn. Ankommen til Vaalse sørgede han for, at hele Flokken blev indkvarteret rundt om i Byen, og næste Morgen blev de kørt til Gaabense, veltilfredse med den lille uventede Tur de havde faaet »af Landet paa Vaalse«.

Som ung Mand overtog Johan Jakobsen sin Fødegaard og blev senere Sognefoged og Lægdsmand, Sogneraadformand, Forligsmægler o. m. a. I Sogneraadet sad han i 12 Aar, og som Sognefoged og Forligsmægler stod han ca. et halvt Aarhundrede. Lønnen som Sognefoged var 50 Kr. om Aaret — og 1898 blev han Dannebrogsmænd.

I sit lange Liv og gennem sine mange forskellige Tillidshverv er han kommen i Forbindelse med en

Mængde Mennesker, baade onde og gode, og i sine stærke Velmagtsdage var han en af dem, der uden mange Ord forstod at sætte en Sag paa Plads. Den gamle Sognefogeds hele Optræden virkede dæmpende paa de urolige Hoveder, og hvor han repræsenterede Politimyndigheden blev der sjældent Vrøvl.

Jakobsens Kone døde for 22 Aar siden, og i sin høje Alderdom plejes han af en Datter. En af hans sidste Ture var til Rødby, da vor nuværende Konge aflagde et Besøg i Byen. Sammen med to andre gamle Veteraner blev Jakobsen hentet derud, saa de kunde faa Lejlighed til at hilse paa Kongen. Som en Konge hører med til nogle af hans første Erindringer som Barn, blev Mindet om en Konge ogsaa noget af det sidste, han som Olding gemmer paa. Mellem Christian den 8. og Christian den 10. ligger et langt Spand af Tid — maalt af den gamle Sognefoged.

Jørgen Frederiksen, Sønderby.

I Provisorieaarene, da de politiske Bølger gik saa højt som vel aldrig nogen Sinde før eller efter her i vort Land, rustede det brede menige Lag rundt om i Landet sig paa forskellig Vis for at tage Kampen op imod »Estrup, Scavenius og Ravn«, som det hed i Firsernes mest kendte »Slagsang«.

Saa lidt som nogen andre Egne undgik Smaaøerne at blive hvirvlet ind i det store Røre, men de havde her mere vanskeligt ved at gøre deres Mening gældende end saa mange andre paa Fastlandet, hvor man havde langt lettere ved at komme til Valgstedet. Kunde det end for adskillige Landboere og særlig for Smaafolk, som ikke selv havde noget at køre med, være besværligt

nok at komme den ofte 2—3 Mil lange Vej til Købstaden, hvor Valghandlingen skulde foregaa, saa var det dog i de fleste Tilfælde som for intet at regne imod det, Beboerne fra de afsidesliggende Smaaøer havde at slaas med. Først ved at skulle sejle og dernæst ikke sjældent et godt Stykke paa Landjorden, hvor de enten skulde vandre paa deres Ben eller se at faa fat i et Køretøj, hvis der ikke fandtes Jernbane, hvad der ikke altid var Tilfældet. Og ikke alene var der alle Besværlighederne, men der var ogsaa i allerhøjeste Grad Bekostning ved at komme af Sted til disse politiske Valg. Jørgen Frederiksen kan fortælle adskillige betegnende Smaatræk derom fra

Femø. Her havde man i Lighed med flere andre Steder stiftet en »Demokratisk Forening«, hvis særlige Formaal var at hjælpe ubemidlede Venstrevælgere af Sted til Folketingsvalgene. Kunde der blive Raad til det, hjalp man dem ogsaa til at holde en Avis. Det gjaldt om at vække saa mange som muligt, men fremfor alt til at faa saa mange som muligt til at afgive en Stemme til Fordel for Venstre imod det forhadte Højreregimente; og da man var paa det rene med, at det for en fattig Arbejdsmand eller Smaaafolk i det hele taget ikke var nogen lige Sag at drage fra Femø til Maribo for at stemme, havde man altsaa et »Valgfond« at falde tilbage paa. Og det kunde ogsaa nok være nødvendigt at have lidt at holde sig til. F. Eks. kom der en Gang Valg i Januar, og Vejr og Vind og Smaalands-hav lagde sig da saa meget paa tværs med Storm og Grødis, at man ikke kunde komme den sædvanlige Vej fra Femø via Bandholm til Maribo, men maatte Dagen før Valget over Fejø til Kragenæs. Her var saa Køretøjer fra Tjenne-marke og Stokkemarke og andre omliggende Byer, som befordrede Femøboerne rundt til forskellige Indkvarteringsværter, der gav gratis Forplejning og Natlogi. Valgdagen gik det saa til Maribo og atter med tilbage om Aftenen, for saa endelig den tredie Morgen at begynde Køreturen til Kragenæs og over Fejø naa hjem til Femø om Aftenen. Det var tre Dages Strabadser foruden forskellig andet, som kunde følge med i Købet, man maatte i Kast med for at faa Lov at afgive sin Stemme. Det maa vel siges, at her brændte noget af Begejstringens hellige Ild, ellers havde man ikke saaledes taget sin Tørn. Og naar man betænker, at der da saa godt som ikke fandtes Telefoner ude paa

Landet, men alt skulde ordnes pr. Brev og pr. Bud Mand og Mand imellem, saa forstaar man, at her gik ikke noget ringe Arbejde forud for at faa det hele til at klappe. Og ikke alene for selve Smaaøernes Beboere faldt der Ulejlighed og Bekostning, men ogsaa alle Folkene, som stillede Køretøjer og gav Mad og Drikke i 3 Dage til de rejsende, skulde nok komme til at mærke, der var Valg i Landet. Hvor mange vilde vel i vore Dage gaa med til sligt?

Jørgen Frederiksen, der er født 1. September 1852 i Grimstrup, og som har været med til flere stramme Valgture, maatte ogsaa baade som Tjenestedreng og Murerlærling ud for adskilligt, der heller ikke var saa behageligt. Efter sin Konfirmation havde han først Plads paa en Gaard og fik her 14 Rigsdaler i Løn om Aaret. Siden kom han i Murerlære i Maribo, men skulde bo hjemme hos Faderen, der var Skræder. Hos Mester havde han at møde Kl. 5 om Morgenen og holde ud til 7 Aften, og naar der saa var en halv Times Gang baade før og efter, blev der ikke ret megen Tid eller Lyst til at »rende paa Gaden om Natten«. Paa de forskellige Ture til og fra Maribo mødte han ofte Deligencen, som gik mellem Nakskov og Gaabense, og for at faa Farten mere op, hagede han sig fast i Vognen og løb saa Trav ved Siden af. Det var en af de »Lettelser«, som de Tidens Fodgængere var meget glade for. I Læretiden fik Jørgen Frederiksen første Aar 1 Kr. om Dagen, det andet 1½, og det tredie 2 Kr. for saa selv at sørge for Kost og Logi. Som Svend var 3,33 Øre eller som det endnu hed 10 Mark om Dagen den højeste Løn, han opnaaede fra 6 til 6 med 1½ Time Middag.

I 1882 begyndte han som Mester paa Femø og har i Aarenes Løb bygget forskellige af Øens Huse

og Gaarde. For tre Aar siden fejrede han og hans Kone deres Guld- bryllup, og af deres 10 Børn er de 7 levende.

Jørgen Frederiksens Helbred har

ikke været det bedste i den sidste Tid, men Hukommelsen er god, og han kan føre adskilligt frem fra de svundne Tider - ikke mindst fra de bevægede Provisorieaar.

Ane Kappe, Brarup.

Ude paa Froense ved Ønslev har der i gamle Dage været en lille Sø, som blev kaldet for Svinehavssøen. Midt i den fandtes en stor rund Græstørv af Størrelse som et Stolesæde. Sagnet fortæller herom, at her har tidligere staaet et Slot, som ejedes af en ugudelig Herremand, der levede et vildt og ryggesløst Liv. En Gang, der var Sviregilde paa Slottet, lod Herremanden sende Bud til Præsten i Ønslev, om han vilde komme og berette en syg. Præsten kom hurtig til Stede og blev ført ind i et Værelse, hvor den syge laa i Alkoven. Ved nærmere Eftersyn viste det sig at være et stort Svin, der var lagt op i Sengen, og som man vilde have, at Præsten skulde give den hellige Nadver. I sin Fortørnelse over det gudsbespottelige Forlangende styrtede Præsten ud af Værelset, men glemte sin Salmebog, som han havde lagt paa en Stol. Da han var kommen udenfor Gaarden bad han til, at Slottet med alt, hvad der fandtes baade af dødt og levende maatte synke i Jorden; kun ønskede han, at Stolen med Salmebogen maatte blive reddet. Og hans Ønske blev bønhørt. Slottet sank i samme Nu i Jorden med samt den

ugudelige Herremand og hans vilde Svirebrødre. Hvor Slottet havde staaet, dannede der sig en bundløs Sø, men op over Vandet ragede Stolen med Salmebogen. Og ned gennem Tiderne var der fast Bund under Salmebogsstolen — den runde Græstørv — medens rundt omkring den var bundløst Pløre, indtil Jorden ved Dræning og Afvanding kom under Kultur.

Ane Kappe, der er født den 15. Decbr. 1843 i Ønslev By, men opvokset paa Froense, hørte som Barn det gamle Sagn om Svinehavssøen, der ikke var langt fra hendes Forældres Hus, og som lille Pige har hun ogsaa siddet paa Salmebogsstolen, naar der var Is paa Søen; ellers kunde de ikke komme ud til Græstørven.

Meget Vand er løbet i Stranden siden da, men skønt Ane Kappe nu er gledet over de 89, husker hun alt det gamle fra sin Barndom og Ungdom, som havde hun hørt eller oplevet det i Gaar, og næsten hvad mere er — hun kan endnu malke sin Ko! Hvor mange nær de 90 kan mon gøre hende det efter?

— Malke er ingen Ting, siger hun, det værste er at faa sig »sat og rejst«. Til hun var et Stykke ind i 80, gik hun ogsaa ud som Kokkekone ved Omegnens Gilder, og kun de færreste af de yngre kunde hanle op med hende. Stor og stærk, som hun var, kunde hun ogsaa magte mere end de fleste, og i sin Ungdom kunde hun tage en Tønde

Hvede paa Nakken, saa ikke alle Mænd kunde tumle Byrden paa den Vis.

Som ganske ung Pige tjente hun hos mine Oldeforældre paa Farmoders Side, og Far, der da var en stor Dreng, fortalte ofte senere, hvordan han og de øvrige tilstedeværende havde beundret Ane, der nok saa flot fejede henover Gaardspladsen med Hvedesækken og hev den op paa Vognen.

I det hele var hun en Kærnepige til alt sit Arbejde, og der var Krummer i hende paa alle Maader.

Forøvrigt har hendes Liv i det store og hele formet sig som mangfoldige af hendes lige og jævndrende. Der var haardt Slid for en ringe Betaling baade som Tjenestepige og siden som Arbejdskone.

I Reglen maatte Pigerne om Vinteren sidde Aftensæde til Klokken 9 — men hos din Oldemor, den gamle Dorte Krøl i Oustrup, maatte vi sidde til Kl. 10, fortæller Ane Kappe —, og hun skulde nok se efter, om vi flyttede Rokkekrogene tit og bestemt, naar vi spandt, saa der kunde komme Garn nok paa Rullen. Jo, jo, de gamle Bønderkoner var udspekulerede! Og de skulde nok faa noget ud af deres Tjenere.

Men laste dem for denne Udspekulertheds Skyld, gør Ane Kappe alligevel ikke; tværtimod agter hun dem, fordi de evnede at indrette deres Sager, saa det blev til Gavn baade for dem selv og andre.

— Nu skal Tjenerne ikke slide, som vi ældre har maattet, siger hun ogsaa, og store Lønner faar de — men hvad kan det nytte med alle de mange Penge, som er kom-

met mellem Folk, naar hverken den ene eller den anden kan »stobsere«.

Da Ane Kappe blev gift, kom hun til at bo i Brarup, hvor hun bor endnu. Huset var et gammelt »Høverishus« med 2½ Td. Land til under Vennerlund. Ane Kappe har dog aldrig gaaet til Høve; derimod havde hendes Svigerforældre, som de overtog Huset efter, gjort det. Begge de gamle skulde have deres Ophold i Hjemmet. Manden levede i 11 Aar, Konen i 22, saa det hører som Huset til at have flere Generationer inden Døre. Som gift arbejdede Ane Kappe rundt om paa Gaardene, mest dog paa Lundby Møllegaard, først hos »Gammel Højer«, senere hos »Lille Højer«. I Førstningen var Daghyren kun 50 Øre for en lang Dags Slid, men til sidst gjorde Ane dog Strejke, og Højer maatte op med Kronen. Paa Lyttehøj, hvor der ogsaa boede en Søn fra Møllegaarden, kom hun ligeledes meget, og de yngre Medlemmer af Familien Højer omfatter stadig den gamle Arbejdskone med megen Venlighed.

Ane Kappe, der er Enke og har mistet sin eneste Datter, bor nu sammen med sin Svigersøn og et Oldebarn. Hun er en af de faa faldsterske Kvinder, som aldrig har haft Kjole, men stadig haaret »Skørt« — altsaa holdt sig til den gamle Nationaldragt. Legemlig set er hun raskere og stærkere end de fleste af hendes jævndrende, kun kniber det med Synet, og hun har derfor ikke været udenfor Hjemmet i de sidste Aar. Her vil hun blive, til hun en Gang skal bæres ud derfra.